

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 26 лютага 1982 г. ● № 8 (3106) ● Выходзіць з 1932 г. ● Цана 10 кап.

«ЛіМ» — 50

Якуб КОЛАС

НАРОДАМ СССР

Быў час небяспечны, трывожны, —
У дзверы Савецкай зямлі
Ламаліся ворагі, йшлі
На гарады нашы, пожны.

Была іх вялікая сіла,
І моцна сціскалі гужы
Бандыты свае, з-за мяжы
І нам рыхтавалі магільны.

А мы знемагалі ў нястачы,
А мы былі ў сціску, бядзе,
І нам дапамогі—нідзе,
Нас голад гнуў, холад лядачы.

Ды клікнуў кліч Ленін: «Да зброі!
На варту зямлі і свабоді!
На ворага дружна ў паход!
Саветы ратуйце, героі!»

І голас пранёсся, як бурэ,
Па ўзгор'ях, па гмахх раўнін,
І рушыў народ, як адзін,
І ворагу справіў хаўтуры.

З тых часаў мінула шмат годаў.
Рэспублікі нашы—скала,
А сілу ім дружба дала—
З'яднанасць савецкіх народаў.

І я сёння—горды, шчаслівы
За нашу з'яднанасць, сям'ю.
Радзіму да сэрца тулю
І сказ ёй прыношу зычлівы.

Народы вялікай краіны,
Што селі ў пачэсным куце!
Няхай наша дружба цвіце,
Каб сонцам ірдзелі пуціны.

«Літаратура і мастацтва», 1937.

Кандрат КРАПІВА

НАША ГАЗЕТА

Цэлага паўстагоддзя яна верна служыць нашаму грамадству, у першую чаргу работнікам культуры, літаратуры і мастацтва; паведамляе нам аб працоўных дасягненнях савецкіх людзей, аб духоўным жыцці народа, аб новых творчых здабытках, якія папаўняюць нашы скарбы; раскрывае на сваіх старонках глыбіню ленінскіх ідэй, што дапамагаюць нам пазнаць заканамернасці нашага грамадскага жыцця, апладатвараюць нашы творчыя задумы, без чаго наогул немагчымым было б паспяховае развіццё савецкай літаратуры і мастацтва.

Цяпер сярод нас ужо мала тых, каму давялося бачыць першыя нумары «Літаратуры і мастацтва» і чытаць у іх свае творы. Але калі пагартаць старонкі нашай газеты за ўсе пяцьдзесят гадоў, дык яны нам раскажуць аб тым, як ад этапу да этапу, усё вышэй і вышэй узнімаўся ў сваім развіцці беларуская літаратура і мастацтва, якія праблемы і на якім узроўні вырашалі нашы пісьменнікі і мастакі. Знайдзем мы на гэтых старонках і тое, што не вытрымала выпрабавання часам, у выніку чаго нам прыйшлося зрабіць пераацэнку некаторых каштоўнасцей. Тым больш радземся мы, калі сустракаем у ёй звесткі аб тых каштоўнасцях, якія не цмянеюць пад уздзеяннем часу, а ззяюць яшчэ больш ярка. Такое радаснае пачуццё валодала намі, калі мы адзначалі 90-годдзе з дня нараджэння пазта шчодрай і чулай душы Максіма Багдановіча. Асабліва глыбока адчуваем і ўсведамляем мы неўміручасць вялікіх тварэнняў у гэтыя дні і тыдні, калі наша грамадскасць рыхтуецца адзначаць слаўны стогодовы юбілей класікаў беларускай літаратуры Янкі Купалы і Якуба Коласа. «Літаратура і мастацтва» ў кожным сваім нумары паведамляе нам аб новых фактах і матэрыялах, якія дапаўняюць багаты летапіс жыцця і творчасці слаўных сыноў беларускага народа.

Радземся мы і тады, калі знаходзім на старонках нашай газеты звесткі аб адкрыцці духоўных скарбаў, створаных нашымі слаўнымі папярэднікамі стагоддзі назад, але якія не былі нам вядомы да гэтага часу. Успомнім хоць бы «Песню пра зубра» Міколы Гусоўскага.

Гэтыя высокія ўзоры напамінаюць нам аб тым, да якога

ўзроўню мы павінны імкнуцца ў сваёй творчасці, узнікаючы над шэрай штодзённасцю.

Я кожную суботу чакаю жаданай сустрэчы з нашай газетай. Яна ў пэўнай меры замяняе мне непасрэдную жывую сувязь з літаратурным асяроддзем, з таварышамі па працы, з якімі я цяпер не маю магчымасці часта сустракацца.

Што яна мне сёння раскажа? Можна, пра тое, якія праблемы хвалююць нашу літаратурную грамадскасць. Можна, раскажа пра новыя творы прэзаікаў, паэтаў, пастаноўкі новых п'ес. Многіх з малодшага пакалення беларускіх пісьменнікаў я ведаю толькі па іх творах, ніколі з імі не сустракаўся, але мне заўсёды цікава ведаць, як расце наша змена, што значнае з'явілася за апошні час. Напэўна, даведваюся з газеты і аб тым, якія юбілейныя даты мы будзем адзначаць у бліжэйшы час, не забываючы і пра тых, чые юбілей шырока не адзначаюцца нашай грамадскасцю, але хто ўнёс свой пасільны ўклад у развіццё беларускай літаратуры ці мастацтва і заслужыў права на тое, каб мы ўспамянулі пра яго добрым словам у належны час. Магчыма, сустрэну і ў гэтым нумары, як гэта часта бывае, новыя імёны паэтаў, прэзаікаў, крытыкаў. Добра, што газета дае ім шырокую магчымасць выступіць перад грамадскасцю са сваім першым творам. Адгэтуль пачыналіся сцяжынікі шмат каго з тых, што сёння складаюць творчы актыў нашай літаратуры. Заўсёды цікавым бывае пазнаёміцца з тым, чыё імя ўпершыню сустракаецца ў друку: знаёміцца, радуешся першай удачы. Часамі задумаешся, а бывае і галоваю пакрыціш: не тое. Аднак не адважваешся зразу выносіць прысуд, бо ведаеш, што нават у вялікіх не заўсёды атрымлівалася «тое» на пачатку іх творчага шляху. Пачакаем з прысудам. Можна, чалавек трапіў не на тую сцежку.

Рад сардэчна павіншаваць родную газету з пяцідзесяцігадовым юбілеем. Жадаю супрацоўнікам рэдакцыі і аўтарскаму актыўу газеты далейшых поспехаў у добрай справе і яшчэ больш цеснай сувязі з жыццём, з народам, з культурнымі ўстановамі і творчымі калектывамі.

ШЛЯХАМ ЛЕНИНА — ШЛЯХАМ КАМУНІЗМУ

Год назад, 23 лютага, у Маскве пачаў сваю работу XXVI з'езд Камуністычнай партыі Саветаў Саюза. У гісторыю партыі, у гісторыю ўсяго савецкага народа ён увайшоў як падзея надзвычайнай важнасці, як форум, які вызначыў далейшы шлях і перспектывы развіцця грамадства развітога сацыялізму наперад, да камунізму. Як адзначаецца ў пастанове ЦК КПСС «Аб 60-й гадавіне ўтварэння Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік», «упэўнены ў сваіх сілах, поўны аптымізму савецкі народ ідзе па шляху, указанаму партыяй Леніна. Няма сумнення, што вызначаныя XXVI з'ездам КПСС задачы камуністычнага будаўніцтва будуць паспяхова вырашаны. Залог таму — непарушная згуртаванасць народаў СССР, іх дружная сумесная работа ў імя гэтай вялікай мэты».

Пасля з'ездаў год вызначыўся далейшымі поспехамі савецкага народа ў справе камуністычнага будаўніцтва. Свой уклад у гэтую важную справу ўносяць і ідэалагічныя работнікі рэспублікі, выступаючы з лекцыямі і дакладамі, у якіх растлумачваюць ленинскую нацыянальную палітыку, гістарычны рашэнні партыйнага форуму. Літаратары ж працуюць над творами, у якіх уласціва чалавека — працаўніка, актыўнага змагара за ўсё новае і перадавое.

Выдаўцы рэспублікі выпускаюць кнігі, што прапагандуюць савецкі лад жыцця. Асабліва шмат такіх кніг выпускае ордэна Дружбы народаў выдавецтва «Беларусь». Зборнікі нарысаў, манатрафіі, кнігі, у якіх абавольваюцца вопыт перадавоў сацыялістычнага спаробніцтва — гэтыя і іншыя выданні карыстаюцца папулярнасцю ў самага шырокага чытача.

Паміраваўся ў выдавецтве, каб своечасова выпускаць кнігі, прысвечаныя растлумачэнню і прапагандзе матэрыялаў і рашэнняў XXVI з'езда КПСС. Так нарадзілася серыя «XXVI з'езд КПСС — новая веха на шляху да камунізму». Выпуск яе распачаўся летась, неўзабаве пасля таго, як партыйны форум закончыў сваю работу. Былі выдадзены тры першыя кнігі: «Вялікая праграма стварэння А. Вінакурава, «Ленінскім курсам міру» У. Захарова, «Партыйны клопат аб кадрах» А. Шаралы. Усе яны зместам сваім звязаны з тымі ці іншымі аспектамі работы партыі, што вынікаюць непасрэдна з рашэнняў з'езда.

Сёлета серыя папоўніцца новымі выданнямі. Так, напрыклад, У. Ракшэвіч у кнізе «Партыя — авангард савецкага народа» на прыкладах з практычнай дзейнасці КПСС паказвае, як узрасла роля партыі ў жыцці савецкага грамадства ў перыяд развітога сацыялізму, раскрывае шлях далейшага ўмацавання адзінства партыі і народа, задачы ідэалагічнай, палітычна-выхаваўчай работы па мабілізацыі савецкіх людзей на выкананне рашэнняў XXVI з'езда КПСС.

Шырокая праграма партыі па далейшым уздыме дабрабыту народа, якая на з'ездзе была прынята на адзінаццатаю пляцігодку і на перыяд да 1990 года, знаходзіць сваё адлюстраванне ў рабоце Я. Рыжанкова «Усё для дабрабыту чалавека».

«Фарміраванне новага чалавека» — назва гэтай кнігі У. Семанова гаворыць сама за сябе. Аўтар растлумачвае задачы і мэты партыі ў галіне ўмацавання матэрыяльных і духоўных асноў сацыялістычнага ладу жыцця, фарміравання новага чалавека.

Г. Грэк у кнізе «Знанні і стратэгія партыі на 80-я гады» расказвае аб тым, як і ў далейшым будучы прымацца захады па развіцці ўсіх галін прамысловасці і сельскай гаспадаркі, як эканоміка будзе служыць росту дабрабыту людзей.

Выйдзе кніга «Развіццё аграрна-прамысловага комплексу». Аўтар яе С. Шарэцкі расказае, якія прымаюцца намеры партыі і мэрны па забеспячэнні краіны сельскагаспадарчай сыравінай, а сельніцтва прадурнтамі.

Гэта толькі асобныя выданні, якія пабачаць сёлета свет у выдавецтве «Беларусь». Выйдзе таксама шмат іншых кніг, што праўдзіва і пераканаўча пакажуць, як савецкі народ будзе камуністычнае грамадства, выконвае велічныя прадвызначэнні XXVI з'езда КПСС.

А. АНДРЭЕВ.

ТВАЕ ЛАЎРЭАТЫ, КАМСАМОЛ

Добрай традыцыяй стала ў абласной камсамольскай арганізацыі. Брэстчыны прысуджэнне прэміяў за лепшыя дасягненні ў галіне мастацтва, літаратуры, журналістыкі і архітэктуры прадстаўнікам творчай інтэлігенцыі. Імі адзначаюцца вядомы кампазітар Э. Ханок, агітбрыгада «Вестуны» Столінскага раённага Дома культуры, журналіст А. Кавальчук і інш.

У Палацы культуры прафсаюзаў г. Брэста выступілі лаўрэаты 1981 года — узорны ансамбль танца «Лялькі» Баранавіцкага гарадскога Дома

культуры (мастацкі кіраўнік Г. Ліхман), малады паэт, супрацоўнік жабінаўскай раённай газеты «Сельская праўда» А. Каско і мастак С. Казан.

Пад гарачыя апладысменты прысутных лётчык-касманauta СССР, двойчы Герой Саветаў Саюза П. Клімук уручыў калектыву народнага ансамбля танца «Радасць» Брэсцкага гарадскога Дома культуры (мастацкі кіраўнік заслужаны работнік культуры БССР А. Вераб'ю) прэмію Ленінскага камсамола краіны.

М. ГОРСКІ.

МУЗЕЙ ВУЧЫЛІШЧА

Цікавы музей стварылі навушчыцы віцебскага ПГТВ-96. Яго экспазіцыя расказвае пра сённяшняе і мінулае вучылішча, лепшых выпускнікоў, якія паспяхова працуюць на многіх прадпрыемствах краіны. У збо-

ры матэрыялаў і іх афармленні прынялі актыўны ўдзел навушчыцы ПГТВ на чале з майстрам вытворчага навучання Л. Бруевай.

А. АРБЕНІН.

ФАКТ 3 КАМЕНТАРЫЕМ

ЗАПРАШАЕ КЛУБ «СЛАВА»

Клуб кнігалюбаў «Слава», што працуе ўжо не адзін год пры аграговым Доме афіцэраў у Мінску, добра вядомы многім аматарам кнігі і, у першую чаргу, бадай, тым, хто звязаны з саветамі і арміяй. Больш за сто чалавек аб'ядноўвае ён у сваіх радах. Сярод іх людзі розных узростаў і ваінінскіх званняў, але лучыць іх тое, што ўсе яны па-сапраўднаму ўлюбены ў кнігу.

Асабліва шматлюдна бывае

тады, калі на чарговыя пасяджэнні запрашаюцца пісьменнікі. «Толькі ў апошні час, — расказвае старшыня клуба палітоўнік Юрый Андрэвіч Неліхаў, — адбылося некалькі цікавых сустрэч. Напрыклад, пабыўаў у нас народны пісьменнік Беларусі Янка Брыль. Усе мы любім яго кнігі, а пасля сустрэчы палюбілі Івана Антонавіча яшчэ і як чалавека. Усім нам ён вельмі спадабаўся: абаяльны, шчыры і цікавы апавя-

ГОРДАЕ ІМЯ — АБАРОНЦЫ...

Героі дакументальнай кнігі ваеннага журналіста Аляксандра Бірука «Турбота ў іх такія...», выпушчанай выдавецтвам «Беларусь», тыя, хто стаіць сёння на абароне заваў сацыялізму, ахоўваючы мірнае неба савецкіх людзей. Мотастралкі і ракетчыкі, авіятары і танкісты, сувязісты і сапёры — усе яны служылі ці служыць у часях Чырванасцяжнай Беларускай ваеннай акругі.

Пятнаццаць нарысаў увайшло ў кнігу, і кожны з іх — пэўны штырх да калектыва партрэта сённяшняга салдата. Менавіта салдата, бо ім былі былі героі зборніка па сваіх ваінінскіх званнях, яны перш за ўсё салдаты Украіны. Савятаў, выхаваных Камуністычнай партыяй, гатовыя, калі спатрэбіцца, даць адпор любому агрэсору.

Л. АСПОВІЧ.

ВЕЧАРЫ, СУСТРЭЧЫ

У магазіне «Мастацтва», які знаходзіцца па Партызанскім праспекце Беларускай сталіцы, адбылася сустрэча з мастакоў-графікам, заслужаным работнікам мастацтваў БССР А. Кашкурэвічам. Гэтай сустрэчай калектыву магазіна і выдавецтва «Беларусь» пачалі практыку знаёмства чытачоў з новымі кнігамі і альбомамі, якія рыхтуюцца да выпуску.

На выставачным стэндзе былі прадстаўлены работы А. Кашкурэвіча, якія ўвайдуць у альбом ілюстрацый да трагедыі Гётэ «Фауст». Работнікі выдавецтва, мастацтвазнаўцы і А. Кашкурэвіч расказалі пра творы, што неўзабаве складуць змест альбома.

На здымку: А. Кашкурэвіч гутарыць з чытачамі. Фота Я. КАЗЮЛІ.

Генадзь Пашкоў і Георгій Шыловіч пабылі ў нядаўна ўвоўнай адной з часцей Мінскага гарнізона. Яны падзяліліся творчымі планами, прачыталі свае творы, падарылі кнігі з аўтографамі, сфатаграфаваліся з абаронцамі Радзімы на памяць аб сустрэчы, адказалі на шматлікія пытанні.

Г. Шыловіч прыгадаў эпізоды са свайго баявога юнацтва, калі быў партызанам брыгады імя Жалезніка, якая ў гады Вялікай Айчыннай вайны дзейнічала на Бягомльшчыне, расказаў аб сустрэчах са сваім былым камандзірам Героем Саветаў Саюза Іванам Піліпавічам Цітовым.

Б. ДАЛГАТОВІЧ.

Па запрашэнні Маладзечанскай гарадской арганізацыі таварыства аматараў кнігі ў гасцях жыхароў горада быў украінскі паэт і перакладчык Ігар Ніжнік.

Госць з Украіны расказаў пра творчы шлях, падзяліўся планами, прачытаў свае вершы

і творы беларускіх аўтараў у сваіх перакладах.

І. Ніжнік выступіў перад членамі гарадскога клуба «Несцерка», рабочымі і служачымі станкабудаўнічага завода, мэблявай фабрыкі.

І. ГАЛУБОВІЧ.

ТАНЦЫ, НАРОДЖАНЫЯ ДРУЖБАЙ

Канцэртную праграму «Квітней, мая зямля» паказалі студэнтам Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя У. І. Леніна ўдзельнікі народнага ансамбля танца БДУ «Крыжачок».

У праграме ва ўсёй разнастайнасці прадстаўлены танцавальныя рытмы брацінх рэспублік. Гэта — задорная беларуская «Кіуха», лірычная маладоская «Хора» і темпераментная «Сырба», жартоўная латышская «Полька старога горада», іншыя танцы. Многія з іх міначкі прывезлі з нядаўняй паездкі да сваіх сяброў — удзельнікаў ансамбля песні і танца «Стругураш» Кішыньскага ўніверсітэта.

Творчыя кантакты звязваюць самадзейных артыстаў БДУ таксама з ансамблямі песні і танца Кішыньскага політэхнічнага інстытута, Львоўскага і Вільнюскага ўніверсітэтаў.

Кожная абменная паездка ўзбагачае рэпертуар калектыву. Сёння ў афішы «Крыжачка» больш ста пастановак, разнастайных па жанрах і форме. Работам апладзіравалі хлебарабы Казахстана і будаўнікі Сібіры, рыбака Балтыкі і вінаградары Малдавіі. З майстэрствам беларускіх артыстаў знаёміць удзельнікі многіх студэнцкіх форумаў і фестываляў.

Л. КОЗІНА.

дальнік. Або возьмем сустрэчу з народным пісьменнікам Беларусі, лаўрэатам Дзяржаўнай прэміі СССР Васілём Быкавым. Наўрад ці знойдзецца такі воін ці афіцэр, які б не чытаў яго кнігі. Але адна справа чытаць кнігі і зусім іншая ўбачыць пісьменніка, пагаварыць з ім, даведацца і пра тое, што, як кажуць, засталася па-за кадрам, у той ці іншы твор не увайшло.

На адну з сустрэч кнігалюбы запрасілі лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР Івана Новікава. Іван Рыгоравіч прыйшоў не адзін. З ім былі героі яго дакументальнай кнігі «Руны страляюць ва ўпор» Глафіра Сулава і Марыя Сокалава.

А ўзяць тэматычнае пасяджэнне «Космас — рэальнасць і фантастыка»? Лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола рэспуб-

лікі Васіль Зуёнак і Мікола Гіль расказалі аб адлюстраванні намічнай тэматыкі ў беларускай літаратуры, гаварылі аб сваім асаўенні гэтай новай і разам з тым вельмі цікавай тэмы.

У гасцях у кнігалюбаў былі таксама народны пісьменнік Беларусі Іван Шамякін, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР Рыгор Барадулін і Янка Сіпакоў, лаўрэат Літаратурнай прэміі імя Янкі Купалы Мікола Аўрамчыч, вядомы крытык і літаратуразнавец Варлен Бельчын. Яны таксама расказалі нямала цікавага і са свайго жыцця, і з творчасці, гаварылі пра тыя надзённыя задачы, што стаяць сёння перад беларускай літаратурай.

Сустрэкаюцца члены клуба «Слава» і з мастакамі. Нядаўна іх госцем быў Яўген Ціхановіч,

«ДАЛЯГЛЯДЫ» — ВЫПУСК ШОСТЫ

Адкрываецца штогоднік традыцыйным раздзелам «Паззія і проза». «Пра Уладзіміра Багамолава» расказвае А. Адамовіч. Аповесць У. Багамолава «Зоя» пераклаў А. Жук. Вершы польскага паэта Ю. Озі-Міхальскага пераклаў і слова пра яго «Што наша» сказаў Р. Семашкевіч. Апавяданні армянскіх пісьменнікаў прапануюцца ў перакладзе Ю. Канэ. У сувязі з 70-годдзем з дня нараджэння вядомага украінскага паэта, даўняга сбра беларускай літаратуры М. Нагнібеды змешчана яго паэма «Бацька» (пер. У. Шахаўца).

Вялікая падборка прапануецца да 1300-годдзя Балгарыі. Пра творчасць Н. Вулчава, які даўно падтрымлівае цесныя сувязі з беларускай зямлёй, гаворыць А. Вярцінскі — «Абавязак». Вершы Н. Вулчава пераклаў М. Танк. Г. Бураўкін, Н. Гілевіч і А. Вярцінскі. «Выспяванне калі падножожа курганаў святых» — слова Н. Гілевіча пра балгарскага паэта Э. Зэцімава. Тут жа ў перакладах М. Танка і Н. Гілевіча прапануюцца яго вершы. У. Анісковіч знаёміць чытача з жыццём і творчасцю Г. Мішава і прапануе ў сваім перакладзе яго аповесць «Зроблена ў правінцыі».

Р. Барадулін расказвае пра сучасную грузінскую паэзію і знаёміць з некаторымі вершамі Р. Каландзія, Н. Гурашыдзе, М. Хурцілавы і іншых.

Некалькі апавяданняў польскіх пісьменнікаў пераклаў Я. Брыль.

«Наб ісці далей» — так назваў П. Маналь слова пра славацкага паэта П. Койшу і пераклаў яго вершы.

Х. Жычка знаёміць з часцім пісьменнікам М. Рафам. Змешчана апавяданне «Маўлі-выя рыбка».

У выпуску — вершы украінскай паэтэсы Л. Кастэнка (пер. Н. Мацяш), апавяданні В. Ліханосава (пер. Т. Мартыненка), вершы сербскахарвацкага паэта З. Ходзіча (пер. А. Грачанікава), аповесць украінскага пісьменніка В. Паложыя «Жыў-быў Іван» (пер. М. Гіля), вершы нарвежскага паэта М. Нага (пер. В. Сёмухі).

Пад рубрыкай «Украінскія сярбы пра Беларусь» прапануюцца вершы П. Рабра і М. Львовіч у перакладзе С. Панізніка.

«Спадчына» — чарговы раздзел «Даляглядаў». У ім змешчаны вершы Ф. Цютчава (пер. І. Чыгрына), С. Вургуна (пер. С. Грахоўскага), Д. Кавалёва (пер. Х. Жычкі), заўчасна памёршага чэшскага паэта І. Волькера (пер. С. Панізніка). Падборкай «Галасы з Пірэнеяў» аб'яднаны творы іспанскіх паэтаў у перакладзе А. Зарыцкага. Слова пра іх творчасць сказаў К. Шэрман.

Вершы Г. Лесінга з нямецкай пераклаў У. Папковіч, апавяданні вядомага югаслаўскага пісьменніка С. Куленавіча — І. Чарота.

У раздзеле «Пісьменнік і кніга» У. Калеснік у артыкуле «Талент працавіты» знаёміць з творчасцю польскага пісьменніка-перакладчыка Я. Гушчы.

Артыкул Л. Мартынава «Праблемы перакладу» змешчаны ў раздзеле «Майстэрства перакладу» (пер. Я. Семанова).

А. Гардзіцкі гутарыць з польскім пісьменнікам Войцехам Жукоўскім — дыялог увайшоў у раздзел «Голас наш чужэц дзіка».

І, нарэшце, заключны раздзел «Даляглядаў» — «Хроніка перакладных выданняў».

Шосты выпуск «Даляглядаў», як і ранейшыя, выйшаў пад рэдакцыяй Н. Гілевіча, складаліся А. Гардзіцкі.

А. БЕРАЗОУСКІ.

а таксама старшыня сенцыі бібліяфілаў Мінскага гарадскога аддзялення таварыства кнігалюбаў Генадзь Куляшоў. Яны расказалі пра энслібрыст.

Армейскія кнігалюбы часта выязджаюць у мясціны, звязаныя з жыццём і творчасцю вядомых пісьменнікаў. Адна з такіх паездак адбылася ў Вязыну — радзіму народнага песняра Янкі Купалы. Экскурсія на паліграфічны камбінат імя Якуба Коласа, спецыяльнае пасяджэнне «Выхаванне новага чалавека», прысвечанае ролі палітычнай кнігі ў жыцці савецкіх людзей, — усё гэта таксама формы работы клуба. Нядаўна армейскія кнігалюбы адправілі на «БАМ» бібліятэчку з 441 кнігі, сярод якіх нямала твораў беларускіх пісьменнікаў.

С. МАРОШКА.

«МАСТАЦТВА КНІГІ - 81»

У Доме кнігі прайшоў чарговы, XXII конкурс «Мастацтва кнігі», які штогод праводзіцца Дзяржкамвыдам БССР сумесна з Навукова-тэхнічным таварыствам паліграфіі, выдавецтваў і кніжнага гандлю БССР.

На конкурс усе выдавецтвы рэспублікі прадставілі каля ста назваў выданняў, лепшых па мастацка-тэхнічным афармленні і паліграфічным выкананні. Дыпламавана 41 кніга.

Вышэйшай узнагародай — дыпламам Францішка (Георгія) Скарыны — адзначаны два тавары «Выбранага» Янкі Купалы і Якуба Коласа, змешчаныя ў адным футарале, у афармленні мастака А. Шэверова («Мастацкая літаратура») і кніга Л. Сцякольнікава і В. Муроха «Целебныя клады прыроды» ў афармленні мастака В. Кавалёва («Ураджай»).

Дыпламы I-й ступені атрымалі кнігі выдавецтва «Беларусь»: У. І. Ленін, «Як арганізаваць саборніцтва», Вялікі пачыны (мастак Г. Малышаў), Л. І. Браннеў, «Успаміны» — мініяцюрнае выданне (мастак М. Широкаў), фотаальбомы «Беларускае народнае аддзене (мастак У. Савіч) і «Мінск» на беларускай, рускай, англійскай, французскай і нямецкай мовах (мастак Л. Бетанаў); кнігі выдавецтва «Мастацкая літаратура»: «Картэлі» А. Адамовіча і «Песня пра зубра» М. Гусоўскага, праілюстраваныя мастаком А. Кашкурэвічам; п'есы Лопэ дэ Вега і казка Л. Кэрала «Прыключэння Алісы в стране чудах», афармленая мастаком М. Казлоў.

Упершыню ў конкурсе прыняло ўдзел новае выдавецтва «Юнацтва», якое атрымала чатыры дыпламы. Дыплом I-й ступені прысуджаны «Адвечнай песні» Янкі Купалы (мастак В. Шаранговіч) і «Баладам» Ф. Шылера (мастак Г. Паплаўскі); II-й ступені — кнізе Б. Зубова «Што падказаў жанан» (мастак М. Казлоў).

Дыпламы II-й ступені атрымалі кнігі выдавецтва «Беларусь»: зборнік «Коммунистическая партия» (мастак Р. Кондрат, М. Широкаў), фотаальбом Я. Сахуты «Беларускае народнае мастацтва» на беларускай, рускай, англійскай, французскай, нямецкай і іспанскай мовах (мастакі У. Басалыга, Т. Мельянец); кнігі выдавецтва «Мастацкая літаратура»: «Выбранае» ў 2-х тамах Н. Гілевіча (мастак М. Казлоў), зборнік вершаў, паэм і казак В. Вітні «Случчына» (мастак У. Басалыга), а таксама раман А. Кулакоўскага «Васількі» (мастак М. Селяшчук); кнігі выдавецтва «Вышэйшая школа»: В. Шэнспір «Санеты» (мастак Г. Паплаўскі), падручнік І. Шашко «Построение и перспектива рисунка» (мастак В. Жданаў) і манюграфія «Філасофія антимарксизма и диалектика» (мастак Ю. Цюрин).

Выдавецтва БДУ імя У. І. Леніна атрымала дыплом II-й ступені за кнігу Д. Мельцара «Белоруссия и Болгария: дружба вечная, нерушимая» (мастак Н. Стас).

Выдавецтва «Беларуская савецкая энцыклапедыя» імя П. У. Броўкі такія ж дыпламы атрымала за кароткую энцыклапедыю «Беларуская ССР», выпушчаную ў пяці тамах, і за «Чырвоную кнігу Беларускай ССР» на беларускай і рускай мовах. Аформіў гэты выданні мастак А. Русак.

Названы далёка не ўсе дыпламаваныя кнігі, не ўказаны, напрыклад, кнігі навукова-тэхнічнай і даведачнай, падручнікі і кнігі, якія атрымалі дыпламы III-й ступені.

Лепшыя кнігі 1981 года прымуць удзел у традыцыйным міжрэспубліканскім конкурсе, што сёлета адбудзецца ў Вільнюсе, і Усесаюзнам конкурсе «Мастацтва кнігі-81», які штогод праводзіцца ў Маскве.

І. ЧАПЛАВОДСКАЯ.

СПРАВАЗДАЧА «БЕЛАРУСЬ-ФІЛЬМА»

У Доме кіно праходзіць традыцыйны агляд-конкурс студыяў, створаных кінастудыяй «Беларусьфільм». У дзесяты раз на суд журы выносяцца мастацкія, тэлевізійныя, хранікальна-дакументальныя і мультыплікацыйныя фільмы, зробленыя творчым калектывам на працягу года. Сярод іх такія значныя работы, як «Людзі на балоце», «Раскіданае гняздо», «Зацішша» і іншыя. Усяго ў аглядзе прыме ўдзел каля 60 фільмаў.

Агляд цікавы тым, што ў ім будуць названы лепшыя па прафесіі рэжысёр, мастак, апэратар, кампазітар і г. д. — прадстаўнікі пятаццаці спецыяльнасцей.

Вуліца імя Петруся БРОЎКІ

Да вуліцы беларускай сталіцы, што носяць дарэгія імяны пісьменнікаў, далучылася яшчэ адна — імя Петруся Броўкі. Па рашэнні Мінскага гарвыканкома так будзе называцца былая Падлесная вуліца, што знаходзіцца ў цэнтры горада.

НОВАЯ РАБОТА ГАМЯЛЬЧАН

Гарачыя апладысменты глядачоў выклікала ў Гомельскім абласным драматычным тэатры прэм'ера спектакля «Ладзя роспачы» па аднайменнай легендзе У. Караткевіча. Інсцэніраваў і паставіў гэты твор рэжысёр Мікалай Трухан. Найбольш значныя ролі сыгралі артысты В. Беднашэя (Вывілаха), Л. Корхава (Смерць), заслужаны артыст БССР Ф. Іванюк (Стары), артысты У. Іванюк (Перавозчык), А. Бычкова (Палачані), артыстка Г. Вевер (Бярозка).

М. СЕРДЗЮКОУ.

З ПЕСНЯМІ — НА СЯЛО

Пры Палацы культуры Аршанскага ордэна Леніна льнокамбіната працуе агітбрыгада, новая праграма якой прысвечана 60-годдзю ўтварэння СССР. Самадзейныя артысты абслугоўваюць працаўнікоў калгасаў і саўгасаў, над якімі шэфствуюць тэкстыльшчыкі.

Першыя гастролі ў Дубровенскім раёне агітбрыгада зрабіла ў калгас «Усход». Хлебаробы шчыра падзянавалі аматарам сцэны за цікавы і змястоўны канцэрт.

Неўзабаве агітбрыгада пабывае і ў іншых гаспадарках Дубровеншчыны.

І. КОГАН.

ДЗЕНЬ СПЕЦЫЯЛІСТА

Умацоўвае сувязі з чытачамі, адшуквае ўсё новыя формы масавай работы з імі Барысаўская цэнтральная бібліятэка. Тут рэгулярна праводзіцца дні спецыяліста, якія ў апошні час арганізуюцца непасрэдна на прадыпрыемствах, ва ўстановах.

Цікава і змястоўна прайшло такое мерапрыемства на малочным заводзе. Былі арганізаваны кніжныя выстаўкі і вітрыны тэхнічных навінак, зроблены агляды літаратуры па малочнай прамысловасці.

П. БАРОДКА.

«ЛіМ» - 50

Пімен ПАНЧАНКА

З НЕЦЯРПЕННЕМ ЧАКАЮ ГАЗЕТУ...

Пяцьдзесят гадоў. Цэлае жыццё!

На маёй памяці на старонках нашай любімай газеты друкавалі вершы і артыкулы Янка Купала і Якуб Колас. Яе рэдактарам адразу пасля вайны быў Аркадзь Куляшоў. Тут некалькі гадоў працаваў я і мае таварышы, цяпер вядомыя пісьменнікі.

У нашай газеты, як і ў кожнага чалавека ў наш час, было складанае, часам нялёгкае жыццё з яго ўзлётамі і спадамі, удачамі і няўдачамі.

Калі я азіраюся на далёкія даваенныя гады, я ўспамінаю, з якой нецярплівасцю мы чакалі кожны нумар «ЛіМа». Было радасна, калі цябе, пачаткоўца, успаміналі ў нейкім артыкуле ці аглядзе (ага, заўважылі!). І ўжо зусім быў шчаслівы, калі прыводзілі твае ўдалыя радкі ці строфы.

Помню, якое свята было ў мяне, калі Аркадзь Куляшоў прыслаў мне ў 1937 годзе ліст, у якім пахваліў мае вершы, зрабіў невялікія праўкі (яны для мяне былі вельмі павучальнымі), а пасля «Літаратура і мастацтва» надрукавала цэлую нізку маіх вершаў.

У 1938 годзе я надрукаваў у «ЛіМе» верш «Радзіме» (ужо без правак), які стаў для мяне праграмным (хоць пра такое азначэнне я тады не думаў) для перадаваенных і ваенных гадоў.

Я думаю, што нашай газеце патрэбна больш уважліва і часцей пра маладых і, асабліва, зусім маладых паэтаў пісаць агляды, невялікія рэцэнзіі. Бо заўсёды паэтычную моладзь будзе мучыць пытанне: «Ці ёсць у мяне здольнасці ці не? Добрыя вершы ці дрэнныя?» І як важна тут сказаць добрае кваліфікаванае слова, пахваліць першы зборнік, нават адзін ці два вершы, некалькі свежых строф. Гэта вельмі акрыляе.

Пазней, калі малады паэт надрукуе другую, трэцюю кніжку — можна і больш сурова, патрабавальна аналізаваць яго творчасць. Але спачатку трэба ўважліва шукаць і друкаваць усе таленавітае, шчырае, ад чаго і павышшае прыліўная хваля маладой беларускай паэзіі.

Я заўсёды з нецярпеннем чакаю свежага нумару «Літаратуры і мастацтва». За апошні час і якасць матэрыялаў, і форма іх падачы, і афармленне значна палепшыліся. Перш за ўсё я цягну багатую інфармацыю пра жыццё творчых саюзаў. Заўсёды цікава даведацца, хто над чым працуе, дзе што друкуецца і выдаецца, якія былі вечары і творчыя сустрэчы.

Усё часцей з'яўляюцца сур'ёзныя, арыгінальныя па форме артыкулы, хоць яшчэ і цяпер нямаюць залішне хвалебных рэцэнзій, якія часам разыходзяцца з горкай ісцінай.

Цікава чытаюцца артыкулы не пра чыста літаратурныя ці мастацкія справы, а пра жыццё, пра нашу культуру, пра рамястывы, пра захаванне прыроды і гістарычных помнікаў.

Хачу зрабіць заклад нашым пісьменнікам, асабліва людзям сярдняга і маладзёйскага веку.

Пасля вайны пісьменнікі-франтавікі наперабой імкнуліся надрукаваць свае артыкулы ў «ЛіМе». Яны былі перапоўнены радасцю перамогі, імкненнем дапамагчы словам нашай адбудове. Многія артыкулы былі прасякнуты высокай партыйнасцю і грамадзянскасцю. Пісалі смела, шчыра, па-баявому, без грубасці і аглабельшчыны, але не зважаючы на парадак у «памінальным спісе». Як жа не хапае сёння такіх баявых, глыбокіх выказванняў саміх пісьменнікаў пра справы паэзіі, прозы, драматургіі і, галоўнае, не хапае разумнага, шчырага прафесійнага пісьменнікага слова, дзе б адчувалася высокая адказнасць за справу савецкай літаратуры.

«Заручыны». Выступае ванаальна-харэаграфічная група Дзяржаўнага народнага хору БССР.

«Літаратура і мастацтва», 1972 г.

УКАЗ ПРЭЗІДЫУМА ВЯРХОЎНАГА САВЕТА БССР

АБ УЗНАГАРОДЖАННІ ГАНАРОВАЙ ГРАМАТАЙ І ГРАМАТАЙ ВЯРХОЎНАГА САВЕТА БЕЛАРУСКАЙ ССР РАБОТНІКАУ РЭДАКЦЫІ ГАЗЕТЫ «ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА» І ДРУКАРНІ ВЫДАВЕЦТВА ЦК КАМПАРТЫІ БЕЛАРУСІ

За шматгадовую работу ў друку, актыўны ўдзел у грамадскім жыцці і ў сувязі з 50-годдзем з дня выхаду першага нумара газеты «Літаратура і мастацтва» ўзнагародзіць:

ГАНАРОВАЙ ГРАМАТАЙ ВЯРХОЎНАГА САВЕТА БЕЛАРУСКАЙ ССР

АБМЁТКА Зінаіду Адамаўну

— вярстальшчыцу.

ЖУКА Аляксандра Аляксандравіча — галоўнага рэдактара.

ЗАМСКАГА Міхаіла Майсеевіча — загадчыка аддзела.

КРУКА Уладзіміра Андрэевіча — фотакарэспандэнта.

ГРАМАТАЙ ВЯРХОЎНАГА САВЕТА БЕЛАРУСКАЙ ССР

БУР'ЯНА Барыса Іванавіча — загадчыка аддзела.

ГІЛЕВІЧА Мікалая Сямёнавіча — намесніка галоўнага рэдактара.

ПАУЛКОУСКАГА Івана Фёдаравіча — бібліятэкара.

СВІРКУ Юрыя Мікалаевіча — загадчыка аддзела.

Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР

І. ПАЛЯКОУ.

Сакратар Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР

Л. ЧАГІНА.

25 лютага 1982 года.
Г. Мінск.

З УЗНАГАРОДАЙ!

За заслугі ў развіцці выяўленчага мастацтва і ў сувязі з шасцідзесяцігоддзем з дня нараджэння Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР узнагародзіў мастака ЦІХАНОВА Івана Ціханавіча Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

ВЫСТАЎКІ

лічыцца адной з важнейшых будоўляў нашага стагоддзя.
Т. КОРСАК.

«З ЛІМАЎСКІХ СТАРОНАК»

Дзве выстаўкі пад такой назвай працуюць у гэтыя дні ў Доме літаратуры. У сувязі з 50-годдзем з дня выхаду першага нумара «Літаратуры і мастацтва» творчую справаздачу трымаюць былыя загадчыкі аддзела мастацкага афармлення газеты, мастак Анатоль Салетна і яе фотакарэспандэнт, які працуе на гэтай пасадзе вольна аднаццаці гадоў, Уладзімір Крук.

Дзве выстаўкі, а па сутнасці — адна экспазіцыя, таму што адна выстаўка добра дапаўняе другую. А. Салетна прапанаваў некаторыя са сваіх малюнкаў. Гэта — ілюстрацыі да апавяданняў і гумарэсан, мастацкія застаўкі, малюванні рубрыкі, загаловкі. Калі глядзіш іх, быццам нанова праглядаеш «лімаўскія» нумары, што ўжо сёння сталі гісторыяй.

Есць што расказаць і Ул. Круку. Каля ста здымкаў прапанаваў ён на выстаўку. Гэта толькі нямногае са своеасаблівага мастацкага летапісу літаратурнага і культурнага жыцця Беларусі, які стварае ў газеце фотамайстар. Пільнае вока фотажурналіста заўважае ў жыцці важнае, характэрнае, тыповае, каб занатаваць яго для нашчадкаў.

«Б А М — БУДОЎЛЯ ВЕКУ»

Выстаўка пад такой назвай працуе ў клубе Саюза журналістаў рэспублікі. Аўтар яе журналіст Васіль Сліж мовай здымкаў расказвае пра сённяшнія справы камсамолі Краіны Саветаў, пра юнакоў і дзяўчат, якія пакараюць прасторы Сібіры, будуюць дарогу, што з поўным на тое правам

Гарадзішча — адна з дванаццаці вёсак, што ўваходзяць у буйнейшы на Крупшчыне саўгас «Халопенічы». Сама вёска раскінулася на ўзгорках, якія дзеляць яе на тры пасёлкі: першае, другое і трэцяе Гарадзішчы, як тут іх называюць.

Адразу за вёскай, як вокам ахапіць, раскінуліся гарфянікі, парэзанія скрозь калектарамі, магістральным і асушальнымі каналамі. А нядаўна ж тут паабал невяліччай рачулке Эсы было балота з непразлымі зараснікамі лазняку і алешніку. Мне давялося пабываць тут, калі механізатары былога Каменскага БМУ толькі пачыналі пракладваць магістральны канал. Ідучы ўслед за прапрабам да месца работы экскаватаршчыкаў, я ледзь прадзіраўся праз кусты калючай ажны і вялікай, у рост чалавека крапівы. Экскаватары, выкідаючы з канавы каўшы гразі, павольна пасоўваліся ўперад па расчарэбленай прасецы ледзь не па самы верхні кант гусеніц у твані. Зараз проста не верыцца, што некалі на гэтым месцы было балота. Між іншым, тут, на выспах, мясцовыя жыхары не раз знаходзілі ў той час нават воўчыя вывадкі.

Балота было тады надзейным сховішчам не толькі для звероў. У памяці гарадзішчанцаў і дасюль жывуць падзеі, якія адбыліся тут у пачатку 30-х гадоў — у самы разгар калектывізацыі. У Гарадзішчы тады арганізаваўся калгас «Зорка». Старшынёй яго сяляне выбралі свайго аднавяскоўца Рабца Радзівона Міхайлавіча. Цяжкі гэта быў час. Людзі не хацелі больш жыць па-старому, але і па-новаму яшчэ не ўмелі. Абагулілі кароў, коней, звезлі ў адно месца бароны, плугі. А пасля, не давяраючы калгасным конюхам і пастухам, амаль кожную ноч прыходзілі ў канюшні і кароўнікі, каб падкарміць сваю жывёлу. І на поле стараліся вязаджаць на сваіх калёсах, са сваім плугам. Ды і, апроч гэтых плугоў і калёс, у калгасе нічога больш не было. Нават малацілі па-ранейшаму цапамі, толькі хіба што грамадой. Пасля ўжо калгас набыў малатарню з конным прывадам у вялку.

Гэта цяпер амаль усе брыгадзіры ў калгасах і саўгасах маюць калі не вышэйшую, то спецыяльную сярэднюю адукацыю. А тады нават старшыні былі малапісьменныя. Універсітэтамі для іх была цяжкая праца на невялічкім кавалку ўласнай зямлі, а то і батрацкае жыццё ў мясцовых багаццяў. І Радзівон Рабец не быў выключэннем: за плячамі яго было тры класы царкоўнапрыходскай школы. Будучы ўжо старшынёй, ён разам з усімі гнаў першы пракос, калі наступала касьба, становіўся да малатарні падаваць у барабан снапы, як надыходзіў час малацбы.

Часам шкодзілі не толькі кулак, а і збітыя імі з панталыку беднякі. Гарадзішчанцы памятаюць, як жанчыны, падбухтораныя кулакамі, разбілі каменнем першую сеялку, што прывезлі ў калгас, а старшыні, які хацеў спыніць іх, засыпалі пяском вочы. А колькі патрэбна было сілы і волі, каб выстаць пасля дапушчаных памылак і так званых перагібаў у калектывізацыі. Радзівон Міхайлавіч у той час быў і агітатарам, і дарадцам, і суддзёй. Яму да ўсяго была справа, і ўсе, каму была патрэбна дапамога, ішлі да яго.

У той памяты досвітак — 19 жніўня 1933 года — Радзівон абудзіў моцны стук у акно.

Стукаўся недалёкі сусед Ягор Кандраценка.

— Бяда, Радзівон, — задыхаўшыся, як ад хуткага бегу, выгукнуў ён.

Ягор стаў на парозе ў хрыстанай белае сарочцы, без шапкі.

— Што здарылася, Ягор? — нацягваючы на босыя ногі боты, запытаў Радзівон.

— Абакралі мяне, браток, абрабавалі, — голас Кандраценкі сарваўся і ён доўга ніяк не мог вымавіць слова.

— Нарэшце, крыху агоўтаўшыся, расказаў, што пакуль ён з жонкай малаціў досвіткам на гумне жыта, злодзеі залезлі ў хату і ўсё перакалашмацілі. Ён і сам яшчэ добра не ведае, што забралі. Пакуль што не далічыліся дзвюх трубак нядаўна

зямлі сталі прысылаць трактары. Праўда, першым трактарам, які ўбачылі ў вёсцы, быў амерыканскі «Фардзон». А потым паявіліся і свае, савецкія — «Пуцілавец», «Універсал». Прыезд трактарыстаў быў сапраўдным святам. Калі «Фардзон» ці «Пуцілавец» пхліў па вуліцы, басаногая чародка дзяцей бегла ўслед і крычала: «Трактар, трактар!» Тыя трактарысты са сваімі машынамі былі першыя агітатары за калектывную працу.

Удава забітага старшыні Варвара Кірзеўна, таксама ўключылася ў агульную справу. Разам з іншымі жанчынамі хадзіла зграбаць на лузе сена, жаць збажыну, мяць на гуміе лён і каноплі. І, глядзячы, як расце і мацне арцель-

і Масквой, пад Варшавай і Берлінам, каля сцен Кёнігсберга. Залышчонак Аляксея Сцяпанавіч, Семяннік Яфім Мікалаевіч, Семяннік Уладзімір Рыгоравіч, Кандраценка Сцяпан Астратавіч, Чыканоўскі Герасім Яўменавіч... Гэтыя і іншыя імёны заўсёды напамінаюць гарадзішчанцам, каму яны абязваны сваім сённяшнім жыццём.

Гітлераўскія акупанты разрабавалі ўсё калгаснае дабро, маёмасць калгаснікаў. І калі ў чэрвені 1944 года савецкія войскі ачысцілі раён ад захопнікаў, гарадзішчанцам давялося пачынаць усё спачатку. Як і ў першыя гады калектывізацыі, кідалі зарыята з сяўні на ніву, узараную конным плугам, а то і ўскапаную рыд-

Даламога прыйшла не толькі з раёна, а і з Мінска, Барысава. Рабочыя першага Мінскага домабудаўнічага камбіната, першага і чацвёртага будаўнічых трэстаў, рабочыя будаўнічых арганізацый Барысава разам з крупчанамі абдудоўвалі занава вёску.

Вось дзе яшчэ раз на практыцы пацвердзіліся новыя адносіны паміж людзьмі — гэты вялікі здабытак нашай партыі, Савецкай улады: чалавек чалавеку — сябар, таварыш і брат.

Зараз Гарадзішча — адна з перадавых брыгад саўгаса. За апошнія дзесяцігоддзе ў цэлым па гаспадарцы пасяўная плошча за кошт меліярацыі зямель пашырлася на 1874 гектары. Каля чатырохсот з іх прыпадае на гарадзішчанскую брыгаду.

Цудоўныя, працавітыя людзі жывуць тут. Узяць хоць бы Аляксея Васільевіча Скалубовіча. Уздзельнік вызвалення Заходняй Беларусі і Вялікай Айчыннай вайны, ён некалькі год быў загадчыкам гарадзішчанскай малочна-тварнай фермы, а потым больш за дваццаць гадоў узначальваў тут комплексную брыгаду. І толькі ў 70-гадовым уросце пайшоў на заслужаны адпачынак. Або, скажам, Ганна Фёдаравна Чыканоўская. Маці-героіня, нарадзіла і выхавала дванаццаць дзяцей. Ніколі не падвядуць у працы Серафіма Прыстаўка, Соф'я Сапрамовіч, Рыгор Семяннік, Уладзімір Кандратовіч...

Есць у Гарадзішчы свае ардэнаносцы. Даяркі Аляксандра Ануфрыёўна Рабец і дачка забітага старшыні Валяціна Радзівонаўна Рабец, якой у дзень смерці бацькі не было і трох гадоў, першымі ў вёсцы ўдастоіліся высокіх урадавых узнагарод — ордэнаў Працоўнага Чырвонага Сцяга. Між іншым, Валяціна Радзівонаўна не адзін год заваўвала першынство ў саборніцтве сярод даярак не толькі сваёй гаспадаркі, а і раёна. За спехі, дасягнутыя ў дзесяці пяцігоддзі, ордэн «Знак Пашаны» ўручыў Соф'і Пятроўне Рабец. У многіх жывёлаводаў і палыводаў на грудзях у святочныя дні можна ўбачыць ганаровыя знакі: «Ударнік пяцігодкі», «Пераможца саўсаборніцтва», «Ударнік камуністычнай працы».

Нядаўна я зноў наведваўся ў Гарадзішча. Незапамятна змянілася вёска. Дабровольныя дамы пад шыферам, акуратныя прысады, маладыя дрэўцы, пасаджаныя ўздоўж вуліц... Нішто тут ужо не нагадвае пра тыя страшныя разбурэнні.

На месцы ранейшага драўлянага будынка пачатковай школы ўзведзены насторны цагляны. Былая настаўніца Ганна Фёдаравна Гаран цяпер ужо на пенсіі. У тую майскую раніцу 1967 года, калі вецер пачаў зрываць дахі з хат, яна падняла дзяцей і павяла ў поле. Вецер валіў малых з ног, Ганна Фёдаравна падымала іх і ўсё вяла, вяла насустрэч ветру і дажджу далей ад вёскі. А калі прайшоў ураган і яны вярнуліся назад, дык не ўбачылі школы: яна была разбурана да самага падмурка. Як памяць аб гэтым дні, калі ёй удалося ўратаваць усіх дзяцей, Ганна Фёдаравна захоўвае Ганаровую граматы Міністэрства асветы БССР.

Зайдзіце сёння ў любую хату — усюды радыё, электрычнасць, сучасная мэбля. Ужо даўно перасталі быць рэдкасцю для гарадзішчанцаў і тэлевізар, і халадзільнік, і газавая пліта...

Пакажаць бы ўсё гэта тым, хто калектывізацыю тут пачынаў і не дажыў да сённяшняга дня. А яны ж з самага пачатку, калі яшчэ разворвалі межы, верылі, што так будзе!

Іван ШУЦЬКО.

вытканага палатна, жончынай святочнай кашаміркi, паддзёўкі, у сенцах з кубла забрана ўся скаромніна.

— Не аднаго гэта работа. На выгане па расе сляды відаць. У балота да Эсы падаліся, — расказаў Кандраценка.

— Пайшлі! — заспяшаўся старшыня, знімаючы са сцяны бярданку.

— Радзівон, ты куды? — падхапілася з ложка жонка.

— Не крычы, дзяцей пабудзіш, — кінуў ад дзвярэй Радзівон. — Гатуй снаданне. Мы хутка...

Ужо за агародамі іх дагнаў Аляксей Плаксёнак — адзін з членаў праўленія калгаса, усхвалявана паведаміў: злодзеі абакралі і Ігара Баркоўскага. Ранак быў росны, і сляды злачынцаў былі добра бачны на траве. Далёка ў балоце, ужо за Эсай, старшыня, які апырэдзіў сваіх напарнікаў, убачыў трох чалавек з клункамі і вёдрамі ў руках. Радзівон Міхайлавіч, ды і Кандраценка з Плаксёнкам тады яшчэ не ведалі, што зладзеі выдралі і дзве калоды пчол на толькі што створанай калгаснай пасецы і неслі ў вёдрах мёд.

Злодзеі пачулі тупат старшынёвых ног, азірнуліся. Твар аднаго з іх здаўся Радзівону знаёмым, і ён ад нечаканасці прыпыніўся.

— Стой! — закрычаў Радзівон. — Я ж цябе, сукін сын, ведаю...

У той жа момант чалавек, якому ён крычаў, выхапіў з-за пояса абрэз. Грыгнуў стрэл. Калі падбеглі Ягор з Аляксеем, старшыня быў яшчэ жывы.

— Я пазнаў аднаго, — зашаптаў ён, — таго, які страляў...

— Ну, ну? — нахіліўся над ім Кандраценка.

Але Радзівон нічога больш не сказаў. Ён штосьці шаптаў, але слоў яго ўжо было не разабраць. Так і сканаў на руках у Кандраценкі.

Сонца тым часам паднялося, высушыла расу, і сляды забойцаў згубліліся ў густых зарасніках.

Хавалі Радзівона Міхайлавіча ўсёй вёскай.

Бандычкі стрэл не ў сілах быў спыніць уладарнага поступу новага жыцця. З кожным годам мацнела арцельная гаспадарка. З арганізаванай Халопеніцкай МТС у дапамогу гарадзішчанцам для апрацоўкі

ная гаспадарка, адначасова і радавалася, і сумавала:

— Эх, убачыў бы гэта Радзівон! Не дажыў, родны. А яны, забойцы, недзе жывуць, паганяць нашу зямлю...

Але злачынцы нарэшце былі знойдзены.

Некалі ў адным з пасёлкаў — другім Гарадзішчы — жыў вядомы на ўсю акругу кулак Назар Пракудзін. У яго было шэсць коней, шнаснацаў кароў, цэлая плейма свіней і хатняя птушкі, вялікі сад, пасека. А ворная зямлі і сенажацей меў столькі, колькі іх не мелі астатнія гарадзішчанцы разам. У пачатку калектывізацыі Пракудзіна раскулачылі. Усю яго зямлю і жывёлу абагулілі, а ў хаце размясцілася канцлярыя калгаса. Дарэчы, і калгасная пасека, на якой пагаспадарылі злодзеі, таксама была створана на базе пракудзінскай.

Вясной 1934 года сын Пракудзіна Цімох уцёк з высылкі, прабраўся ў родныя мясціны, каб помсціць аднавяскоўцам. Разам з двума такімі ж беглымі сябрамі ён і абакраў тады Кандраценку з Баркоўскім, выдраў калгасных пчол. Гэта яго і пазнаў у тую сваю апошнюю жывеньскую раніцу, але не справіўся паведаміць аб гэтым, Радзівон Міхайлавіч. Тады ж кулацкі сыноч разам з іншымі рэчамі Баркоўскага прыхапіў і яго дакументы. З гэтымі дакументамі пад імем Ігара Баркоўскага, мяняючы месцы работы, Пракудзіну-малодшаму ўдавалася хавацца аж да 1937 года. З апошняга месца працы ён чагосьці так паспешна збег, што забыўся нават на аблігацыі. Адміністрацыя, не ведаючы, куды ён паехаў, пераслала належачыя яму тыя аблігацыі ў Гарадзішча — месца жыхарства Баркоўскага. Гэта і дало магчымасць следчым органам напасці на след Пракудзіна-Баркоўскага. Былі злоўлены і два астатнія злачынцы.

К канцу трыццаціх гадоў калгас, як кажуць, стаў на ногі. Жыць бы толькі ды радавацца, але на краіну навалілася вялікая бяда — вайна. Апусцела, заціхла вёска. Каля трыццаці гарадзішчанцаў абаранялі Радзіму ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў на розных франтах Вялікай Айчыннай. Пятнаццаць не вярнуліся дахаты. Іх прозвішчы засталіся на простых салдацкіх помніках і абелісках пад Мінскам

лёўкамі працавітымі жаночымі рукамі.

Але цяпер у людзей быў багаты вопыт калектывнай працы. Калгас увачавідкі мацнеў, набіраўся сіл. Асабліва пайшлі ўгору справы пасля таго, як дробныя гаспадаркі, у тым ліку і гарадзішчанская «Зорка», былі аб'яднаны ў больш буйную калгасу, а тэхніка была перададзена ў іх асабістае карыстанне. Неўзабаве калгас «Новае жыццё», з якім раней аб'ядналася «Зорка», увайшоў у арганізаваны саўгас «Халопенічы». На вачах ператвараліся вёскі. Павялічыўся тэхнічны парк, палепшылася апрацоўка зямлі. Рос і дабрабыт хлебарабоў. А потым пачалася меліярацыя забалочаных зямель. Непраходныя багны ператварыліся ва ўрадлівыя палі і сенажаці.

У 1967 годзе на долю гарадзішчанцаў выпала яшчэ адно нялёгкае выпрабаванне. Раніца 23 мая выдалася сонечнай і на дзівя цёплай. Дзеці, як звычайна, адправіліся ў школу, дарослыя ў поле. Некаторыя заканчалі садзіць бульбу на гародах: вазілі на конях з хлявоў гной, рыхтавалі насенне. І ніхто спачатку не звярнуў увагі на невялічкіе воблачка, што з'явілася на гарызонце. А воблачка хутка расло, насоўвалася на вёску. І нечакана шугануў вецер, лінуў дождж...

Тыя, хто былі ў полі, бачылі, як разам з хмараю пылу і пяску над вёскай нечакана ў паветра ўзляцелі дошкі, салома. Нікому ніколі нават са старажылаў не даводзілася бачыць такога ўрагану. За нейкія паўгадзіны вёска ператварылася ў руіны. Ураганы вецер не толькі разбурыў хаты і іншыя надворныя будынкі, а павырываў за карэннем дрэвы, павыварочваў тэлеграфныя слупы...

На другі дзень мне давялося пабываць у Гарадзішчы. Некаторыя хаты былі разбураны да самых падмуркаў. На выгане ляжала гадавалае жараб з паламанымі нагамі. Відавочы расказвалі, што вецер падхапіў яго высока ў паветра і, перакруціўшы некалькі разоў, шпурнуў на дол. Скрозь, як згледзець, усё поле за вёскай было ўслана дошкамі, бярвеннем, хатнімі рэчамі. Вецер знёс шафы з адзеннем, падушкі, цэлыя чароды гусей і курэй.

Страты былі вялікія...

Як мы паведамлялі ўжо, неўзабаве адбудзецца чарговы пленум праўлення Саюза пісьменнікаў БССР. Ён прысвячаецца надзвычайна важным пытанням развіцця ў рэспубліцы пісьменніцкай публіцыстыкі і клікаецца, каб вызначыць канкрэтныя мерапрыемствы, накіраваныя на больш актыўны і пастаянны ўдзел літаратараў у паўсядзёнай рабоце часопісаў, газет, радыё і тэлебачання.

Пра стан сённяшняй публіцыстыкі, пра задачы, якія стаяць перад ёй у сувязі з рашэннямі XXVI з'езда КПСС і XXIX з'езда Кампартыі Беларусі, а таксама якія вынікаюць з рашэнняў пісьменніцкіх з'ездаў, наш карэспандэнт гутарыць з сакратаром праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі Іванам ЧЫГРЫНАВЫМ.

— Іван Гаўрылавіч, пленум праўлення пісьменніцкай арганізацыі з такім парадкам дня ў нашай рэспубліцы праводзіцца ці не ўпершыню?

— Сапраўды, на пленумах мы звычайна абмяркоўвалі надзвычайныя задачы, якія стаяць, скажам, перад сучаснай пазіцыяй ці прозай, дзіцячай літаратурай альбо драматургіяй, гаварылі аб праблемах развіцця крытыкі і літаратуразнаўства, а таксама мастацкага перакладу. Закраналі ў сваёй гаворцы і іншыя, не менш значныя, пытанні. Аднак сур'ёзнай, патрабавальнай, аб'ектыўнай гаворкі даўно патрабуе і наша публіцыстыка, якая была, ёсць і заўсёды павінна быць магутнай ідэяй зброяй партыі ў справе марксісцка-ленінскага выхавання савецкіх людзей, мабілізацыі іх на здзяйсненне велічных задач камуністычнага будаўніцтва. Уладзімір Ільіч Ленін заклікаў мастакоў слова «рабіць пастаянную справу публіцыстаў, — пісаць гісторыю сучаснасці і старацца пісаць яе так, каб наша бытапісанне прынесла паспяховую дапамогу непасрэдным удзельнікам руху...»

Сказана даўно, а гучыць надзвычайна. Пісаць гісторыю сучаснасці — гэта значыць, узнімаць надзвычайныя праблемы эканоміі і беражлівасці, ашчаднага стаўлення да матэрыяльна-тэхнічных рэсурсаў і не менш беражлівых адносін чалавека да чалавека. Пісаць гісторыю сучаснасці — гэта значыць, змагацца з перажыткамі мінулага ў святлоглядзе людзей, выкрываць сучаснае мяшчанства з яго «вытанчанай» філасофіяй прыстасавальніцтва, паказваць правы бездухоўнасці як самае што ні ёсць сацыяльнае зло. Нарэшце, пісаць гісторыю сучаснасці — гэта значыць, узнімаць таксама свой голас супраць новых падпальшчыкаў вайны, якія гатовы ўцягнуць чалавецтва ў тэрмаядзерную катастрофу.

Чытач чакае сустрэчы з пісьменнікам праз газету, тэлебачанне ці радыё, бо ў ім ён бачыць свайго сябра, які можа сказаць добрае слова ў пахмурную хвіліну альбо зразумець у радасці. Чытачу патрэбен сябар, які ўмее «сорадавацца» не толькі на поўны голас (гэтага, безумоўна, хапае), а на самай кароткай душэўнай хвалі. Гэта ж па сіле толькі мастаку слова. Успомнім, што гаварыў таварыш Брэжнеў у прамовах, калі яму была ўручана Ленінская прэмія: «Неабходна ўзяць за правіла гаварыць з людзьмі проста і даходлівай мовай, шчыра і па-дзелявому. Час адмовіцца ад пышных слоў, казёншчыны і механічных паўтораў. Трэба прызвычаіцца пісаць, укладваючы ў кожную фразу ўласную жывую думку, уласныя пачуцці».

Успомнім кнігі самога Леаніда Ільіча — «Малая зямля», «Адраджэнне», «Цаліна», перагорнем у думках яшчэ раз старонкі ягоных «Успамінаў». Вось ён — найлепшы ўзор ленінскай публіцыстыкі. Кожнае слова, кожны эпізод напісаны так, што ўсё расказанае, як кажуць, бярэ за душу, даходзіць да самага сэрца. І ці не прыклад гэта для пераймання? І ці не напамінак нам?

Правядзенне пленума праўлення, такім чынам, вынікае непасрэдна з саміх задач дня,

ніцкай дэлегацыі дапамагла пісьменніку ў працы над ім. Калі ж гаварыць пра гады Вялікай Айчыннай вайны, дык тут зусім без перабольшання можна сказаць — нашы пісьменнікі сапраўды да шыка прыраўнялі пяро. Мастацкае слова, а ім было найперш слова публіцыстычнае, стала магутнай і дзейнай зброяй. Вядома, зброяй, ідэяй. Гэтая зброя была значна тым, што клікала народ да барацьбы, узнімала людзей на змаганне з фашызмам. Янка Купала і

дзіць да аналізу з'яў, працэсаў, становіцца своеасаблівай разведчыцай чалавечых характараў, аналітыкам людскіх лёсаў.

— Ёсць усе падставы гаварыць, што беларуская публіцыстыка, як і літаратура, мае значныя поспехі, набыткі...

— Сапраўдныя ўзоры пісьменніцкай публіцыстыкі створаны — гэта не лішне напамінаць: Якубам Коласам, Цішкам Гартным, Максімам Гарэцкім, Кузьмой Чорным, Кандратам Крапівай, Міхасём Лыньковым,

што незалежна ад усіх гэтых акалічнасцей, мастацкае даследаванне сённяшняй рэчаіснасці няўхільна працягваецца.

— Іван Гаўрылавіч, узровень задач, якія на сучасным этапе стаяць перад мастацкай публіцыстыкай, не можа не патрабаваць і пэўных арганізацыйна-практычных намаганняў з боку кіраўніцтва Саюза пісьменнікаў рэспублікі, а таксама з боку літаратурна-мастацкіх і грамадска-палітычных выданняў СП БССР?

— Дзевяць гадоў назад пры праўленні Саюза пісьменнікаў Беларусі была створана камісія па публіцыстыцы і нарысу, якую ўзначаліў вядомы наш крытык Уладзімір Юрэвіч, што працаваў тады палітычным аглядальнікам на рэспубліканскім тэлебачанні. Галоўную ўвагу камісія аддавала актывізацыі публіцыстычнай дзейнасці пісьменнікаў. Пэўныя зрухі за гэты час адбыліся. Так, напрыклад, выпушчана двухтомная анталогія «Беларускія савецкі нарысы» — гэта адбылося ўпершыню ў гісторыі беларускай літаратуры. Я сам нямаю намаганняў прыклаў, каб яна выйшла. У выдавецтва «Мастацкая літаратура» пачаты выпуск серыі публіцыстычных кніг «Рэспубліка. Час. Людзі», якая накіравана на апэратывнае адлюстраванне нашай рэчаіснасці. За шэсць гадоў выйшла пятнаццаць кніг. Дзевяць з іх напісаны пісьменнікамі.

Камісія прапанавала выдаваць штогадовы публіцыстычны альманах «Сучаснік». Выйшла ўжо пяць нумароў.

Цяпер камісію ўзначальвае наш вядомы празаік Віктар Карамазоў. Вось ужо некалькі часу камісія працуе над падрыхтоўкай мастацка-публіцыстычнай кнігі «Вечная крыніца», задуманай як штырхі да партрэта кожнай саюзнай рэспублікі, — да 60-годдзя ўтварэння СССР. Нашы таварышы ўжо выяжджалі ў творчыя камандзіроўкі ў розныя куткі краіны, напісалі пасля гэтых паездак нарысы.

Працягвалася творчая садружнасць літаратараў з калектывам Мінскага станкабудуўнічага завода імя С. М. Кірава — носьбітам рэвалюцыйнай і працоўнай славы беларускага рабочага класа, хоць апошнім часам мы чамусьці не дужа часта бываем там. Самай адметнай з'явай было правядзенне на прадпрыемстве пасяджэння «круглага стала» на тэму: «Робочы — наш сучаснік». У зацікаўленай размове з абодвух бакоў прыняло ўдзел больш за сто чалавек. Плён творчай садружнасці з гэтым заводам з'явілася дакументальная апovesць Анатоля Казловіча «Я — кантралёр» і калектыўная кніга нарысаў «Вытокі», якую стварылі пісьменнікі і журналісты. У першым выпадку перад намі востра публіцыстычны твор, у якім узнікаюць надзвычайныя праблемы жыцця заводскага калектыву, у другім — пераканаўча расказваецца пра лепшых людзей прадпрыемства, гаворыцца пра іх намаганні па выкананні ўзятых сацыялістычных абавязанняў.

Маюць вопыт шэфства над працоўнымі калектывамі рэспублікі і рэдакцыі нашых літаратурна-мастацкіх выданняў. Так, часопіс «Маладосць» падтрымліваў цесныя сувязі з будаўнікамі саўгаса «Адраджэнне» на Палесці, у Ганцавіцкім раёне. На жаль, цяпер, па-мойму, сувязі гэтыя таксама паслабляюцца. Маюцца творчыя кантакты часопіса «Беларусь» з мінскімі метрабудуўцамі, на Палесці, у Ганцавіцкім раёне. Яшчэ зусім нядаўна часопіс «Неман» меў творчыя кантакты з сістэмай прафесійна-тэхнічнай адукацыі.

На сваіх пасяджэннях камісія па публіцыстыцы і нарысу не (Заканчэнне на стар. 6—7).

Брошча рэталісцям ЧАСУ

і яно набывае сваю важнасць і актуальнасць у сувязі з узростаннем ідэалагічнай барацьбы на сучасным этапе, калі шматлікія саветолагі льюць бруд на нашу краіну, спрабуюць «выхоўваць» савецкіх людзей на свой лад.

— Вопыт шчырай публіцыстычнай гаворкі з народам у беларускіх пісьменнікаў ужо немалы...

— Вы маеце на ўвазе дваццатыя, трыццатыя гады?

— І не толькі дваццатыя, трыццатыя, але і першы Вялікай Айчыннай вайны...

— Правільна, але я хацеў спярша кінуць позірк у гісторыю і тады падступіцца ўжо да пазнейшых часоў. Дык вось, увесь гістарычны шлях развіцця нашай літаратуры пацярджанае заўсёдняе зацікаўленасць пісьменнікаў мастацкай публіцыстыкай. Гэтак пачалося яшчэ з часоў супрацоўніцтва Янкі Купалы, Цёткі, Змітрака Бядулі і іншых пазітыві і празаікаў у «Нашай ніве». Пачынальнікі нашай літаратуры выкарыстоўвалі любую магчымасць, каб са старонак друку гаварыць аб тых пытаннях і праблемах, якія хваляюць людзей. Сваімі выступленнямі яны, па сутнасці, фармуліравалі грамадскую думку.

Асабліва ж актывізавалася публіцыстычная дзейнасць беларускіх пісьменнікаў пасля Кастрычніка. З артыкуламі, нарысамі, замалёўкамі, карэспандэнцыямі выступалі і старэйшыя аўтары, і тыя, хто тады толькі ўваходзіў у літаратуру. З пасведчаннямі спецыяльных карэспандэнтаў, газет і часопісаў, радыё яны ахвотна выяжджалі на новабудуўлі, у калгасы, сустракаліся з рабочымі і сялянамі. Пра ўсё ўбачанае, пачутае расказвалі апэратывна.

Часам было і так, што нарыскі рэпартаж з'яўляўся ў друку літаральна праз дзень-другі пасля яго напісання. Вядома, здаралася, што такім апэратывным публікацыям бракавала мастацкасці, не хапала належнай зацікаўленасці ў праблемы жыцця і факты з паўсядзённасці — няхай самі па сабе вельмі яркія, значныя — больш называліся, чым раскрываліся; тым не менш, у тыя, цяпер ужо далёкія ад нас гады пісьменнікі на справе паказалі, як можна сумяшчаць напісанне апавяданняў, апovesцей, рамануў, вершаў, пазам з публіцыстычнай дзейнасцю.

— Многія мастацкія творы беларускіх пісьменнікаў, пазначаныя дваццатымі, трыццатымі гадамі і ўзніклі пасля такіх паездак па рэспубліцы...

— І не толькі па рэспубліцы... Успомнім вядомы раман Эдуарда Самуйленка «Будучыня». Менавіта паездка ў Грузію ў складзе беларускай пісьмен-

Якуб Колас, Кандрат Крапіва і Кузьма Чорны, Пятрусь Броўка і Максім Танк, Міхась Лынькоў і Аркадзь Куляшоў, Павел Кавалёў і Уладзімір Юрэвіч. Пералічыць усіх немагчыма. Усе яны выступалі па радыё, зьярталіся да суайчыннікаў са старонак газет, што выходзілі і ў Маскве, і ў падполлі, на часова акупіраванай ворагам тэрыторыі Беларусі.

— У гады вайны да публіцыстыкі далучылася таксама пазізія...

— Што значыць — далучылася? Яна заўсёды была, калі можна сказаць так, разам з публіцыстыкай. Але ў ваенныя гады наша пазізія — гэта пазізія высокага сацыяльнага гучання і грамадзянскага зместу. Гэта — пазізія-заклік, якая мабілізавала народ, і гэта не гучныя словы, а змаганне з нямецка-фашысцкімі захопнікамі. У ёй асабліва моцна гучалі патрыятычныя і антыфашысцкія матывы.

— Пасляваенны час перад публіцыстыкай паставіў новыя задачы — трэба было адбудоваць разбураную гаспадарку. Публіцыстыка зноў павінна была мабілізаваць людзей, толькі на гэты раз мабілізаваць на мірныя, стваральныя справы.

— Гэта так. Але адразу пасля выгнання захопнікаў з тэрыторыі рэспублікі ў творчасці беларускіх пісьменнікаў паранейшаму яшчэ моцныя былі антыфашысцкія матывы. Асабліва ўзраслі яны ў артыкулах тады, як сталі вядомы многія зверствы гітлераўцаў на беларускай зямлі. У прыватнасці, пасля наведання лагера смерці ў Трасцянец з гнёўным публіцыстычным словам выступіў Міхась Лынькоў.

Але вось прыйшоў чаканы Дзень Перамогі і нашы пісьменнікі, гэтаксама як і журналісты, пачалі пісаць пра іншыя задачы, пра іншыя справы. Зноў сталі частымі паездкі літаратараў у калгасы і саўгасы, на будоўлі. Калі ў першыя пасляваенныя гады яшчэ ў нарысах, артыкулах, карэспандэнцыях, таксама як і ва ўсёй літаратуры, заўважаецца пэўная нівеліроўка рэчаіснасці, адчуваецца імкненне жаданае выдаць за рэальнае, героі, як правіла, паказаны носьбітамі толькі станоўчых якасцей — зрэшты, падобныя недахопы былі характэрны для ўсёй літаратуры, — то, пачынаючы недзе з сярэдзіны п'ятдзятых гадоў, калі ў краіне былі адноўлены ленінскія нормы жыцця, пісьменнікі-публіцысты ўсё часцей пачынаюць задумвацца над праблемамі рэчаіснасці, не толькі расказваюць пра тое, што ўжо зроблена і здзейснена, але і скіроўваюць сваю ўвагу на пэўныя пралікі, недахопы, на нявырашаныя яшчэ пытанні. Публіцыстыка ад сузіральнасці паступова перахо-

Міхасём Зарэцкім, Іванам Мележам, Іванам Шамякіным, Іванам Навуменкам, Янкам Брылём, Васілём Віткам, Максімам Лужаніным, Уладзімірам Карпавым, Тарасам Хадкевічам, Макарам Паслядовічам, Ігнатам Дуброўскім, Паўлам Кавалёвым, Сяргеем Грахоўскім, Уладзімірам Юрэвічам, Верай Палтаран, Уладзімірам Караткевічам, Алесем Асіпенкам, Сцяпанам Кухаравым, Валянцінам Панамаровым, Алесем Савіцкім, Аляксеем Слесарэнкам, Георгіем Шыловічам, Янкам Сіпаковым, Барысам Сачанкам, Віктарам Карамазавым, Віктарам Казько, Міколам Гілём, Генрыхам Далідовічам...

Сярод пазітыві, пачынаючы з вялікага Янкі Купалы, я назваў бы адразу Петруся Броўку, Аркадзя Куляшова, Кастуся Кірэнку, Анатоля Вялюгіна, Міхася Калачынскага, Анатоля Астрэйку, Антона Бялевіча, Аляксея Зарыцкага, Аляксея Русецака, Аляксея Пысіна, Ніла Гілевіча, Генадзя Бураўкіна, Петруся Макаля, Анатоля Вярыцкага, Васіля Зуёнка, Юрася Свірку, Анатоля Грачанікава. Эстафету іх працягваюць пазітыві і празаікі, у тым ліку — Аляксандр Капусцін, Валянцін Мыслівец, Віктар Дайліда, Васіль Якавенка, Леанід Левановіч, Яўген Радкевіч, Анатоль Казловіч, Вольга Патава, Генадзь Пашкоў, Таіса Бондар... А між іншым, дарэмна гэта справа працягваецца басконцы спіс. Тым больш, што ў той ці іншай ступені публіцыстыка ў нас займаецца амаль усе пісьменнікі.

— І ўсё ж і ў дадзеным выпадку нельга абсцисся без традыцыйнага «але»?

— Апошнім часам, як прынята лічыць, разведвальная дзейнасць літаратуры як бы паслабела, мастацкае даследаванне пісьменнікамі савецкай рэчаіснасці не паспявае за яе дынамічным развіццём як у горадзе, так і ў вёсцы. Паранейшаму ў нас няма яркіх твораў пра рабочы клас, адстае літаратура і ад сённяшніх працэсаў у вёсцы, амаль не пераступае яна парог навуковых інстытутаў, абыходзіць воінскія падраздзяленні. Людзі многіх галін эканомікі, навукі і культуры застаюцца па-за ўвагай літаратуры. Значны зрух зможа адбыцца толькі тады, калі пісьменнікі асабліва маладзёйшага пакалення, зоймуцца публіцыстычнай дзейнасцю, рынуцца ў разведку новых тэм, праблем, характараў. Безумоўна, што неабходна рабіць пэўныя захады, каб накіроўваць творчую энергію літаратуры на зразуменне заканамернасцей грамадскага развіцця, філасофіі нашага часу, усебаковае, глыбокае і поўнае асэнсаванне яго...

Разам з тым, я хачу сказаць,

**Вялікаму
Кастрычніку**

Была Расія царскіх дзён.
А дні былі, як ночы;
Душы бязлітасны прыгон
Сялянаў і рабочых.

Разбэшчана паны, купцы
Працоўным людям гандлявалі,
Раслі магільныя капцы,
Папы малебны завывалі.

Над краем шыбеніц, астрагаў
Трыумфаваў каронны кат...
Было яно—ўладарства злога
Пятнаццаць год таму назад.

Паўстаў пракляццем катаваны,
Паўстаў, хто з голаду век пух,
Апалі рабскія кайданы,
Апаў нявольніцтва ланцуг.

Паўстаў магутны пралетарый,
Чырвоны ўзняўшы сцяг ўрачыста,
І рушыў у бітву грознай хмарай
Супроць сатрапаў і царыстаў.

Паўстаў ніштожыць цьму і здзекі.
Ніштожыць царскае ўладанне,
Знішчаць адвечны гнёт навекі
Для свайго светлага йснавання.

І зарунеў на ўсе староны
Саюз Рэспублікаў Савецкіх,
Прамогшы ворагаў пагромных —
І нутраных, і інтэрвенцкіх.

Красуй жа ў радасці няспынна,
Краіна вольная Саветаў,
Ядыная пакуль айчына
Усіх працоўных ўсяго свету.

Пралетар'ят усіх краінаў
Пад сцягам Леніна удумна
Шляхі, я веру, працярэбе
І да сусветнае Камуны.

«Літаратура і мастацтва», 1932.

**КРЫТКА,
БІБЛІАГРАФІЯ**

ЛІЧУ, што мне пашанцавала: я быў адным з першых чытачоў гэтай паэмы. І яшчэ ў сакавіку 1979 г. у рэцэнзіі на яе для выдавецтва пісаў: «На мой погляд, гэта дасягненне не толькі В. Зуёнка, гэта твор, які стане з'явай у нашай літаратуры, твор, які дастойна працягвае традыцыі «Новай зямлі» Якуба Коласа і таго новага асэнсавання тэмы вайны і беларускай калгас-

героя Васіля, ці вёскі Узбор'я, ці лірычнага героя паэмы, ад імя якога выкладаецца яе змест. «Маўчанне травы» — гэта паэма лёсу народнага, паэма Беларусі на скрыжальных часу блізкага і няблізкага, хоць непасрэдна ў ёй паэтызуецца мясціны нараджэння і маленства самога яе аўтара. Ідучы, аднак, ад іх апывання, В. Зуёнка, як і ў «Новай зямлі» Якуба Коласа, уздымаецца раз-пораз да агульнага, усенароднага. І, можа, самае асноўнае пытанне, якое хвалюе паэта ў паэме,—гэтае: «Як ты выжыў, адкажы, народзе?» Адказ спрабуе даць сам паэт. Яго паэма і ёсць адказ на значнае пы-

Мы заўжды на пачатку дарог,
Мы заўжды на пачатку эпох.

Мінулае, сучаснасць — яны заўсёды на пачатку будучыні. Пачатак чалавечага жыцця — пачатак будучыні. Усё ў гэтым свеце — на пачатку. Бацька не за спіной у сына, сын — не паперадзе бацькі: абодва на пачатку сваім, і на пачатку сваім іх дабрыня, духоўная чысціня, іх праца, лёс, светлая думкі, якія павінны перамагчы, бо інакш — канец, сканчэнне чалавека і чалавечнасці, чалавечтва і Радзімы. Са светлым жа пачаткам на зямлі, на радзіме дружбу вядуць Нестары, — летапісцы, якім суджана стаць легендарнымі; змрок жа на зямлю і знішчэнне нясе анты-Нестар — вобраз, які ўвасабляе ў паэме звыраджелую сутнасць фашызму.

Наогул паэма «Маўчанне травы» занострона супраць зла сацыяльнага, амаральнасці, антыгуманізму. Сказаны вобраз травы, які паэтызуецца ў паэме, на самой справе не ціхі, не маўклівы. Згаджаецца з паэтам:

На крыжах гісторыі адсутных

Не бывае. І блуканняў марных

Не бывае. Хто жыве пакутна,

Не бясхмарна,

Нам

травы маўчанне адкрывае.

У паэме В. Зуёнка гэтае «травы маўчанне» адкрываюць сяляне Васіль, Сілівей, Еха, сам лірычны герой паэмы. Трава ўвогуле маўчыць? Так, маўчыць — нібы ўзбоч дарогі, узбоч гісторыі, па-за чалавекам. Але яна маўчыць, чуючы тых, хто ідзе дарогай, чуючы саму гісторыю, сам народ, думы людзей, іх сцягае маўчанне і немы крык душы. А ці ж сапраўды на працягу вунь якіх шматлікіх стагоддзяў крык душы беларускага сяляніна-працаўніка не быў нямы, як трава?! Як траву, і падміналі гісторыя, даўнія войны Беларусі. Але гэтая вайна — Вялікая Айчынная, што стала лёсам і бацькі і сына з маўклівага стагоддзі Узбор'я, яна з глухім маўчаннем травы скончыла. З глухім маўчаннем беларускага народа ўвогуле скончыла Вялікая Кастрычніцкая сацыялістычная рэвалюцыя, сацыяльнае змены, што адбыліся ў вёсцы, калектывізацыя. Але варажача акупацыя зноў адкідае Беларусь у прадгісторыю, зноў хоча, як і ў былыя часы, таптаць, падмяць яе жалезнай пятой. Ды маўчанне Васіля для ворага толькі маўчанне, для яго сына — не! І ворагу толькі здавалася, і яго паслугачам тыпу здрадніка Трыхана толькі здавалася, што трава ў Беларусі — маўчунка. Не маўчала яе маўчанне, не маўчала! — проста «крычыць» аўтарская думка ў паэме, і паэт кажае, і расказвае, і філасофскі заглядае вобраз, што даў назву паэме, што дапамог ства-

ЧЫТАЦКІ ДЗЕННІК ПІСЬМЕННІКА

ВЫПРАЎЛЕННЕ Ў ЛЮДЗІ

ВЯРТАЮЧЫСЯ ДА ПРАЧЫТАНАГА

най вёскі, якое ёсць, напрыклад, у раманах І. Чыгрынава «Плач перапёлкі» і «Апраўданне крыві»... Я думаю, што гэта паэма можа знайсці розгалас усеаюзны, што яна — новая старонка ў мастацкім раскрыцці жыцця сялянства XX ст., твор наватарскі і сваёй канцэптуальнасцю і поліфанізмам гучанне, палітрай фарбаў». Пад гэтымі сваімі вывадамі я гатоў быў падпісацца і ў другі, і ў трэці раз, хаця, прызнацца, два гады — і ў год выхаду паэмы ў 1980 г., і на працягу ўсяго 1981 года я не-не, ды вяртаўся думкай да паэмы. Мяне здзіўляла маўчанне крытыкі, а яшчэ турбавала сумненне: «Няўжо я памыліўся ў сваёй высокай ацэнцы?» «Што?! Есць у нас крытыкі і няма крытыкі?!» — карцела ўва мне пытанне ў дарэмным чаканні разгорнутага слова аб новай паэме В. Зуёнка. Ды, хоць былі сумненні, упэўненасць не пакідала мяне: паэма «Маўчанне травы» павінна атрымаць розгалас, бо яна ж — такі твор аб народзе і родным краі, які сапраўды паўнамоцны прадстаўляць іх сваёй мастацкасцю, глыбінёй асэнсавальнай думкі, народнасцю...

Маючы падзаглавак «паэма лёсу» ці, дакладней кажучы, аўтарскае азначэнне сваіх спецыфічных жанрава-структуральных рыс, «Маўчанне травы» стала, аднак, паэмай не проста лёсу яе галоўнага

танне — шматпланавы, пры ўзняці скі-бін жыцця сучаснага, мінулага, пры апоры на спадчыну агульна-нацыянальную і на дасягненні нашай сучаснай паэзіі.

«Маўчанне травы» — твор увогле найперш вельмі глыбокіх нацыянальна-культурных, літаратурных каранёў. Відаць, гэта сімвалічна: новая эпоічная вышыня нашай літаратуры ўзнікла на тым самым геаграфічна-этнаграфічным абсягу, дзе яна пачыналася яшчэ да Якуба Коласа, яшчэ ў сярэдзіне мінулага стагоддзя. Бо гэта якраз да землякоў В. Зуёнка са свежавыданай паэмай «Гапон» прыязджаў Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч, і яго «Шчароўскія дажынкi» — твор з над той жа рэчкі. Начы, якая дала назву першаму выбранаму В. Зуёнка 1975 г. і над якой жылі героі «Маўчанна травы», паэмы, якая пісалася ў 1974—1978 гадах. Так мы бачым, што на другім, вышэйшым вітку развіцця нацыянальнай паэмы ўзнік твор В. Зуёнка, узнік у час, які, здавалася бы, азім непазнамы, незічны. А гэты час, аказваецца — В. Зуёнка даказаў, — і паэмы, і эпоічны, — даказаў, беручы тэму народа ўглыб, не губляючы гістарычнай памяці сваіх продкаў і канкрэтна як мастак адкрываючы лёс сваіх бацькоў-сялян, уласны лёс выходцы з калгаснага сялянства.

Праекцыя ў будучае ў В. Зуёнка таксама нацелена вельмі выразна:

яго здольнасці тыпізаваць жыццёвыя з'явы.

— Кнігі, як «Раённыя будні», вядома, з'яўляюцца не часта. Яны нават, можна сказаць, адзінаквы ў сваім родзе. А вось імкнуча да глыбіні спасціжэння рэчаіснасці, да такога раскрыцця чалавечых характараў, каб чалавек бачыўся, як мы любім гаварыць, буйным планам, павінен кожны аўтар. Письменнік-публіцыст, можа, нават у першую чаргу. Бо расказвае ён у асноўным пра рэальных людзей, піша пра тых, хто знаходзіцца з намі поруч.

— І ні ў якім разе нельга забываць, што пісаць у такім разе трэба не толькі глыбока, але і... аператыўна. Так, аператыўна. Хоць мы і гаворым, што кожны сапраўдны твор перажыве свой час, адначасова не варта забываць, што такое доўгажыццёвае матчыма толькі пры ўмове, што першая публікацыя, першая сустрэча з чытачом стане нечым запамінальным, ператворыцца ў з'яву.

— Уся бяда ў тым, што аператыўнасць з'яўлення той ці іншай публіцыстычнай кнігі залежыць не толькі ад аўтара. Нават не ад аўтара, а ад выдавецкіх работнікаў...

— Вы маеце на ўвазе нарысы з серыі «Рэспубліка. Час. Людзі?»

— І яны, і штогоднік «Сучаснік» выходзяць у выдавецтве «Мастацкая літаратура». Спецыяльнай жа рэдакцыі мастацкай публіцыстыкі там няма. Тым часам кнігі такога тыпу, звязаныя з аператыўным уваходжан-

нем письменнікаў у жыццё, патрабуюць аператыўнага планавання, пэўнага матэрыяльнага авансавання аўтараў і сур'ёзнай працы над рукапісам рэдактараў — падрыхтаваных сацыялагічна, эстэтычна і г. д.

— Але ж кнігі публіцыстыкі, зборнікі нарысаў выходзяць таксама і ў іншых выдавецтвах рэспублікі?

— Письменніцкія кнігі часцей за ўсё, калі не ўсе, праходзяць менавіта праз выдавецтва «Мастацкая літаратура». Праўда, выходзяць яны таксама і ў выдавецтвах «Беларусь», «Ураджай», «Полымя», «Народная асвета», а цяпер яшчэ — «Юнацтва». Але нельга сказаць, каб і там была належным чынам наладжана аператыўнасць, своечасовасць падрыхтоўкі да выдання той ці іншай публіцыстычнай кнігі. А, увогуле, у нас стварылася нейкае ненармальнае становішча — своеасаблівы водападзел між пісьменнікамі і журналістамі. Не аціхаюць бясплённыя спробы кваліфікаваць публіцыстычныя жанры як «дакументальныя» (нявыдуманыя) і як «белетрыстычныя» (мастацкія). Спрабуйце сёння вымераць сьведзіны фактаў і вымыслаў у такіх кнігах, як «Уладзімірскія прасёлкі» Уладзіміра Салаўкіна альбо «Гамоніць Палессе», «На новыя кругі» Ігната Дуброўскага ці «Жменя сонечных промняў» Янкі Брыля!

БЫЦЬ ЛЕТАПІСЦАМ ЧАСУ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 5).

толькі абмяркоўвае свае прафесійныя праблемы і сваю, калі можна так сказаць, прадукцыю, але і вядзе шырокую размову па грамадска-палітычных праблемах. Гутарку «Мінск — сучасны вялікі горад» правёў доктар філасофскіх навук Г. Давідзюк, сустрэча з метрабудуцамі, на якую сабралася каля ста пісьменнікаў, завяршылася прыняццем сумеснага плана далейшай садружнасці.

З поля зроку камісіі выпадаюць пакуль што мемуарная літаратура, якая выдаецца пры ўдзеле пісьменнікаў, а таксама аўтабіяграфічны жанр, публіцыстыка для моладзі і дзяцей.

— А якія планы камісіі на бліжэйшы час?

— План камісія склала на гэты год сур'ёзны, калі яго паспяхова здзейсніць, трэба чакаць і добрую творчую аддачу. У плане значыцца і такое цікавае, значнае мерапрыемства: правесці сумесна з Саветам па публіцыстыцы і нарысу Саюза пісьменнікаў Расійскай Федэрацыі сустрэчу з публіцы-

стамі Нечарназем'я, правесці яе ў саўгасе «Беларускі» Пскоўскай вобласці, які спраектавалі і будуць беларусы. У юбілейны год утварэння Саюза Саветаў такое мерапрыемства набывае асаблівае грамадскае гучанне. Праблема пскоўскага Нечарназем'я і беларускага Палесся шмат у чым радна. Няма сумнення, калі гэта мерапрыемства будзе ажыццёўлена, дык удзельнікі творчай сустрэчы выступяць і з цікавымі нарысамі, і з грунтоўнымі праблемнымі артыкуламі, у якіх гаворку павядуць не толькі на так званы беларускім матэрыяле, але і выйдучы за межы яго, што таксама немалаважна, калі прыняць пад увагу той факт, што наша беларуская публіцыстыка варыцца ва ўласным соку. Гэта дачычыць і выхад аўтараў на ўсесаюзную арэну, калі можна сказаць так. Не часта сустрэнеш імя беларускага публіцыста ў саюзным друку. Хоць, вядома, і тут ёсць прыемныя выключэнні.

— Вы, мусяць, маеце на ўвазе нарысы Ігната Дуброўскага, Яўгена Будзінаса, Анатоля Казло-

віча, якія друкаваліся ў часопісе «Дружба народаў» і адзначаліся яго штогадовымі прэміямі? Нарыс Казлоўска, у прыватнасці, атрымаў яе сёлета...

— Не толькі іх. Возьмем кнігу Янкі Сіпакова «Па зялёную маланку», якую некалькі гадоў назад у перакладзе на рускую мову выпусціла выдавецтва «Советский писатель». Яна атрымала станоўчы водгук у прэсе, яе з цікавасцю сустрэў самы шырокі чытач. У Маскве надрукаваны таксама кнігі нарысаў «Прыручаныя зямля» Васіля Якавенкі, «Крылаты канвер» Валянціна Мысліўца і іншых. Да ўсесаюзнага чытача дайшлі кнігі Валянціна Панамарова. Аднак гэтага, вядома, ма-

— З вамі, Іван Гаўрылавіч, нельга не пагадзіцца... Сапраўды, кнігі беларускай публіцыстыкі не мелі такога поспеху, як, напрыклад, «Раённыя будні» Валянціна Авецкіна. Яго кніга стала з'явай ва ўсёй савецкай шматнацыянальнай літаратуры. І не толькі з'явай, яна, можна сказаць, класіка публіцыстыкі, да якой хочацца звяртацца зноў і зноў, чытаючы і перачытваючы. І кожны раз здзіўляцца майстэрству пісьменніка, яго ўменню ўзнімацца над прыватнымі фактамі паўсядзёнасці,

рыць яму сінтэтычны вобраз асноўнага героя паэмы — бацькі Васіля як характара сьлянска-нацыянальнага...

Але вернемся яшчэ раз да нацыянальнага і не толькі нацыянальнага літаратурнага прататыпу-прамацэрыка паэмы. Коласаўскі матыў роднага кута ў ёй усплывае толькі ў чацьвёртым раздзеле, а што паэт сьвядома падключаецца і да купалаўскай паэтычнай беларускай традыцыі відно толькі з раздзела дзесятага. Сюжэтнае апавяданьне, як і ў Вінцука Дуніна-Марцінкевіча ў паэме «Гапон», пачата з апісаньня карчмы. Канцоў тут, як гаворыцца, паэт не хавае: сляпы Аніска ў яго падобны да марцінкевічаўскага Ананія, а прыпеўка, што гучыць у карчме, можа стаць эпіграфам да ўсяе паэмы:

Авохці мне,
Злая доля прыгне —
А я не зламлюся,
А я разгнуся!

Залежнасьць ад папярэднікаў, як мне здаецца, выпукляецца паэтам зьнірок. Ён увогуле робіць сваю паэму беларуска-літаратурнаю. Але гэтая беларуская літаратурнасьць — не што іншае, як толькі адна з граней народнасьці паэмы, увогуле грань, якая ў выніку аказваецца падначаленай сіле таленту паэта, агульнай яго задуме ствараць паэму шматгранна народную ці што. І з тым жа адчуваньнем моцы свайго таленту В. Зуёнак браў і не баяўся ўводзіць у свой твор і самыя розныя іншыя вядомыя ўжо для літаратуры моманты і штрыхі. Расстанне ўласніка з канём, сустрача першага трактара, сцэны абагульняюцца, — колькі пра гэта было напісана, а ў паэме адпаведныя мясціны я чытаў, часам быццам забываўшыся, што пра падобнае чытаў. А выйсьці на спарніцтва з самім Якубам Коласам у апісанні касьбы, паэтызацыі касы пасля таго, як яна павывала ў руках Антона з «Новай зямлі»?!. Смеласьць таленту, — адно тут можна сказаць, і — у выніку — новая ўдача, новае адкрыцьцё, здавалася б, вядомага, здавалася б, эстэтычна адкрытага і вычарпанага...

Хоць слова «сінтэз» сёння даволі зацяганнае, я ўсё ж не магу абысціся без яго, вызначаючы саму сутнасьць мастацкай матэрыі гэтай паэмы. Пачынаецца сінтэз тут у В. Зуёнака, бадай, з літаратурных рэмінісцэнцый: літаратурна-прататыпнае ў большасці выпадкаў арганічна ўваходзіць у яго, як гэта, відаць, найвыразней можна ўбачыць на вобразе Васіля — цэнтральнага старэйшага героя паэмы. Ён паэт удала разбівае даўнішні, зневажальны для нашага народа міф аб яго інертнасьці, пасівізме, закаснеласці («Што народ у нас — дзе ўстаў, там лёг, — і хапаць не пнецца зорак з неба, мяккі і спахыўны, як мурог...»). Васіль — найперш актыўны: ён, аднак, не так дзеянне, як думка: «...Дай аб тым раз-

важыць. Падумаць дай», — вось ягонае крэда і аўтарскае сьвярджэньне актыўнасьці ў сваім героі асэнсавальнага пачатку. «Няўжо вузлы мы самі не развяжам?» — гэта таксама адно з самых першых Васіліных пытанняў да самога сябе — да сябе, і не толькі.

Васіль — увогуле — увесь у развязванні вузлоў, што лёс яму завязвае. І ў гэтым іх развязванні ён паўстае перад намі розным. «Як людзі — так будзем і мы...»; «Пабачым, як там людзі...»; «Ну што ж — не прывикаць, адроблю...» — можа сказаць ён ледзь не як патрыярхальны Ананій Дуніна-Марцінкевіча; або «Ды жыць, брат, няк трэба...» — як Марыля ў «Раскіданым гняздзе» Янкі Купалы; або «Пажыву нічым — сам сабой», — падобна дзеду Талашу на першых старонках аповесці Якуба Коласа «Дрыгва». Аднак не ўсё гэта — у аснове асноўнага характара і светапогляду Васіля, хоць і яно — Васілінае, ад яго абачлівасці, віталістычнай сілы, законаў сьлянскага агульнажыцця, як яны гістарычна склаліся ў асроддзі, што было і першаасяроддзем жыццёвага вопыту Васіля.

Асноўнае ў Васілю — ад ягонага ўсведамлення: «Я з полем звязан не кавалкам хлеба — тут і жыццё, і смерць, і бэссмяротнасьць». Васіль у паэме разам з тым і носьбіт вышэйшай чалавечай годнасьці, якую яшчэ ў 1905 годзе сваім вершам «Мужык» сьвярджаў Купала («Я думаю, — гаворыць ён, — як бы ўсё трывала, каб не мужык і каб не хлеб ягоны? Вось наша праўда...»). І яшчэ ён, Васіль, у духоўным пратэсце супраць гвалту над ім, над яго асобай («Што ж мне так — на раду прысуджана, каб цягалі, як псіную косць?» — адчайнае Васіль у горкіх хвілі акупацыі). Хлебным богам называецца Васіль на апошніх старонках паэмы, і ён такім сапраўды бачыцца ў паэме ў цэлым, а не толькі партызанскаму камандзіру. Гаспадар на сваёй зямлі Васіль, хлебны бог у сваёй абароне зямлі, хлеба, у сваім старанні, як ён сам кажа, «для зямлі, для хлеба, для жыцця», у тым, што «не ўгнавіў загона», у свайго свайго трывозе і боязі, каб не парвалася «між сэрца і зямлі струна». Але апошняе трывога — больш ужо трывога Васілінага сына, сённяшняга апавядальніка пра лёс Васіля, які ад душэўнай актыўнасьці ў выніку перайшоў да дзейнасьці, далучыўся да партызанскай барацьбы — за Айчыну, за родную зямлю, за зерне і за хлеб. Гэтым Васіль і ўзвысіўся над сваімі літаратурнымі папярэднікамі — Міхалам і Антосям з «Новай зямлі», хоць праўда, «падымаць... здолеў толькі смерць праўду зямлі з праўдай барацьбы». Але — галоўнае — здолеў, даўшы жыццёвы ўрок сыну. У сынавым лёсе паяданне гэтае — з самога пачатку. Сьвядо-

мы лёсу бацькі, сын мае ўвогуле, як любім мы цяпер гаварыць, глабальны клопат — ад трывога за макулінку зерня да трывога за лёс зямлі ўвогуле, якой пагражае атамны катаклізм...

Такога не бывае: кнігу пачынаюць чытаць з пачатку, а не з канца. Але калі б такое бывала, каб паэму В. Зуёнака «Маўчанне травы» нехта пачаў чытаць з канца, то ён, відаць, абавязкова прыйшоў бы да вываду, што гэтая паэма... не скончана. Бо сапраўды: яна скончана ў сваёй канцэптуальнасьці маўчання травы, у той час, як у заключнай яе частцы вылучаны яшчэ і такія формулы, як нібыта асобныя назвы новых твораў, як пакуты травы, надзея травы. Трыхан — здраднік, ананімчык, маральны ўрод застаецца жывы. Сюжэтная лінія яго не скончана, як толькі пачынаецца і лінія жыцця сына апавядальніка — Васілінага ўжо ўнука, лінія надзеі травы. І што ж тут рабіць? Прарочыць, што паэма «Маўчанне травы» стане ў шэрагу новых паэм, пачне гэты шэраг, стане паміж нейкімі новымі дзвюма? Прарочыць цяжка, але, мне думаецца, можна...

На жаль, на гэтым працэсе мая праца над гэтым рукапісам абарвалася. На жаль, а можа, і не на жаль. Першы нумар «Немана» за 1982 год змясціў разгорнутую рэцэнзію — «Эстафета лёсу» У. Калесніка. Я прачытаў яе і ўзрадаваўся: усесаюзны розгалас паэмы «Маўчанне травы» пачаўся! Ёсць у нас і крытыка і крытыкі! Ёсць! Можа, з такімі складанымі рэчамі, як твор В. Зуёнака, цяжка быць апэратыўным. Можа, па гэтай жа прычыне затрымліваецца шырокае абгаварэньне паэмы надвор'я А. Вярыцкага «Колькі лет! Колькі зім!», паэм М. Ароўкі, К. Цвіркы, У. Някляева, Т. Бондар, Н. Тулупавай, В. Коўтуна, У. Карызна і інш. І ўсё ж — апэратыўнасьці, апэратыўнасьці! Зацяжныя даўгі ніколі крытыку не ўпрыгожвалі...

Як заўсёды, глыбокае, праблемнае выступленне У. Калесніка адразу ж дапамагло мне ўбачыць вельмі важнае ў творчым развіцці В. Зуёнака. Павінен прызнацца, што я не зразумеў гэтага паэта, калі пісаў аб ім як аб падгалоску Р. Барадуліна. Я не ўгадваў, не даходзіў да асноўнага ў таленце В. Зуёнака, што праз лірычную форму ён прабіваецца насустрэчу сабе як аўтару сённяшняй паэмы «Маўчанне травы». А дух гэтай паэмы, яе вядучыя матывы былі ўжо ў вершам «Узнакці шлях...», «Памяці бацькі», «Язык — як смык...», «Ралля — аснова...», «Мільёны год...», «Фантазія скошанага лугу...».

З У. Калесніка можна згадзіцца, што станаўленню В. Зуёнака як сённяшняга эпіка паспрыяла інтэлектуалізацыя нашай паэзіі. Паэма В. Зуёнака «Маўчанне

травы» — гэта сапраўды шмат у чым сучасны інтэлектуальны эпас, а, больш дакладна, гэта паэтызацыя і эпічнага стану і выява злітага з ім інтэлектуальна-аналітычнага пачатку, які ідзе ад сына селяніна-калгасніка Васіля — адначасова і апавядальніка аб сваім бацьку і асобнага лірычнага героя паэмы. Сын у паэме — упоравень з бацькам і вышэй ад яго, вышэй сваёй эпохай, сваім часам, тым, што ён, паказваючы і асэнсоўваючы лёс бацькі і свой, напята патэтычны, смеўны, лірычны, улюбёны, расчунены і самі іншы розны. Мастацкі сінтэз, які здзяйсняў В. Зуёнак у дадзеным выпадку, быў у спалучэнні родавага, кондава-народнага, носьбітам і выразнікам якога з'яўляюцца ў паэме перш за ўсё Васіль, Еха, Сілівей, і светапоглядавага, характэрнага для нашага сучасніка як індывідуальнасьці, асабы. Тут можна сказаць, што ў паэме ёсць і неспалучаныя два светы — бацькі і сына, ёсць і спалучаныя яны ў адным дыханні апавядальніка — ці лірычнага героя паэмы.

Традыцыйная, ад «Новай зямлі» Якуба Коласа навілічаваная завершанасьць амаль усіх раздзелаў паэмы В. Зуёнака. Але тут мы, нарэшце, і скажам, што мастацкай непераўздытнасці В. Зуёнак найперш дасягнуў там, дзе сюжэтнае аснова навілічаваная пра цалкам новае (раздзелы пра лазню, пра пахаванне трактара, пра тое, як бацька сам сябе закопваў жывым, не аддачы дачкі Зіны на фашысцкую катаргу і як ён вяртаўся дадому, правёўшы партызан на чыгунку). Якім разам у гэтых мясцінах сама высока звоніць стыль адзінага з унікаўскага паэмага дыхання — арганічнага, гарманічнага спалучэння народна-светапоглядавага, літаратурна-традыцыйнага і асабіста аўтарскага.

Я пішу толькі рэцэнзію, і я зайздросьчу даследчыку, які будзе ўваходзіць у кожную дэталю і драбніцу, напрыклад, вобраза лірычнага героя паэмы, у тое, напрыклад, што ёсць ужо для гэтага героя трава, свет, чалавек, добро, трывога: прасторы тут для даследчыка, прасторы! Але аб самым першасным, што ёсць для лірычнага з унікаўскага героя родная зямля і народ, не сказаць у заключэнне не магу. «Бываюць жа цуды зямны!» — у запеве да паэмы ўсклікае гэты лірычны герой. Менавіта як цуд зямны і паказаў Радзіму В. Зуёнак, паказаў з клопатам, каб «выправіць не лахудрай душу народную ў людзі. Каб яснай была і чыстай, як белы кужаль абрус, каб днём не згасала імглістым яна, душа беларуса». Якім з тым выпраўленне народнай душы ў людзі паэмай Васіля Зуёнака здзяйсняецца. Дзякуй паэту за гэта.

Алег ЛОЙКА.

Не знойдзеш такога метра.
— Многае, вядома, залежыць ад актыўнасьці саміх пісьменнікаў, ад іх жадання выступаць на старонках газет, па радыё, тэлебачанні... Але ці не скажам, паэма падобная творчая размежаванасць у тым, што літаратары ўсё ж не частыя госці і на радыё, і на тэлебачанні? Не кожнага дня можна ўбачыць прозвішчы пісьменнікаў у газетах...

— Найначай, неправамерна будзе гаварыць так — сказаць творча размежаванасць. Наогул, не трэба заахвочваць канфрантацыі між пісьменнікамі і журналістамі. Гэта не на карысць справы. Але зразумела адно — першым з іх варта бліжэй стаяць да жыцця, другім — узнімацца вышэй у эстэтычным плане, у валоданні ўсімі сродкамі мастацкага адлюстравання рэальнасці. Само жыццё павялічвае сэнсавую ёмістасць кожнага факта, і характэрная тыповасць яго для нашага часу становіцца ўсё выразней і выразней. Публіцысту трэба не драбніць гэты факт, а ўзбуйняць. Мясцовы — да рэгіянальнага, рэгіянальны — да маштабаў усёй краіны, каб выходзіць на шырокія прасторы жыцця, на агульначалавечыя праблемы маральнага, псіхалагічнага плана, дбаючы кожны раз пра спалучэнне публіцыстычнага з мастацкім. Здаецца, яшчэ Бялінскі памірыў мастацкасць і публіцыстычнасць, калі пісаў: «...вернае ўзнаўленне фактаў немагчыма

пры дапамозе адной эрудыцыі, а патрэбна яшчэ фантазія. Гістарычныя факты, змешчаныя ў крыніцах, не болей як камяні і цагліны: толькі мастак можа ўзвысіць з гэтага матэрыялу прыгожы будынак». Кіруючыся гэтай думкай, Бялінскі і сам шчыра прызнаваўся: «Я нядаўна быў прыйшоў у адчай ад сваёй няздольнасці пісаць: бачу — ёсць думка, глыбока разумею, што хачу сказаць, а сказаць не магу — словы не падпарадкоўваюцца, патрэбны вобразы, іх не знаходжу і міжволі рэзанёрстваю...»

Як шмат рэзанёрства яшчэ і ў наш час на старонках перыядычнага друку, на тэлебачанні і радыё! Чаму? Мысць, таму, што забываемся мы на Марксава палажэнне, што «не толькі ў мысленні, але і ўсімі пачуццямі чалавек усталявае сябе ў прадметным свеце». Сапраўды ж, відаць, сацыяльны тып, якога даследуе публіцыст, як сацыёлаг, і сацыяльны характар, які паказвае публіцыст як мастак, непадзельныя. Значыць, таленты публіцыстычнага складу, што сумяшчаюць у сабе рысы навукова-тэарэтычнага і мастацка-вобразнага мыслення, «гэтак жа натуральныя, як і таленты чыста мастацкія...» (В. Бялінскі).

Паўтараю, мы не павінны забывацца на тое, што публіцыстыка сёння — гэта не толькі слова друкаванае, але і гаваркае («звучае»). У пісьменні-

ка ў руках не толькі аўтарушка, але і мікрафон, і тэлевізійная камера. Гэта новыя сродкі і формы сустрэч не толькі з чытачом, але і слухачом, глядачом, што накладвае на пісьменніка новыя абавязкі, сярэд якіх галоўнае — высокая духоўная культура, культура думкі, слова, жэсту. Усяму гэтаму трэба вучыцца.

Напрыклад, і некаторым перадачам рэспубліканскага тэлебачання, мне здаецца, таксама ёсць што ўдасканальваць. «Ліры, мусіць, усё-такі ў некаторых перадачах не хапае публіцыстычнасці, і залішне шмат бывае там самаўсхваляння, нават самарэкламы. Разам з тым, у цыкле «Пісьменнік і пяцігодка» таксама не заўсёды відаць, што пісьменнік толькі што з пярэдняга краю жыцця, пераважае агульны стандарт мыслення, суцэльная рыторыка, прымітыўныя пачуццёвыя, захваленне тым, чым сёння ўжо не варта было б захапляцца. Напрыклад, лесам тэлевізійных антан над хатамі ў вёсках і г. д.

— Паняцце публіцыстычнасць твора — дужа шырокае...

— Публіцыстычным можа быць нарыс, напісаны страсна, з добрым веданнем аўтарам жыцця, з пастаноўкай значных праблем. Публіцыстычнасцю вызначаецца артыкул, дзе за кожным радком, словам адчуваецца душа аўтара, бачыцца яго шчырае захопленасць справай сучаснікаў і гарае жаданне зра-

біць усё для таго, каб у нашым паўсядзённым жыцці было яшчэ прыгажэй. Нарэшце, ёсць яшчэ адзін від публіцыстыкі — публіцыстычная паэзія... Вытокі паэтычнай публіцыстыкі таксама ў самой гісторыі нашай літаратуры. Паэты розных пакаленняў звярталіся да публіцыстычных прыёмаў, каб лепш выказаць сваё стаўленне да рэчаіснасці, каб паказаць свайго лірычнага героя ў часе і прасторы, каб паўней выявіць яго сацыяльна-грамадзянскую пазіцыю.

— Адною словам, без сапраўднай публіцыстычнасці. Іван Гаўрылавіч, не зможа паспяхова развівацца літаратура. Так?

— Без сапраўднай, глыбокай — так... На жаль, многія нашы аўтары само паняцце «публіцыстыка» трактуюць вельмі аднабакова. Асабліва ў прозе. Для іх публіцыстычным з'яўляецца такі твор, героі якога ўвесь час разважаюць пра вытворчыя планы, абмяркоўваюць выкананне сацыялістычных абавязкаў і г. д. У такіх апавесцях, раманнах мова персанжаў і аўтарская мова надзвычай падобныя між сабой. Ёсць усё, а няма аднаго, і самага важнага — глыбіні думкі і напалу пачуццяў. Тым часам, пераважае рытарычнасць, непераборлівае стаўленне да фактычнага матэрыялу, сюжэтнага расцягнутасць, унутраныя маналогі герояў нагадваюць далёка не

лепшыя прамовы з трыбуны. Вось і атрымліваецца — у такім творы ўсё як быццам правільна, усё выверана, а чытаць яго не хочацца. Набіваеш аскаміну ад складаных стылістычных канструкцый, з цяжкасцю прабіраешся праз словы-штампы.

Аўтар жа, не сакрэт гэта, пісаў з самымі добрымі намерамі, але значнага, цікавага твора не атрымалася. Ды, зрэшты, ён і не мог з'явіцца, бо пісьменнік слаба і даволі цёмна ўяўляе, што такое ў наш час публіцыстыка, як яна ўздзейнічае на чытача, як павінна выходзіць з яго, абуджаць пачуцці і думкі.

— Усе гэтыя пытанні. Іван Гаўрылавіч, у той ці іншай ступені і будучы закрануты на пленуме?

— Так, мы павінны на пленуме праўлення шчыра і прычынова абмеркаваць усё пытанне, звязаныя з непасрэдным удзелам пісьменнікаў у духоўным забеспячэнні камуністычнага будаўніцтва. Пры гэтым неабходна помніць, што гаварылася на XXVI з'ездзе КПСС: «Партыя вітае ўласцівыя лепшыя творам грамадзянскіх пафас, непрымірымасць да недахопаў, актыўнае ўмяшанне мастацтва ў вырашэнне праблем, якімі жыве наша грамадства».

Пісьменнікі павінны клапаціцца, каб кожны твор літаратуры служыў справе партыі, справе камунізму.

Інтэр'ю ўзяў
Алесь МАРЦІНОВІЧ.

Аркадзь КУЛЯШОУ

Камуністы

Камуністы — гэта слова, як са сталі,
Камуністы—гэта слова, як з агню,
Маркс і Энгельс нам імя такое далі
Сто гадоў таму назад упершыню.

Сто гадоў таму назад было нас мала,
Сто гадоў назад мы выйшлі на вайну,
Сто гадоў мы рыем дол для капітала,
Для хаўтур яго збіваем мы труну.

Мы не верым ані ў бога, ні ў малітвы,
І няма для нас другіх свяцейшых слоў,
Апроч лозунгаў і заклікаў да бітвы,
Апроч песень, ад якіх бунтуе кроў.

Нас не раз яны ўздымалі, як загады,
Камунізма даль—наш вырай дарагі,
Гнёзды нашыя—з каменняў барыкады,
Крылы нашыя—чырвоныя сцягі.

Камуністы—гэта Леніна салдаты,
Воляй партыі з'яднаны рады.
Упісаны перамог сусветных даты
Іх крывёю ў каляндар на ўсе гады.

Незабыўных не забудзем мы ахвяраў,
Да канца за нашу справу пастаім,
Сцяг чырвоны векапомных камунараў
Нашай змене для палёту аддадзім.

Так і я аддам, як спадчыну, дазвання,
Барацьбы агонь, што ў сэрцы берагу.
Камуністы!.. Гэты заклік да змагання
Вымаўляць без хвалявання не магу.

Гэтым словам, гэтым імем самым чыстым
Самых блізкіх мне я клічу не адзін,
Я хачу, каб называўся камуністам
Родны сын мой, а таксама сынаў сын.

Сто гадоў прайшло, і блізка наша мэта,
Да якое з барацьбою мы ішлі,
Хутка будучь называцца—знаю гэта—
Камуністамі ўсе людзі на зямлі.
«Літаратура і мастацтва», 1948.

Пімен ПАНЧАНКА

Сустрэча

з бярозай

Дарога бегла у Бендэр-Шах,
Сцякала з гор да нізін.
Матор клекатаў у маіх вушах
Запар шэсцьсот хвілін.

Ад цішыні я раптам аглух
І выйшаў, як п'яны, на луг.
Насустрэч выбеглі кіпарысы:
«Ад нашага сонца, таварыш,

прыкрыйся».

І раптам, расштурхваючы натоўп
Крыклівых паўдзённых дрэў,
Бяроза рынулася:

«Браток,

Як слаўна, што ўрэшце мяне ты сустрэў!»

Схапіў у абдымкі ад радасці я
Бярозу:

«Адкуль жа ты ў гэтых краях?»—

«Я йшла за табой з магілёўскага бору,
Бо ведала: будзеш тужыць на чужыне
Па мне ты.

Я йшла цераз пушчы і горы,
Мясіла дрыгну ў Кахецінскай нізіне,
Глыбокія рэкі пераплывала,
Калела ад сцюжы на перавалах.

Пэат мой, чаго ты на поўдні не бачыў—
Айвы кіславатай, шакалаў ці кобраў,
Багатых пярсцёнкеў ці слёзаў жабрачых?
Тут горача, пыльна, тут вельмі нядобра.

Хадзем на радзіму!

Там зараз вясна.

Чужынцаў прагналі, баі адгудзелі.

Як травы шумліва ўзыходзяць у нас!

Як радасна пушчы гамоняць у нас!
Адгэтуль да нас і буслы паляцелі.
Мы доўга з бярозай стаялі ўдваіх
На нейкай нізіне, ў далёкім Іране,
Глядзелі на поўнач з бярозай ўдваіх
І так размаўлялі, што горы ў той міг
Ад рэўнасці дзікай ў тузе замірлі.
«Літаратура і мастацтва», 1945.

Рыгор БАРАДУЛІН

Клопат прыспешваў:
Тумкай,
Каб не гавець пасля!
Горад цягнуўся думкай,
Вёска жыла з мазаля.

Золушкаю прагрэсу
Доўга была зямля.
Вёска —
З гароду, з лесу,
Горад,
Ён жыў з рубля.

Ды не магла знявагі
Доўга трываць зямля.
Клала на шалі ўвагі
Цвёрды курс мазаля.

Ведала, гордая ў крыўдзе, —
Ніхто ад зямлі не ўцячэ,
Людства, нарэшце, прыйдзе
Ей пакланіцца яшчэ.

Шалю з ціхаю вераю
Шалю з пыхаю
Перасвервае...

Чэхаў перакладаю,
Замураваны слоўнікамі.
Выбіліні, маладая
Радасць імгненна злоўленага!

Светла ў славянскім змроку.
Словы, як тыя совы ўначы,
Моўкнуць пры кожным кроку,
Новы лес асэнсоўваючы.

Дыхае тванню бално,
Тошча — туга галадае мая.
Першаславянствам пахне
Фраза неперакладная.

Стэп

Зазвінелі мячы,
Ці ключы
Княства Тмутараканскага?
Хоць хрыбетнік стэпу лічы —
Курганы вытыркаюцца.

Варяняца раскрылі скіб
Стуманелага ворыва.
Грывяцца кавылі —
Скача скіф
І праменьці стралою ворага.

Перагнаць сябе
Рэчу няўсцерп.
Далягляду —
Сцяжына вузкая.
Ці сарока на месцы ляціць,
Ці стэп
Забяўляецца з косткі вурзгалкай?

Алесю ЗВОНАКУ
(14.11.1982).

Вы з той магутнай чарады
Дваццатых
Вераю крылатых
Гадоў, што ў нашыя гады
Ляцелі густа,
Ды жуды
З сівых часін хапіла ў спратах.

Праз ростані, праз халады
Пранёс ваш вырай малады,
Збярог тугу па родных хатах,
Дзе ад крынічнае вады
Хмялее прыказка па святах.
І ўчабарэлыя груды,
І смех праталінак кірпатых
Ад самай дарагой руды
Быў даражэй сынам аратых.
І слова матчына тады,
Не згубленае ў тлумных тратах,
Шукала ў родны край брады,
Сябе гукала ў зябкіх шатах...

Вы бачылі —
Цвітуць дзяды,
Як ва ўспамінах ружаватых!
Няхай вядуць радкоў сляды,
Не стомленыя ад хады,
Шаноўніка гадоў крылатых
За стол
Багатай каляды!

Даруючы Рыгу ІЛОНЕ
Гэта горад табе не чужы.
Угледзіся, дачушка, ў Рыгу.
Камяніцаў асели глыбы —
Прадчуваюць стагоддзяў адлігу.

З дахаў
Зваліцца снег уначы,
Як заспаная птушка

З дрэва.
Крок свой
Да цішыні прыручы.
Тут мінуўшыне
Грому не трэба.

Тут двухрогакрутыя сярпы —
Якары
Свае гоні джалі.
Іх на сценах,
Як рыцар скупы,
Парасяў кожны свіран
Без жалю.

У глухіх да мальбы свіраноў
Дзверцы ўверсе,
Як тыя шпакоўні,
А ці для прапаноў
Туманоў
Парасчынены скрынкі поўні.

Гэта вырысы
Рыгі староў,
Вокнаў выразы,
Здзіву выразы.
Латвія
Свой святковы строй
Праз вякі ўсцерагла
Ад абразы.

Мору Даўгава б'е чалом —
Чую ўсхліпы
Рачулі ўшацкай,
Што ішла праз бары
Напралом,
Да салёнай вады
Прычашчацца.

Дык прымі
Гэты горад стары
У маршчаках вулак раскосых.
І званіц алаўкі
Падвастры —
Паўтары
Воблік Рыгі ў нябёсах!

Баянская царква

Георгію ВІЛЧАВУ

Суровая сталіца хараства,
Цвярдзіна духу,
Сведчаніца славы,
Калі сышла
Баянская царква
На грэшны дол,
З якой святой выявы?

Да гэтых сцен
Гарачы лоб любы
Прыкласці след —
Астудзяць у імгненне.
Хоць храм узводзіць рукі
Для мальбы,
Але ў далоні ўелася каменне.

Бароніць чысціня сябе

«ЛіМу» — 50 гадоў! Значыць, ён равеснік, нават аднагодак некаторых з нас, з майго літаратурнага пакалення? Нараджаліся мы, нараджаліся новыя друкаваныя выданні. І потым нашы шляхі, што называецца, скрыжоўваліся...

Так, юбілейныя даты — свайго роду верставыя слупы з указальнікам-напа-

чытання Чэхава). Крыху пазней, будучы на канікулах, пісаў у роднай вёсцы і пасылаў у газету свой першы артыкул. Не магу цяпер сказаць, якога ён быў зместу, але памятаю, што гэта была спроба нешта напісаць пра стан маладой паэзіі і што артыкул гэты — у скарачаным выглядзе і ў форме пісьма студэнта — быў надрукаваны...

Потым? Потым, праз некалькі год, калі, пасля доўгіх блуканняў з адной раённай газеты ў другую, я стаў падум-

ЯК СТАРОНКІ ТВАЙГО ЖЫЦЦЯ...

мінкам: «Прыпыні хаду, спадарожнік, і агляніся назад!» Аглядаюся назад і ясна бачу, што без нашай сённяшняй імянініцы, без «Літаратуры і мастацтва» цяжка ўявіць сваю творчую біяграфію. Стаўшы студэнтам БДУ, рашыў неўзабаве зайсці ў якую рэдакцыю і паказаць вершы. Але ў якую, куды? Выбар паў на рэдакцыю газеты «Літаратура і мастацтва». Магчыма, таму, што яна знаходзілася тады побач з універсітэцкім гарадком. Ды гэта ўжо дэталі. А сутнасць у тым, што ў газеце цёпла сустрэлі, распыталі, паралілі. (Той першы, трыццацігадовай даўнасці, візіт у рэдакцыю запомніўся, магчыма, яшчэ і таму, што я там упершыню ўбачыў Янку Брыля. Ён таксама ветліва павітаўся і стаў раскаваць пра свае ўражанні ад

ваць аб вяртанні да літаратурнай працы, то зноў-такі звярнуў свой мысленны позірк перш за ўсё да «Літаратуры і мастацтва». І газета — з удзячнасцю аддаю ёй сёння належнае! — адгукнулася, прыйшла на дапамогу. Спачатку яна стала ахвотна друкаваць мае выступленні на грамадскія тэмы. Затым змясціла верш «Стронцый», які быў заўважаны А. Куляшовым. А вясной 1962 года (гэта значыць, амаль роўна дваццаць год назад?) прапанавала мне працаваць у штаце.

З добрым пачуццём прыгадваю час, асабліва першыя гады, свайго супрацоўніцтва ў рэдакцыі газеты, якая тады выходзіла два разы на тыдзень і на чатырох палосах вялікага фармату і галоўным рэдактарам якой быў Нічыпар Еў-

дакімавіч Пашкевіч — з добра напрактыкаваным вокам журналіст і прынцыповы, гранічна аддадзены справе чалавек. У рэдакцыі панавала здаровая творчая атмасфера, атмасфера дружнай зацікаўленасці ў справах літаратуры і культурнага жыцця рэспублікі. На старонках газеты ішлі, адна за адной, актыўныя, а б сказаў, баявыя, з прыцягненнем шырокага кола аўтараў і ўсебаковым абмеркаваннем дадзенай тэмы — дыскусіі: па надзённых пытаннях літаратуры, па праблемах тэатра і кіно, аб стане архітэктурнай думкі ў рэспубліцы і г. д. Паколькі я працаваў у аддзеле літаратуры, то, натуральна, мне асабліва запамніліся ажыўленыя абмеркаванні на тэмы: «Пісьменнік і час» і «На парадку дня — роман».

Згадваю, што амаль безбалесна, нават некалькі разоў для самога сябе ўдалося пераключыцца з мовы нататак раённай газеты на мову літаратурна-мастацкага выдання. Літаральна праз які тыдзень-другі пасля пераходу ў газету я працаваў ужо над рэцэнзіяй аб апошнім В. Быкава «Трэцяя ракета», якая неўзабаве і была надрукавана пад назвай «Чалавек перамагае». Гэты дэбют у новым па сутнасці для мяне жанры быў па-свойму нялёгка. Але, як кажуць, цяжкі толькі пачатак, а потым пайшлі іншыя рэцэнзіі і водгукі, сталі пісацца артыкулы, у тым ліку — аглядныя, у тым ліку — з імкненнем падзяліцца назіраннямі, узняць праблему. Зрэшты, «пайшлі», «сталі пісацца» — не тыя словы. Па ўмовах працы (і яшчэ ў сілу патрабавальнасці рэдактара) хочаш не хочаш, а трэба было рабіцца крытыкам: газета чакала «матэрыял у нумар». А што нас натхняе больш, чым гэтая самая ўсяядомленая неабходнасць? Так, напрыклад, для паспяховага правядзення дыскусій трэба было не толькі шукаць аўтараў, заказваць выступленні, але

Здаўна.
Трымае неба
Краска палявая.
Нібы вядро з калодзежа,
Са дна,
З сярэднявечча
Думка
Успывае.

Глядзяць з-пад німбаў,
Як з-пад башлыкоў
На пашы ў дождж
Спрадвечныя сяляне.
Святымі
Іх назвалі для вякоў.
Яна святая
Праца мазалямі.
Вячэры тайнай
Высветлены змрок.
На сціплы стол
Сышліся стравы з дому.

К для малітвы
Лалыцы склаў часнок
І рэпа ў кулаках
Сціскае стому.

Як сон Баяна вешчага,
Царква,
Славянства моц
Сабою ў свеце сцвердзі.
Ні лёсу гнеў,
Ні забыцця жарства
Твой воблік не сатруць
З зямное цвердзі!

Просьба да некаторых скульптараў

Хоць не рабіце з космасу халтуры,
Да кас удзячных не спяшайце надта.
Аднолькава дэбільныя скульптуры
З міжзор'я апускаюць касманаўтаў.

У космасе важчэй за год хвіліна,
А вы ў бязважкасці свайго шаблону.
Ад сорама аж чырванее гліна
Як вынік вашага пустога плёну.

Далёкія нашчадкі
У Сусветах
Пабыўшы, вернуцца, як з лесасплаву.
Бог барані,
Каб па фігурах гэтых
Яны аб нас — як продках —
Мелі ўяву!

Араты гісторыі

Эўгеніусу МАТУЗЯВІЧУСУ
Любоў не даюць на вынас,
Як піва ў гастроме.
Дзядуля вясёлы Вільнюс
З профілем вастраносым.

Табе фіміяму ўволю
Порахам вечнасць дыміла.
Упёрся ў каўнер ваколля
Кадык гары Гедыміна.

Ты, мудра таленавіты,
Спакойна глядзіш на славу.
Пакінуў у спадчыну Вітаўт
Размах і кулак не слабы.

Са збожжам легендаў
Скрыні
Былі з парахоўнямі помеж.
Ты даў прытулак Скарыне,
Купалавы крокі помніш.

Бяда малаціла цапамі —
Аж гнуліся цапавільны.
Вякоў нашых
Ясная памяць,
Араты гісторыі —
Вільнюс.

Запрашаю цябе ў зіму,
Дзе ад снегу душна ялінам —
Нагадаюць няхай яны нам,
Мы шукалі сябе чаму.

Запрашаю цябе ў вясну,
Дзе ад квецені снежнай бела,
Дзе сцяжынка збегчы паспела
У нядаўнюю даўніну.

Запрашаю цябе адну
У хаціну маёй самоты.
Для цябе маладосць гукну,
Узаб'ю ў галавах сумёты.

Ад цябе журбы не ўтаю,
Той, што верыць дагэтуль маю.
Запрашаю ў восень сваю,
У зіму сваю
Не запрашаю!

Загадка перакладу

Язэпу СЕМЯЖОНУ
А перакласці —
Значыць пераплавіць,
Нанова пераліць метал упарты.
Перапісаць,
Закрэсліць,
Пераправіць,
Заблытаўшы сабе самому карты.

А перакласці —
Значыць пераправіць
Паром павагі на прыветны бераг,
Каб не пералаяць,
Не пераправіць,
Трымаць канат даводзіцца абэруч.

Загадка перакладу,
Як вядзьмоўства:
Ашчаднасць,
Марнатраўства,
Красамоўства!

і выступаць самому. Менавіта так і з'явіўся ў свой час палемічны артыкул аб нашым рамане, аб тым, як мне ўяўляецца сучасны эпічны твор. (Артыкул гэты пад назваю «Плюс папраўка на час» увайшоў у зборнік «Высокае неба ідэала»). Ну а потым стаў выступаць ужо ініцыятарам дыскусій пра паззію. І тут мне прыгадваецца яшчэ, як мы заўзята працавалі з Варленам Бечыкам над сваім дыялогам «З часам і людзьмі», маючы на мэце выклікаць чарговую размову пра справы і праблемы паэтычнага цэха...

І раз зайшла ўжо гэтая размова, падзяляюся амаль бясспрэчным для мяне прызнаннем: не супрацоўнічай я тады ў газеце «Літаратура і мастацтва» — пэўна, не паспрабаваў бы больш-менш сур'ёзна свае сілы ў галіне літаратурнай крытыкі і публіцыстыкі. Праўда, гэта, магчыма, кампенсавалася б тымі вершамі і паэмамі, якія так і не напісаны па сённяшні дзень, але хто ведае, дзе мы трацім, а дзе знаходзім у канчатковым выніку.

Так, супрацоўніцтва ў газеце было добрай школай. Яно яшчэ давала, напрыклад, магчымасць знаёміцца бліжэй, часам упершыню, з многімі пісьменнікамі. Помню, як убачыў упершыню І. Мележа, які зайшоў да нас у аддзел — у светлым плашчы і сам нейкі пасабліваму светлы, са сваёй непаўторнай мяккай усмешкай (выказваў удзячнасць за рэцэнзію на яго «Подых навальніцы»). Дзякуючы рэдакцыйным справам адбыліся першыя асабістыя знаёмствы з Максімам Танкам, П. Панчанкам, І. Шамякіным, А. Макаёнкам, К. Кірзенкам, С. Шушкевічам, Д. Бугаёвым, В. Каваленкам... Па камандзіроўцы газеты (і, вядома, па ўласным жаданні) ездзіў у Гродна да В. Быкава, у Брэст да У. Калесніка, у Магілёў да А. Пысіна. (Гутарка

з Аляксеем Васільевічам друкавалася, але тым больш з горыччу ўсведамляеш цяпер, як мала ўсё ж зафіксавана ў друкаваным слове яго выказванняў пра жыццё і літаратуру). З прыемнасцю адзначаю, аглядаючыся на сваё «лімаўскае» мінулае, як у маю бытнасць у рэдакцыі газеты на яе старонках пачыналі свой творчы шлях Н. Мацяш, А. Разанаў, С. Андрэюк, В. Коўтун, Я. Янішчыц, М. Гіль, В. Рагойша...

Па праўдзе кажучы, потым, калі давялося працаваць на іншых пасадах, заўсёды не хапала таго сапраўды рабочага рэдакцыйнага «гулу». І справа, думаю, тут не ў настальгіі, а ў адчуванні, што менавіта там б'ецца пульс рэальнага літаратурнага жыцця.

Карыстаючыся нагодай, хацеў бы яшчэ, па праву былога лімаўца, а потым і сталага аўтара газеты, дадаць некалькі слоў ужо іншага, не мемуарна-лірычнага характару. Па-першае, хацеў бы нагадаць той памятна ўсім нам факт, што газета потым мянялася, на жаль, не да лепшага, а часам і проста не адпавядала свайму важнаму грамадскаму прызначэнню. То яна ўпадала ў грэх групаўшчыны, то збівалася на маветон, на правінцыялізм (маю на ўвазе пад апошнім той скажоны недасведчанасцю пагляд на рэчы, калі адзін пісьменнік незаслужана пераацэньваецца, а другі, наадварот, несправядліва недаацэньваецца). Будзем помніць пра гэты сумны ўрок! Тым больш, што ніхто ад яго не застрахаваны. І, па-другое, хацеў бы пажадаць газеце не забываць пра гэтую самую зваротную сувязь у ланцугу пісьменнік — чытач і больш друкаваць чытацкія пісьмы і водгукі.

Спадзяюся, што цяпер, калі штотыднёвік дасягнуў сваёй паўстагадовай сталасці, яму будучь па плячы і гэтыя, і многія іншыя задачы.

Анатоль ВЯРЦІНСкі.

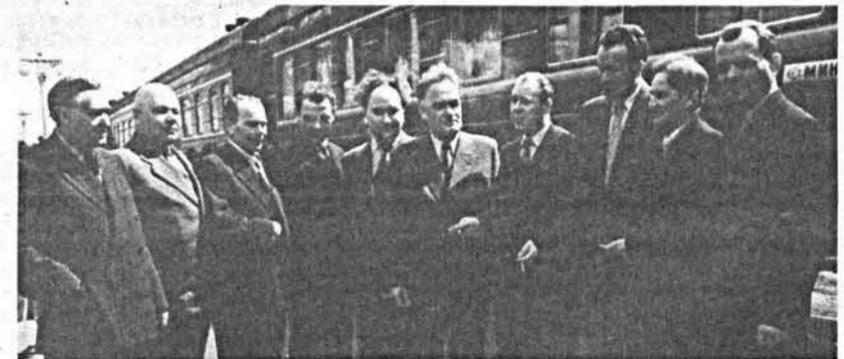
«ЛіМ» — 50

Ц. Гарбуноў, Я. Колас і П. Броўна сярод маладых пісьменнікаў.
«Літаратура і мастацтва», 1955.

Дэкада латышскай літаратуры ў Беларусі. П. Панчанка, Я. Судрабнін,
М. Танк і А. Імерманіс.
«Літаратура і мастацтва», 1959.

Дэлегаты III з'езда пісьменнікаў СССР на Мінскім вакзале.
«Літаратура і мастацтва», 1959.

Дэкада беларускай літаратуры ў Латвіі. Латышскія і беларускія пісьменнікі
на набярэжнай Даўгавы.
«Літаратура і мастацтва», 1960.

Сустрэча ў СП БССР. М. Заградка (ЧССР), М. Танк, А. Стаянаў (НРБ), Н. Гілевіч і А. Вярцінскі.
«Літаратура і мастацтва», 1976.

ЗА ЧАЛАВЕКА
ЧАЛАВЕЧНАГА

Да 60-годдзя
з дня нараджэння
Юхана СМУУЛА

Прайшло ўжо больш за дзесяць гадоў, як смерць абарвала жыццё і дзейнасць гэтага таленавітага чалавека, здольнага мастака і выдатнага грамадскага дзеяча, але творчасць Юхана Смуула прадаўжае жыць як у эстонскай, так і ва ўсёй савецкай літаратуры. Дзякуючы шматлікім перакладам яго ведаюць далёка за межамі Савецкага Саюза.

Увосень 1947 года Юхан Смуул у якасці журналіста трапіў у Лезваку, дзе камсамольцы паўднёвай Эстоніі пры дапамозе кіркі, рыдлёўкі і ўласнага энтузіязму будавалі маленькую гідраэлектрастанцыю. І хутка нарадзілася паэма Смуула «Брыгада хлопцаў з Ярэсуу» — адзін з лепшых твораў эстонскай савецкай літаратуры пасляваенных гадоў. Яшчэ больш цікавыя вынікі прынёс удзел у якасці камандзіра антарктычнай экспедыцыі, яго, няхай і каротначасовае, знаходжанне ў Антарктыдзе (1957—1958). Напісаная ў форме карабельнага журналу і дзённіка роздуму, яго «Лядовая кніга» была перакладзена больш чым на дваццаць моў (з іх на 13 замежных), і аўтар яе атрымаў сотні пісем, поўных удзячнасці і прызнання. У 1961 годзе за «Лядовую кнігу» пісьменнік быў удастоены Ленінскай прэміі.

Юхан Смуул, якому ў сёлёнім лютым было 60 гадоў, нарадзіўся і вырас у мнагадзетнай сям'і ў прыбрэжнім сяле Когуга на востраве Муху, дзе спякон веку ўсё насельніцтва араля зямлю і лавіла рыбу. Хлапчук, які вырас ля мора, марыў пра вучобу і шляхі марак. Калі фашысцыя захопнікі акупіравалі Савецкую Эстонію, Юхан Смуул трапіў у савецкі тыл. Напісаныя ў гэтыя цяжкія гады вершы адразу звярнулі на сябе ўвагу. У вызваленую Эстонію ён вярнуўся журналістам. І тады за вельмі кароткі тэрмін ён стаў вядомым паэтам. У 1952 годзе Ю. Смуул атрымаў Дзяржаўную прэмію СССР.

У 50-я гады адна за другой выходзяць ягоныя кнігі прозы «Лісты з вёскі Сыегедата», «Неверагодныя прыгоды жыхароў Муху на сявце песні ў Таліне», «Лядовая кніга», «Японскае мора, снежань», «Мухускія маналогі». У 1955 годзе на тэатральнай сцэне ў Таліне ўбачыла свет першая п'еса Ю. Смуула «Атлантычны акіян». Цяпла былі сустрэты драма «Леа», «Кіхнускі Іын», або Дзікі капітан», сатырычная п'еса-маналог «Удава палкоўніка» і інш.

Роля Юхана Смуула ў эстонскай савецкай літаратуры, як і ў літаратурным працэсе ўсёй краіны, была вельмі значнай. Ён быў у многім першаадкрывальнікам і пачынальнікам, шмат зрабіў для асваення новых выйшчых прыёмаў і сродкаў, яго творчасць адыграла важную ролю ва ўмацаванні творчых сувязей паміж эстонскай і іншымі савецкімі літаратурамі.

На ўсіх этапах сваёй творчасці Ю. Смуул паспяхова карыстаўся матэрыялам з жыцця роднага краю і, абіраючыся на яго, напісаў таленавітыя творы самых розных жанраў. І сёння можна знайсці прыклады ўплыву прозы Смуула на творчасць многіх маладых пісьменнікаў. Яго творчасць шматпалнавалая па форме і вельмі змястоўная, бо яго праграмай была барацьба за чалавечнага чалавека і чалавечнае грамадства. У рэалізацыі гэтага імкнення пісьменніку дапамагала рэдкае ўменне бачыць і адлюстроўваць у чалавеку прыгожае.

Юла ТОНТС,
пісьменнік.

Талін.

РАСЦЕ кампазітарская моладзь. Найбольш здольны прадстаўнік яе Я. Глебаў, у творчасці якога адчуваецца рэалістычная накіраванасць, народнасць і добры густ. Малады кампазітар адчувае аркестр і валодае ім... Са здавальненнем можна адзначыць працу студэнта Беларускай кансерваторыі Я. Глебава для беларускага народнага аркестра... Гэта словы старшынні праўлення СК БССР, народнага артыста СССР Яўгена Цікоцкага («ЛіМ» за 12 чэрвеня 1954 г.). Што тут казаць: бліскучая характарыстыка для студэнта трэцяга курса, які пачынаў вучобу ў кансерваторыі, не маючы элементарнай музычнай падрыхтоўкі.

З часам газета неаднойчы расказвала пра перыпетыі лёсу Яўгена Глебава. Як прыйшоў у музыку, у якіх жанрах піша, вобразны змест яго твораў і прыкметы мастакоўскага почырку наш чытач ведае.

Мне сустракаліся прыхільнікі мастацтва, якія не надта ўнікаюць, напрыклад, у біяграфію кампазітара. Маўляў, галоўнае — ведаць і паважаць яго як аўтара сучасных балетаў «Альпійская балада» і «Ціль Уленшпігеля», чатырох сімфоній; папулярнай лірычнай п'есы «Залатая восень» і каларытнай «Палескай сюіты»; кранальнай песні «Белы ветразь» на вершы Б. Акуджавы, адметных музычных тэм у тэлефільме «Апошняя лета дзяцінства»...

Даводзілася чуць і такое: Глебаў таленавіты кампазітар, выдатны прафесіянал, музыка яго цікавая і яркая, чалавек жа ён вельмі складаны, хаця, канечне, цікавы.

А ці ж гэта не заканамерна? Цікавая і яркая музыка ўсіх часоў стваралася людзьмі цікавымі — таленавітымі і складанымі.

Аказваецца, ёсць людзі, якіх тлумачыць сваімі словамі гэтак жа цяжка, як і пераклаваць музыку. Яны вартыя гаворкі на ўзроўні мастацкага абагульнення, не падуладнага законам газетнай музы. Але я падпарадкоўваюся зараз менавіта гэтай музы, і пішу: «Яўген Глебаў — асоба цікавая...»

Няпросты, зменлівы твар чалавека, які ніколі не адпачывае ад думак; чалавек з тонкім, няўстойлівым душэўным настроем. (Дарэчы, у музычнай тэрміналогіі ёсць так званыя няўстойлівыя акорды, з нявыз-

начаным ладам: ці да мажору, ці да мінору яны адносяцца залежна ад гарманічнага кантэксту).

Гаворка ў яго... З чым бы параўнаць глебаўскую манеру весці дыялог? Успомніце або зноўку паслухайце яго сімфанічныя творы — эмацыянальны выхад, прадаўжэнне багатай унутранай прыроды кампазітара. Ці не тая ж гаворка: артыстычная і вобразная, насычаная парадоксамі, каламбурамі. Многія і многія грані, уласцівыя сапраўды шырокай, неадназначнай чалавечай натуры, раскрываюцца праз гэтую гаворку. Мудрасць — і досціп, саркастычнасць — і дабрата, даверлівасць — і скепсіс, перакананасць — і ўразлівасць,

ПОКЛІЧ ВЕДАЎ ТВОРЧАСЦІ

цвёрдасць — і далікатнасць, яснасць — і дзіўнасць. (Ох і нязручны аб'ект для газеты, гэты кампазітар: паэта можна прадставіць вершаванай цытатай, жывалісца — фотарэпрадукцыяй яго карціны. А тут — музыка...)

Эфектная, неспадзяваная, глыбокая, і не простая, і ясная гэта музыка. У ёй адлюстраваліся жыццё напружаных думак і яркіх эмоцый, назіранні і трывогі, сумненні і радасныя ўражанні Я. Глебава. Адлюстраваліся яго грамадзянскі тэмперамент. І — яго літаратурныя захапленні.

«БІБЛІЯФІЛ» у дачыненні да Глебава падаецца драбнаватым слоўкам. Ён не палюе на кніжкі, чытае з густам, з выбарам. Шкадуе часу, змарнаванага на бескарысны псеўдамастакі опус — як на пустога сядзядніка.

Мастацкая літаратура спрадвек жыла творчасцю кампазітараў. З твораў Я. Глебава складаецца нават своеасабліва анталогія. Тут і ўвасобленыя ў песенныя радкі паэзія Максіма Багдановіча, Лесі Украінкі, Максіма Танка, Петруся Макаля... І старонкі вядомых кніг, прачытаныя Глебавым-сімфаністам (музыка да спектакля «Клоп» па п'есе У. Маякоўскага, да інсцэніроўкі «Трох

мушкецёраў» А. Дзюма, да радыёпастаноўкі Коласавага «Сымона-музыка»; да фільмаў «Пасля кірмашу» па матывах купалаўскай «Паўлінкі» і «Дзікае палыванне караля Стаха» паводле У. Караткевіча; балеты «Альпійская балада» на апавесці В. Быкава і «Ціль Уленшпігеля» па матывах рамана Ш. дэ Кастэра і інш.).

Літаратурны твор, вядома, не падрядкоўнік, а эмацыянальны імпульс у працы мастака-музыканта. Звычайна ён абстрагуецца ад канкрэтнага сюжэта, узнімае вобразы на іншы ўзровень абагульнення, дае прастору новым аналогіям і асацыяцыям.

Вобразы любімых кніг нярэдка выводзяць фантазію кам-

герояў. Таму ў час падрыхтоўкі прэм'еры давялося адмовіцца ад натуралістычнага паказу смерці Івана і ўратавання Джуліі. Скульптурная застыгласць іх пастаў завяршае спектакль. Гэты сімвал-помнік узрушаў многіх і многіх глядачоў: Дзяржаўны тэатр оперы і балета БССР у снежні мінулага года адзначыў ужо соты паказ «Альпійскай балады».

Глыбокі гуманістычны сэнс прыцягвае сучасную аўдыторыю і да «Ціля Уленшпігеля», які таксама ў рэпертуары тэатра. Львоў, Чэлябінск, Ленінград, Хельсінкі, двойчы — Мінск... Розныя пастановачныя рэдакцыі часам уплываюць і на музычную драматургію твора. Але глебаўскі «Ціль» так ці

іначай — захоўвае дух рамана Ш. дэ Кастэра, які верыў: вялікі каштоўнасці людскія — свабоду і любоў — не вынішчаць ні жорсткасць, ні катаванне, ні здрада.

Летась у верасні Я. Глебаў закончыў балет «Маленькі прынец» па матывах аднайменнай казкі А. дэ Сент-Экзюперы. Адрозні ў двух нашых калектывах, Акадэмічным сімфанічным аркестры БССР і аркестры Белтэлерадыё, адбылася прэм'ера сюіты з балета. Па дамоўленасці з Нацыянальным тэатрам Фінляндыі пастаўлены спектакль у Хельсінкі (прэм'ера 11 лютага). Балетмайстар — Э. Сюльвестэрсан, якая тры гады назад паставіла на фінскай сцэне «Ціля Уленшпігеля».

ЗАХОПЛЕНЫ складанай для тэатральнага вырашэння тэмай, кампазітар свядома расцягваў час, канчатковую творчую задачу вызначаў для сябе спакваля. Гадоў пяць глебаўскае «маўчанне па вялікім рахунку» было загадкавым фонам, на якім спраўна з'яўляліся яго цікавыя работы для кіно, песні, новыя аркестравыя п'есы і рэдакцыі ранейшых твораў. Потым напісаў сімфанічную паэму «Казка» паводле «Маленькага прынца». Гэты самастойны аркестравы твор, які неаднаразова гучаў у філарма-

Харэаграфічныя навелы «Вайна», «Хірасіма». Балет «Альпійская балада». Аднайменную апавесць В. Быкава кампазітар трактаваў як сучасны ўзор класічнага жанру трагедыі, дзе пагібель героя немінучая. Але сіле зневажальных, нечалавечых акалічнасцей процістаяць пачатак высокіх чалавечых адносін. Таму Я. Глебаў імкнуўся, каб фінал балета прагучаў як помнік пачуццям

сама база для рамонтна кінатэатра і вытворчасці кінатэатра.

Аднак усё гэта было знішчана ў час Вялікай Айчыннай вайны нямецка-фашысцкімі захопнікамі. Усе кінатэатры былі ператвораны ў разваліны. У снежні 1944 года ў Гомельскай, Магілёўскай, Палескай і Віцебскай абласцях пасля іх вызвалення не было не толькі ніводнай спраўнай кінатэатра, але нават ніводнага кінатэатра або дэталі, якія можна было б пусціць у справу.

За пасляваенныя гады ў рэспубліцы адноўлена і пабудавана 180 кінатэатраў на 76 тысяч месцаў. Сярод іх буйныя шырокафарматныя «Кастрычнік», «Масква», «Партызан», «Салют», «Дружба», «Сучаснік» у Мінску, «Беларусь» у Брэсце, «Кастрычнік» у Баранавічах, «Беларусь» у Віцебску, імя Калініна і «Юбілейны» ў Гомелі, «Гродна» ў Гродне, «Зорка Венера» ў Салігорску, «Радзіма» і «Кастрычнік» у Магілёве, «Таварыш» у Баўрыску і іншыя. Цяпер свае кінатэатры ёсць у 90 раённых цэнтрах рэспублі-

кі. У сельскай мясцовасці працуе 5907 стацыянарных і перасоўных кінатэатраў. Дэманструюцца фільмы ў 466 палацах і дамах культуры прафсаюзаў. Акрамя таго, 4305 кінатэатраў устаноўлена ў розных міністэрствах, ведамствах і навучальных установах. Цяпер кожны дзень кінатэатры рэспублікі наведвае больш за 380 тысяч глядачоў.

Вядзецца вялікая работа па тэхнічным пераабсталяванні кінатэатраў і павышэнні якасці дэманстрацыі фільмаў, асабліва на сяле. Усе гарадскія кінатэатры і сельскія стацыянарныя кінатэатры могуць паказваць шырокаэкранныя фільмы; завершаны перавод кінатэатраў на ксенонавыя крыніцы святла, і аўтаматызавана звыш 450 кінатэатраў. У Мінску для дэманстрацыі стэрэаскапічных фільмаў пераабсталяваны кінатэатр «Мір». Многія кінатэатры маюць магнітафоны, устаноўкі дзённага кіно і іншыя тэхнічныя сродкі інфармацыі.

У кінатэатральных арганізацыях рэспублікі зараз знаходзіцца амаль 3 тысячы назваў поўнамэтражных мастацкіх

«ЛіМ» — 50

У адным з нумароў «ЛіМа» за 1932 год надрукаваны артыкул «Кіно ў густы працоўных». У ім прыведзены такія факты: у нашай рэспубліцы да пачатку першай пяцігодкі было 374 кі-

якія былі падпарадкаваны Белдзяржкіно. Таму на пачатку рабіліся захады, каб стварыць матэрыяльную базу для развіцця кінатэатра.

Асабліва ўвага надавалася кінатэатру вёскі. У жніўні 1925 года ў Мінску былі адкрыты курсы кінатэхнікі, на якіх вучыліся сельскія камсамольцы з розных раёнаў

МАСТАЦТВА, НАРОДЖАНАЕ КАСТРЫЧНІКАМ

напункты. 5 аддзяленняў кіно. За гады першай пяцігодкі іх колькасць узрасла больш чым у два з паловай разы, кінатэатраў 100 школ, з'явілася 25 гукавых кінатэатраў.

Пракаменціраваць гэтыя факты мы папрасілі намесніка начальніка Галоўнага ўпраўлення кінатэатраў і кінатэатраў Дзяржкіно БССР Яўгена Паўлавіча Веляка.

Кіно ў нашай рэспубліцы пачыналася з чатырох кінатэатраў у Мінску і Віцебску,

Беларусі. У пачатку наступнага года першыя 25 кінатэатраў з кінатэатраў раз'ехаліся ў самыя аддаленыя куткі рэспублікі, дзе на сельскіх экраннах паказвалі фільмы «Браннае сэрца», «Сігнал», «Хто каго» і некаторыя іншыя.

За гады даваенных пяцігодкаў у Беларусі была створана шырокая кінатэатра, якая налічвала 923 кінатэатраў, а так-

нічных канцэртах, стаў своеасаблівым эскізам да будучага балета, даў выток асноўным яго музычным вобразам. Мне давалося паслухаць «Маленькага прынца» цалкам — у запісе (крыху болей за паўтары гадзіны гучання; сімфанічнае развіццё ў свабоднай форме: дзве дзеі). Яснай, свежай, такой не чужою, зразумелай падалася музыка. Прасветленасць у ёй, бязважасць. І, ледзь улоўны, ужо знаёмы няўрымслівы дух — дух Уленшпігеля. І трывожна-шчмылівая, насталігічная ноткі. І смутак, боль...

Дабраўшы праўды груз, лухты луску, Тугу дапішы з зорнага каўша, Дзіцём застанься здзіўленым, дыша, Нібы адбітак ножкі на пыску...

Успамінаўся гэты барадулінскі верш. Успамінаўся вядомы партрэт хлопчыка Пінтур — яго рэпрадукцыя ў рабоце такой Я. Глебава: чысты, задумлівы, глыбокі позірк хлопчыка з партрэта...

А музыка гучала — і ўжо «бачылася» прытча пра дзівос-

нага, паўнага і мудрага, маленькага чалавечка з невядомай планеты.

Вось ён ваюе з пачварнымі баабабамі. (Кампазітар відочна малюе іх шэсце: гратэска, я сказала б — нават нахабна гучыць у аркестры медзь). Гэтым паганым семем заражана глеба, і калі не распознаць іх парасткі, баабабы завалодаюць усёй планетай і хутка разарвуць яе на шматкі. Маленькі прынец адказны за парадак на сваёй планеце.

Спакваля, быццам з-за празрыстай смугі (шолах смычковых, лёгкія акценты трохвугольніка), з'яўляецца новы вобраз. Пяшчотна, крыху меланхалічна, цягліва ўступае сола альтовай флейты. Вось яна якая — Ружа...

Скаланецца-ўздыхне аркестр, нібы рэзка спыненая грамафонная пласцінка: Маленькі прынец дазнаецца і пра шыпы ў сваёй кветкі. «Скручваецца» яго лейтматыў. Пакрыўджаны герой выпраўляецца ў падарожжа. Цяпер імклівая тэма палёту, рэфрэн, знітуе эпізоды-замалёўкі падарожных сустрэч.

Вось насельнік першай планеты, дзе апынецца прынец — Кароль (сола бас-кларнета), які кожную жывую істоту прымае за свайго падданага. Потым будзе планета Ганарліўца: для яго маленькі гасць павінен раз-пораз ветліва пляскаць у ладкі, каб той мог здымаць свой капялюш і самаздаволена кланяцца. Наведае прынец неахайную, заскарузлую планету П'яніцы, які п'е, каб забыцца на ўласнае сумленне. Сустрэне і Дзяляка: той падлічвае зоркі, як сваю маёмасць, бо ніхто іншы не сямію распарадзіцца зоркамі і здаць іх у банк. Вельмі выразны музычны партрэт гэтага фінансіста: нібыта бачыш яго таропкія хцівыя пальцы, мітуслівыя вочкі...

У адрозненне ад літаратурнага правобразу, глебаўскі прынец, знаходзячыся на Зямлі, прыгадвае не ўсё свае падарожныя прыгоды і ўражанні.

Вобразы Лётчыка і Маленькага прынца кампазітар імкнецца развіваць паралельна, бо ўспрыняў іх як выявы адной асобы. Зразумела, на сцэне павінны існаваць два паасобныя вобразы. І ўсё ж, хіба пельга дапусціць, што Маленькі прынец — гэта дзяцінства Лётчыка?

Адносіны прынца і Ліса вымагаюць складанага музычна-тэатральнага асэнсавання. Праз своеасаблівую гульні Ліс павінен давесці дапытліваму маленькаму герою мудры сакрэт дружбы: шукаць трэба сэрцам, самае галоўнае не ўбачыш вачамі...

І, нарэшце, — вырашэнне драматычнага фіналу. У балете ён дапоўнены эпілогам, не бравурным, але прасветленым: адажыю, зноў на сваёй планеце Маленькі прынец і Ружа.

Аднаго разу Я. Глебаў гаварыў, што ўспрымае гэту аповесць як філасофскі завет пісьменніка будучым пакаленням, перасцярогу таго зла, якое заўсёды гатова паказаць сілу, перасцярогу вайны. І як жа трэба пры ўвасабленні балета на сцэне прадумаць харэаграфічныя сродкі, каб адкрылася ў спектаклі дыханне сімволікі, каб відовішча не ператварылася ў простую казачку для дзяцей! І далікатная тут справа размеркавання роляў прынца, Ліса, Змяі: балерыны маюць іх выконваць або танцоўшчыкі? Многае выпрабавецца толькі пастановачным вопытам...

Ад музыкі ж уражанне прыемнае. Калі многае «п'яецца», запамінаецца — слухаць лёгка, не трэба прызвычывацца да незнаёмага твора.

БЫВАЕ, арыгінальныя тэматычныя зерні, калісьці знойдзеныя кампазітарам, так і марнеюць у раннях п'есах, ці ў «службовых» звязках паміж значнымі раздзеламі партытуры, ці ў кадрах забытай кінастужкі. У аўтара, які даражыць уласнымі знаходкамі, кожнае спелае зернейка дачакаецца свайго часу, абавязкова пойдзе ў рост. Можна, толькі так і назвапашаецца індывідуальная мастакоўская лексіка, фарміруецца адметны моўны стыль кампазітара?

Вось і Я. Глебаў з дзівоснай лёгкасцю, за якой не відаць «поту», у тэматычным матэрыяле новага балета цікава пераплаўляе адгалоскі пэўных сваіх матываў. Пераплаўляе!

Толькі майстар можа дазволіць сабе пайсці па такім шляху — шляху найбольшага творчага супраціўлення. І пераконацца, што для добрых рук любы матэрыял падаецца пластичным паслухняным воскам, у нязграбных жа — выглядае гатовым наборам банальных цаглін, якія можна толькі перацягваць з месца на месца. Майстар можа застацца самім сабою — і не паўтарыць сябе.

Некалі ў свет захапленняў Я. Глебава ўвайшла паэзія Купалы. Пад уплывам Купалавай «Магілы льва» стваралася адно з яго першых сімфанічных сачыненняў — Паэма-легенда. Пазней больш сталае, удумлівае пранікненне кампазітара ў філасофскі лад Купалавых твораў дазволіла яму абагульніць у музыцы вобразы і матывы некалькіх паэм: «Магіла льва», «Сон на кургане», «Драматычная паэма», «Курган». Так з'явіўся балет «Выбранніца», пастаўлены ў Мінску ў 1969 годзе, і, як вядома, за музыку ўдастоены Дзяржаўнай прэміі рэспублікі.

Партытура «Выбранніцы» — плён сур'езнага, па-сапраўднаму арганічнага і творчага засваення музычнага фальклору. На той час Я. Глебаў ужо не шукаў дакладных беларускіх тэм па песенных зборніках, меў належны ўнутраны «багаж». А гэта крыніца досыць шчодрая, калі кампазітар мае на мэце, як гаворыцца, не проста «прыгожа ўзяць цытату», а з самых глыбокіх, спрадвечных народных каранёў узрасціць парасткі сваіх, арыгінальных мелодый.

Але кожная выдатная прафесійная работа для самога мастака — асалода, якая доўга «баліць». І нядаўна, разам з балетмайстрам Г. Маёравым, кампазітар перагледзеў драма-

тургію «Выбранніцы». Не дзеля таго, зразумела, каб дадаць нейкія новыя, надзённыя думкі. Актуальных думак дастаткова ў Купалавай паэзіі, трэба толькі больш глыбока іх асвоіць. Перачытаць яго паэзію, больш цэласна вызначыць вобразна-эмацыянальны лад балета, завастрыўшы ўвагу на рэалістычнай глыбіні і гістарычнай павучальнасці жывой купалаўскай думкі.

Нам продкаў немкасць захавала Шмат весцяў дзіўных з быўшых год...

Праца над балетам (у новай рэдакцыі ён будзе называцца «Курган») — падрыхтоўка да святкавання стагоддзя Янкі Купалы і адна з многіх штодзённых спраў. Для народнага артыста рэспублікі Яўгена Глебава будні поўняцца цяпер абавязкамі ў праўленні Саюза кампазітараў, клопатамі дэпутата Вярхоўнага Савета БССР, уласнымі творчымі і педагогічнымі праблемамі.

Вось я гляджу на здымак, зроблены ў час звычайных заняткаў Я. Глебава з маладымі кампазітарамі А. Рашчынскім і У. Кандрусевічам. (Дарэчы, яны сярод найбольш перспектывных выхаванцаў Яўгена Аляксандравіча, і прозвішчы іх знаёмы нашаму чытачу). У гэтым класе ўроку ніколі не замінае шчырая гаворка пра пытанні зусім розныя і жыццёвыя. Але ж як, з чаго пачынаюцца ўваходзіны ў прафесію кампазітара — пытанне пытанняў.

Як і Анатоль Васільевіч Багатыроў — педагог Я. Глебава, ён імкнецца прывучыць маладых да працы з фальклорам. Ён настаянна даводзіць: калі кампазітар ведае на памяць мноства ўзораў з беларускіх песенных зборнікаў, гэта яшчэ нічога не значыць. Карыстацца фальклорам трэба ашчадліва, апрацоўваць — з густам. Каб не было такіх твораў, пра якія самі аўтары гавораць: вось тут канчаецца сапраўднае народнае тэма і пачынаецца ўжо мая музыка, а з гэтага месца зноў пайшла народная. Сачыненне павінна ўспрымацца цалкам як народнае — па духу...

Не здзіўляе мяне, калі да яго на ўрок імкнучца і «чужыя» вучні, прыходзяць — хача б толькі паслухаць. Ці ж гэта не зразумела: каб знайсці свайго настаўніка і творчага аднадумца, зусім не абавязкова лічыцца ў спісе яго студэнтаў...

С. БЕРАСЦЕНЬ.
Фота А. КАЛЯДЫ.

фільмаў і звыш 6,5 тысячы назваў навукова-папулярных, хранікальна-дакументальных і вучэбных кінастужак. Гэта вялікі фільмафонд, які дазваляе практычна па любой праблеме сфарміраваць цікавыя праграмы.

Лепшыя нашы кінатэатры сталі цэнтрамі выхаваўчай і культурна-масавай работы. Пры іх дзейнічаюць клубы, кіналекторыі, арганізуюцца спецыяльныя кінасеансы па калектыўных заяўках, заключаюцца дагаворы аб культурным супрацоўніцтве з прадпрыемствамі і навучальнымі ўстановамі, калгасамі і саўгасамі. Перад пачаткам кінасеансаў глядачы могуць сустрэцца з ветэранамі партыі і вайны, перадавікамі вытворчасці, дзеячамі літаратуры і мастацтва, пазнаёміцца з творамі мастакоў Беларусі.

Кінафікатары рэспублікі пастаянна працуюць над удасканаленнем форм рэкламы і прапаганды савецкіх кінафільмаў. Акрамя традыцыйных відаў рэкламы, такіх, як мастацка-шчытавая, плакатная, — практычна ва ўсіх аб-

ласцах выпускаюцца буклеты, лістоўкі, дэманструюцца рэкламныя кінаролікі, трансліруюцца радыёгазеты. Больш разнастайнай і аператыўнай стала інфармацыя ў прэсе, па радыё і тэлебачанні, рэгулярна праводзяцца кінапрэм'еры, грамадскія і калектыўныя прагляды фільмаў, на прамысловых прадпрыемствах, у навучальных установах і школах.

У свой час партыі былі створаны грамадскія кінарэпертуарныя камісіі на правах пазаштатных аддзелаў партыйных камітэтаў. Гэтыя камісіі каардынуюць і работу ўстаноў кінафікацыі, партыйных, савецкіх, камсамольскіх і іншых грамадскіх арганізацый, садзейнічаюць больш правільнаму фарміраванню кінарэпертуару.

Расце папулярнасць у глядача навуковых і хранікальна-дакументальных кінастужак. Яны сталі часцей выкарыстоўвацца ў масава-палітычнай рабоце, у прапагандзе навукова-тэхнічнага прагрэсу, у асветленні ходу сацыялістычнага спаборніцтва.

Кіно актыўна ўкараняецца ў навучальна-выхаваўчы працэс школы. Цяпер непасрэдна ў школах працуе 1155 дзіцячых кінастужак на прынцыпах вучнёўскага самакіравання.

У кінаарганізацыях рэспублікі працуюць тысячы сапраўдных энтузіястаў. Добры прыклад падаюць кінафікатары Рэчыцкай раённай кінасеткі Гомельскай вобласці, якія выступілі ініцыятарамі рэспубліканскага сацыялістычнага спаборніцтва «Працаваць без адстаючых». Іх пачын падтрымалі кінарэабілітатары многіх гарадоў і раёнаў. Умела выкарыстоўваецца кіно ў ідэалагічнай рабоце ў Пружанскім, Гарадоцкім, Гродзенскім, Нясвіжскім, Хоцімскім раёнах, у мінскіх кінастужках «Кастрычнік», «Салют», «Вільнюс».

Клопат пра кінагледача, пра тое, каб кіно ўсё больш рашуча сцярджала вялікія гуманістычныя ідэалы нашага грамадства — такая мэта кінафікатараў рэспублікі.

Я. БЯЛЯК.

«Беларуская рапсодыя». Ансамбль танца Беларускай ССР. «Літаратура і мастацтва», 1960.

Оперная студыя Палаца культуры прафсаюзаў. «Рыгалега». «Літаратура і мастацтва», 1964.

Як ліст дубовы

Не страшна мне
Ні твань, ні багна,
Ані віхуры гул і свіст —
Я за жыццё схпіўся прагна,
Як за галлё
Дубовы ліст.

Па восені,
Мядзяны, дужы,
Між хмурай стыні ён гарыць...
Трасуць яго вятры і сцюжы,
А ён адно ў адказ —
Звініць.

Калі зімой
Мятлюга грае
І злосна шчэрыцца мароз,
Ён, як далонню, прыкрывае
Галінку тую,
Дзе прарос.

І толькі ў ясны дзень
Вясновы,
Калі красуе ўсё вакол —
Перад лістком зялёным, новым
Ён ціха падае
На дол.
«Літаратура і мастацтва»,
1956.

Максім ТАНК

Руская мова

Ты — шчасця, свабоды і дружбы
вясчуння,
Ты — светлая па-над зямлёй зараніца,
Ты — шчырага сэрца жывая крыніца,
Крышталёная руская мова!

Ты поўная фарбаў з прастораў
квяцістых,
Ты поўная водсветаў, сонечных, зорных,
Сугуччаў і гукаў, жывых, непаўторных,
Цудоўная руская мова!

Нясеш ты мільёнам жыццё і надзею,
Нясеш незгасальнае сонца з усходу,
Нясеш ты вялікую праўду народам,
Магутная руская мова!

Таму ўсім працоўным ты роднаю стала
І песняй крылатай лунаеш над светам,
І ўсюды цябе сустракаюць з прыветам,
Вялікая руская мова!
«Літаратура і мастацтва»,
1952.

Мікола АУРАМЧЫК

У той дзень

Мне сняцца сны аб Беларусі.
Янка КУПАЛА.

Яшчэ і попел не зачах,
На мінскіх тлеючых руінах,
І водбліск зарава ў вачах
Яшчэ свяціўся пры ўспамінах.

Пра смерць Купалы ў тыя дні
Пачулі мы пад Старай Русай.
Знялі пілоткі ў цішыні
І масквічы, і беларусы.

Не знаў сяржант,
што знішчан двор,
Што з папалішча роднай хаты
Дачка Алеся ў цёмны бор
Пайшла з трафейным аўтаматам.

Газеты нумар ён бярог
З абвесткаю пра смерць Купалы.
Як зводка ад Інфармбюро,
Яна за сэрца нас кранала.

Мой родны край,
твае сыны
Не ўсе маглі ў той час суровы
Каля пазтавай труны
Стаяць у варце ганаровай.

Дарогі так ляглі ў жыцці,
Што пад разрывамі снарадаў
Усе не здолелі прыйсці
З-пад Севастопаля
і Ленінграда.

Яшчэ гушчар стагнаў ад мін,
Свінцом зямлянкі абдавала,
і ўжо нам сніўся новы Мінск
і з бронзы выліты Купала.
«Літаратура і мастацтва»,
1947.

МАСТАК І ЖЫЦЦЁ

Фарміраванне мастацкай школы — вельмі складаны і працяглы працэс. Віцебская школа — плён дзейнасці навучальных мастацкіх устаноў, якія працавалі ў горадзе ў 1920—1922 гадах і пазней. Усе яны ўзніклі на аснове прыватнай майстэрні Ю. Пэна, якая існавала з 1892 года.

раскрыцця пейзажа Віцебска — адметная рыса гэтай працы.

І. Сталяроў разумее, што менавіта акварэльнымі фарбамі можна дасягнуць прызрыстасці, своеасаблівай лёгкасці і пяшчотнасці, мяккасці ў перадачы танчэйшых адценняў колеру. У работах «Калгасны двор», «На возеры», «Вясковая лазня», «Вечар на рацэ», «Запраўка кацера», «Пасёллак Тулава», «Горад Браслаў», «Дождж над возе-

Віцебшчыну, Літву і Латвію, быў двойчы паранены, а Дзень Перамогі сустраў у радах Савецкай Арміі.

На дарогах вайны Івану Міхайлавічу давялося пабачыць жудасныя карціны разбурэнняў, якія пакінулі пасля сябе гітлераўцы. Нельга без хвалявання разглядаць такія яго работы, як, напрыклад, «На пабыўцы», «Магіла партызана», «Машкоўцы перад заданнем».

Цікавіцца таксама І. Ста-

І. Сталярова, паказаных на шматлікіх мастацкіх выстаўках, адчуваюцца тэмперамент і багатая фантазія мастака.

Любіць І. Сталяроў працаваць і над нацюрмортамі. Ён лічыць, што найбольш дакладна нацыянальна асаблівасці народа, яго побыт можа перадаць толькі той матэрыяльны свет, сярод якога праходзіць яго жыццё. Таму на нацюрмортах гэтага своеасаблівага мастака можна пабачыць і гліняны гарлачык, і кошык з грыбамі, і свежую азёрную рыбу.

Творчае аблічча віцебскага мастака будзе няпоўным, калі не скажаць аб яго педагагічнай дзейнасці. З 1951 года ён выкладае акварэль у мастацка-графічным педагагічным вучылішчы Віцебска, а з 1959 года па сённяшні дзень на мастацка-графічным факультэце Віцебскага педінстытута.

Мастак-педагог разумее, што навучанне — гэта не механічная перадача ведаў настаўніка навучэнцам. Гэта актыўны, двухбаковы працэс, і галоўнае ў ім — развіццё ў студэнтаў выразнасці акварэльнага пісьма, самастойнасці і актыўнасці успрымання свету. Ён імкнецца абудзіць фантазію, навучыць бачыць у малым вялікае, у звычайным незвычайнае.

За апошнія гады ў беларускае мастацтва прыйшло шмат маладых таленавітых мастакоў, вучняў І. Сталярова: Ф. Гумен, Л. Ворана-

Інтэнсіўнае развіццё выяўленчай творчасці сведчыць, што ў так званай віцебскай школе адбываецца няспынны працэс далейшага ўдасканалення нацыянальнай мастацкай школы, яе крышталізацыі. Гэта пацвярджае плённая, трыццацігадовая творчая праца мастака-педагога Віцебскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута імя С. М. Кірава Івана Міхайлавіча Сталярова. Ён выступае пераважна як мастак-акварэліст.

Нарадзіўся І. Сталяроў у 1923 годзе ў Віцебску. З дзяцінства ён апынуўся ў цэнтры культурнага жыцця горада на Заходняй Дзвіне. У дваццатыя гады ў Віцебску працавалі Ю. Пэн, А. Бразер, С. Юдовін, М. Керзін, В. Волкаў, І. Хрэмчык, У. Хрусталёў, М. Міхалап і многія іншыя.

Спецыяльную адукацыю І. Сталяроў набываў у Віцебскім і Мінскім мастацкіх вучылішчах, а пасля завочна скончыў аддзяленне графікі Маскоўскага паліграфічнага інстытута. Яшчэ ў студэнцкія гады ён актыўна ўдзельнічае ў абласных, а пасля і рэспубліканскіх мастацкіх выстаўках акварэльнага жывапісу. Аб гэтым сведчаць акварэльныя лісты мастака «Будні таварнай станцыі», «Суднарамонтныя майстэрні», «Саўгас «Віцебскі», «Браслаў — край блакітных азёр». Гэтыя пейзажы І. Сталярова, тонкія па настроі, удалыя па кампазіцыі, выклікаюць у сэрцах глядачоў добрыя пачуцці, абуджаюць любоў да роднай зямлі. Ужо з першых крокаў у мастацтве малады мастак імкнецца паказаць глядачу нацыянальную своеасаблівасць Беларусі, яе непаўторнае аблічча (работы «Нафтабуд», «Вапнавы завод Руба», «Крокі сямігодкі. Керамізавы завод», «Здабыча гравію»).

Віртуозная акварэльная тэхніка, багатая гама фарбаў, абагульненая трактоўка формы дапамагаюць майстру ўвасобіць мовай выяўленчага мастацтва рэальнае архітэктурнае матывы роднага Віцебска. Ужо ў дыпломнай працы «Мой родны Віцебск» І. Сталяроў паказаў сябе як сур'езны, удумлівы жывапісец-акварэліст. Стрыманна, адпаведна тэме каларыт, спроба рэалістычнага

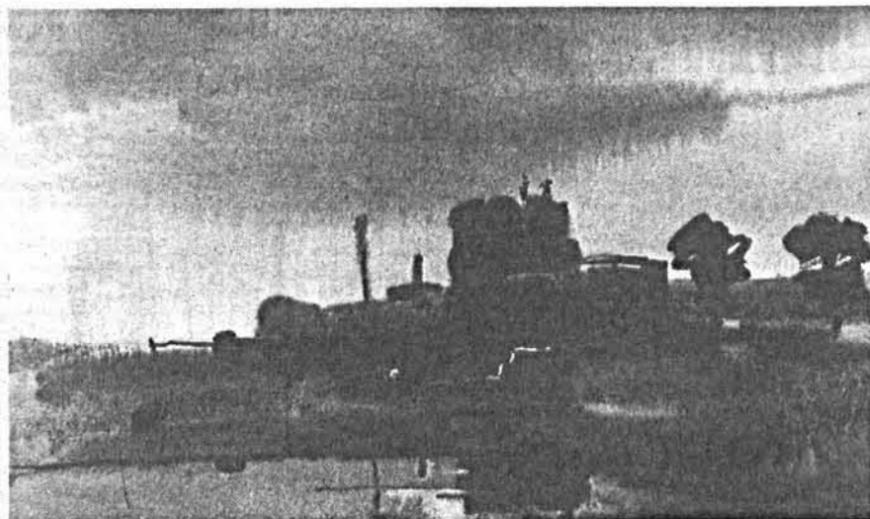
прафесійнае майстэрства, асэнсаванне вопыту сучаснай беларускай акварэлі. Пейзажы мастака знаходзяць жывы водгук у глядача, яны падкупляюць маляўнічасцю краявідаў роднай Віцебшчыны, простымі і яснымі кампазіцыйнымі рашэннямі.

Тэма Вялікай Айчыннай вайны — адна з самых актуальных у беларускім мастацтве. Ёй І. Сталяроў

ляроў графічным мастацтвам. Графіка тоіць у сабе невычэрпныя магчымасці з пункту гледжання выяўленчых сродкаў. Мастака вабіць сам прынцып графікі з яго ўмоўнасцю і лаканізмам. Кампазіцыю, выкананую графічна (алоўкам), І. Сталяроў будзе так, што фігуры дзейных асоб рытмічна ўзаемазвязаны, а іх ракурсы надаюць сюжэту натуральнасць і непасрэднасць. Своеасаблівай дынамікай напоўнены графічныя

Партызанская пабыўка.

Руіны старажытнай крэпасці.

прывяціў не адзін акварэльны ліст. У час вайны І. Сталяроў — партызанскі разведчык, снайпер 1-й Беларускай партызанскай брыгады Віцебскай вобласці, якой камандаваў легендарны сын беларускага народа Бацька Мінай. З баямі прайшоў малады мастак

лісты «На заданне», «Уцёкі фашыстаў з Віцебска», «Партызаны». У гэтых работах дакладна знойдзены суадносіны чорнага і белага колераў. Плаўны і некалькі ўскладнены штрых дапамагае мастаку ярчэй перадаць драматызм сюжэтаў. Амаль ва ўсіх творах

ва, В. Ляховіч, С. Кампанічэнка, Б. Хесін (Віцебск), В. Лук'янаў (Наваполацк), А. Ясюкайць (Бабруйск), М. Ліханенка (Магілёў), М. Таранда (Орша) і многія іншыя.

М. ШКУТ.

Віцебск.

СПАЧАТКУ крыху перадагісторыі, інсцэніроўку «Сымона-музыкі» Я. Коласа ў сярэдзіне 50-х гадоў прынеслі на Мінскую студию тэлебачання тэатразнавец С. Пятровіч і рэжысёр В. Пацехін. Зроблена яна была для нованароджанага тады Рэспубліканскага тэатра юнага глядача, але з прычыны пастановачных складанасцей, відаць, там не падышла...

Супаставіўшы інсцэніроўку з першакрыніцай, пераканаліся, што трэба рабіць самастойны

«Слова пра Беларусь», — гэта вялікі складанага па змесце і па тэхнічным увасабленні відэарада? Кожны мантажны кадр «Слова пра Беларусь» (а іх было прыкладна каля трыццаці!) загадзя старанна прадумваўся, будаваўся з вялікай вынаходлівасцю і выдумкай. Аператары М. Юрэвіч і Г. Бугаенка, мастак М. Карпук, а таксама галоўны асвятляльнік В. Венгжаноўскі дапоўнілі сваё майстэрства яшчэ і рэдкім энтузіязмам. Акцёрам жа (колькасць іх на здымках «Слова...» не перавышала дзесяці) даводзілася пераўвасабляцца амаль на кожным кадр: яны «станавіліся» і татарамі, і тэўтонцамі, і шведамі, і палякамі, і сялянцамі зямлі беларускай. Пільнае вока

з фігурным пераплётам, прымацавалі да аголенага каміна дэкаратыўныя дэталі, на вінтавай каменнай лясвіцы павесілі гербы і бра... Былі пераадолены і іншыя цяжкасці. Напрыклад, у той час не было чаго і марыць аб прафесійных (з пункту гледжання тэхналогіі) здымках «з руху» — не было ні спецыяльных колаў, ні рухомых пляцовак-тачак. Але жаданне абавязкова зняць праезд Сымона да замка ў карэце (мы «павысілі ў чыне» аўтарскую брычку) падказала бяспрэчнае вынаходніцтва: у кузаве нашага грузавічка прыбудавалі дзве сценкі карэты. Ігар Лапцінскі (дварэцкі Войцех) пасадзіў на яе побач з сабой Сымона. Аператар уладкаваўся

га і Х. Шмелькіна, а таксама выдатнага дударя П. Шадзюна, асноўная частка музыкі (у сімфанічным выкладанні) была ўзята з твораў Р. Пукста і Я. Цікоцкага. Фартэпійныя мелодыі па-майстэрску выкопваліся С. Талкачовым.

Пры музычным агучванні нашай тэлеверсіі паэмы ўзнікла і яшчэ адна нялёгкае заданне: глядач павінен быў павярнуць у таленавітае Сымона — Дубашынскага менавіта як музыканта. Вялікую дапамогу ў гэтым аказаў адзін з лепшых беларускіх скрыпачоў Леў Гарэлік — ён не толькі навучыў маладога актёра правільна трымаць скрыпку і смычок, паказаў правільныя рухі пры выкананні, але і растлумачыў сутнасць і асаблівасці скрыпачных фрагментаў, іх эмацыянальную аснову і змест. У выніку — закадравае гучанне скрыпкі Гарэліка выдатна сумяшчалася з музычным «выкананнем» Дубашынскага на тэлеэкране і выклікала пэўнае ўражанне.

Пра актёрскі ансамбль «Песні музыкі», цэнтрам якога быў жывы, сапраўды нацыянальны вобраз Сымона, натхнёна і паэтычна створаны Паўлам Дубашынскім, пісалі ў свой час шмат і добра. Але варта абавязкова звярнуць увагу на незвычайнасць работы аднаго з вядучых актёраў Акадэмічнага тэатра імя Я. Купалы — народнага артыста БССР Сцяпана Сцяпанавіча Бірылы. Яго

кавых сцен і ўнутры іх так натуральна, быццам толькі гэтым цудоўным вершаваным тэкстам і павінны былі гаварыць тыя, хто некалі быў тут і чыё жыццё і ўчынкі стваралі, складвалі гісторыю народа, яго духоўную аснову.

Магчыма, я выкажу суб'ектыўнае меркаванне, але вопыт работы над «Песняй музыкі» паказвае, што менавіта тэлебачанню дадзена найлепшая магчымасць увасобіць усю коласаўскую глыбіню і шматобразнасць. І драматычны тэатр, і опера, і балет, і пантаміма ў сілу спецыфікі кожнага з гэтых мастацтваў будучы вымушаны адмаўляцца ад часосці вельмі важнага ў паэме, а значыць, і збядняць яе. Нават усемагутнаму кіно спатрэбіцца актэнтаўка чыста відовішчых эпізодаў. Тэлефільм «Сымон-музыка» можа і павінен быць шматсерыйным (столькі, колькі патрэбна для захавання цэласнасці паэмы). Спецыфіка тэлебачання дазволіць максімальна ўвабраць аўтарскі тэкст, не кажучы ўжо пра самае шырокае знаёмства з усімі шматлікімі персанажамі паэмы. Сённяшня, зробленая да таго яшчэ і ў колеры, тэлеверсія «Сымона-музыкі» будзе (калі, канечне, знойдуцца энтузіясты для яе ажыццяўлення) мець, і ў гэтым яе абсалютна ўпэўнены, такі ж прыём і поспех, як, скажам, нядаўняя тэлеэкранізацыя філасофскага рамана Ч. Амірэдзжыбі «Дата Туташкія» — «Бераті», дзе

Песня пра Бацькаўшчыню

Першая сустрэча з героямі «СЫМОНА-МУЗЫКІ» на тэлеэкране

тэлевізійны варыянт, правільнай — тэлеверсія: аднак узяцца за такую маштабную працу ў гады станаўлення Мінскай тэлестудыі, улічваючы нашы сціплыя тэхнічныя магчымасці, было раўнацэнна спробе на рачным судне пераплысці акіяны. Але ж пераплываюць!..

Работа пачалася. Пастановачная група ўключылася ў яе з выключным уздымам і натхненнем. «Песню музыкі» (так называлася наша версія «Сымона-музыкі») калектыву Мінскай студыі тэлебачання вырашыў прысвяціць 40-годдзю Беларускай ССР.

«Сымон-музыка» — твор глыбокі, шматпластавы, і, канечне, ні адно з мастацтваў не здольна перадаць усю яго шматграннасць. Не разлічвалі на гэта і мы, але спадзяваліся наблізіцца да першакрыніцы. Дзякуючы магчымасцям менавіта тэлебачання ўдалося выкарыстаць значную частку аўтарскага тэксту: ён гучаў за кадрам. Такім чынам, філасофская аснова паэмы была ў значнай ступені захавана. Акрамя таго, была зроблена спроба ўзнавіць шляхам дынамічнага мантажу спецыяльна знятых кінакадраў адзін з важнейшых, на мой погляд, раздзелаў паэмы, які называўся ў нашай тэлеверсіі «Слова пра Беларусь». Гаворка ідзе пра ўступ да трэцяй часткі паэмы, дзе Якуб Колас, робячы экскурс у аддаленыя часы, паказвае непарывную сувязь тэмы лёсу мастака з народных мас з цяжкай і складанай гісторыяй, старонкі якой ажывалі ў сімвалічнай «кнізе людскіх спраў»: на тэлеэкране праз сполахі полямі і клубы дыму вырысоўваліся злавесныя фігуры татарскіх лучнікаў, псоў-крыжаносцаў, шведскіх салдат, польскіх легіянераў, царскіх карнікаў — іх жорсткія расправы і здзекі над беларускім народам:

Эх, чаго нам ні прыйшлося,
Врацце мілыя, ужыць!..

Так жыццёвы шлях Сымона выходзіў як бы з мінулых стагоддзяў. Вобраз таленту з народа набываў паэтычна-вобразнае абагульненне. Як ажыццяўляліся здымкі той часткі, якую мы назвалі

кінааб'ектыва адразу выходзіла фальш, у грыве, касцюмах, рэквізіце, таму за кожнай дробяззю сачылі вельмі старанна. Усе актёры (у іх ліку, скажам, быў чыпер заслужаны артыст БССР Барыс Барысёнак) дзейнічалі на здымачным «пятачку» малой студыі натхнёна, з творчай выдумкай.

Тое, што мы рабілі, называлася тэлеспектаклем. Фактычна ж гэта быў тэлефільм, паколькі з дзвюх гадзін паказу гадзіны паўтары ішла кінастужка. Дарэчы, з-за адсутнасці сіхроннай камеры агучванне праводзілася «натуральна», г. зн. па ходу стужкі ў эфір. Актёры, падыходзячы да манітора, вымаўлялі свой тэкст, што было справай нялёгкай, бо магчымасці выправіць памылкі не было.

Адказнай задачай стаў выбар натуральных месцаў здымак «Песні музыкі». Яны павінны былі адпавядаць паэтычнаму матэрыялу Коласа, супадаць з тымі непаўторнымі апісанямі, якімі насычаны твор. Пошукі вяліся ў раёне: Стоўбцы — Мікалаеўшчына — Нясвіж — Гарадзья — Мір. Апорным пунктам здымак (і найбольш няпростым для адшукання) павінен быў стаць замак.

...Замак грозны і варажы,
Так пануры яго вежы...
...Тыя вокны — вочы змея.
Паірае замак скрыва.
І ён душыць, гне маўкліва...

Гэтай злавеснай характарыстыцы (як і многім іншым дэталям, аж да «возера-люстэра» каля замка) найлепш адпавядаў грозны і змрочны Мірскі ансамбль. Але (чарговай праблемай) калі ў Нясвіжы можна было пры неабходнасці здымаць, што называецца, «з ходу», то аграмадзіна Мірскага замка ўяўляла тады сумную карціну запушчанасці і разбурэння. Ды выйсе са становішча было знойдзена. Вядучы аператар агледаў пабудову ад падвалаў да дахаў і знайшоў такія пункты, такія ракурсы, якія прадстаўлялі б замак у максімальным набліжэнні да яго першапачатковага выгляду. А галоўны мастак прапанаваў зрабіць асобныя дэталі інтэр'ера і экстэр'ера, якія надавалі б замку «абжыты» выгляд. У праёме варотаў была зроблена пад'ёмная рашотка, у адной з залаў уставілі аконную раму

на версе кабіны, машына крапулася — і вось ужо

Насустрэч палі бягуць,
Адзінокія курганы,
Вёскі, фольваркі, крыжы,
Лес, смугою чужэ засланы,
Сіняя далі рубяжы...

Складана было зняць фінальны эпізод — пажар княжацкага замка. Зноў спрацавала думка: дружнымі і актыўнымі намаганнямі пастановачнай часткі пад кіраўніцтвам Віталія Недасека зрабілі па фотаздымках выдатны макет Мірскага замка. Пасля вельмі няпростых перагавораў з пажарным кіраўніцтвам (на даволі высокім узроўні!), у адным з куткоў студыі была пастаўлена ўмяшчальная пасудзіна з вадой, а ў цэнтры яе — макет замка, па баках якога размясцілі некалькі пажарных з вогнетушыцелямі напалатове. (Рабілася гэта ўсё ў час непасрэднай трансляцыі ў эфір), калі на кінастужцы павіўся пачатак пажару, падпальвалі макет — яго паказвала адна з тэлекамер, і абодва адлюстраванні павольным наплывам сумяшчаліся. А далей палаючы макет, зноў-такі наплывамі, сумяшчаўся з кінакадрамі: паніка ў замку, уцёкі Сымона і дзёда Данілы ў лодцы і г. д.

Адказным кампанентам работы было музыкальнае афармленне, тонка і дакладна зробленае Аляксандрам Дудзіным. Але, відаць, традыцыйная назва — «музычнае афармленне» — у дадзеным выпадку не вельмі падыходзіць, бо музыка ў Коласа з'яўляецца бяспрэчна адной з галоўных дзейных асоб твора. Дзіўна нават, што да гэтага часу ні адзін са шматлікіх даследчыкаў вядомай паэмы не разгледзеў яе па лініі чыста музычнай, так сказаць, прафесійна музыказнаўчай, хоць неабходнасць гэтага закладзена ўжо ў самой назве — «Сымон-музыка». У тэлеверсіі паэмы лёс юнага таленту — самавучкі з народных глыбін і філасофска-паэтычнае асэнсаванне паэмы павінны былі раскрывацца як бы ў адзіным музычным парыванні Песні, прасякнутага меладычным багаццем беларускай зямлі і непадзельна звязанай з ёй. Акрамя сапраўдных народных мелодый, якія гучалі ў цудоўным выкананні віртуозаў — цымбалістаў С. Навіцка-

На здымку: кадр з тэлеспектакля 1959 г. «Песня музыкі» паводле паэмы «Сымон-музыка». У кадры: Сымон і дзед Даніла ў выкананні заслужанага артыста БССР П. Дубашынскага і народнага артыста БССР С. Бірылы.

Фота з архіва аўтара артыкула.

ярка выяўленая інтэлігентная фактурнасць вызначала яму заўсёды ролі пераважна «гарадскіх» персанажаў, лепшыя з якіх і ўвайшлі ў гісторыю беларускага тэатра. Але вось у «Песні музыкі» Бірыла, скажам шчыра, нечакана для многіх дасканалы і па-майстэрску пераўвасобіўся ў чалавека ад зямлі, ад дзікай і мудрай прыроды, у разумнага дзёда Данілу, княжацкага ляснічага, вобразу якога Колас надаў у паэме такую важную сэнсавую роллю. І як пераўвасобіўся Даніла ў момант сваіх грозных прароцтваў, калі жорсткага тырана-князя спасцігла справядлівая кара, а яго злачыннае гнездо — замак — ахоплівалі языкі знішчальнага полямя!

Хочацца адзначыць і ацаніць асаблівую арганічнасць і натуральнасць усіх выканаўцаў тэлеверсіі паэмы. У абсалютна рэальнай абстаноўцы, на прыродзе павінен быў праўдзіва загучаць вершаваны тэкст, які ўжо сам па сабе з'яўляецца мастацкай умоўнасцю. Вершы вялікага паэта загучалі на ўлонні жывапіснай беларускай прыроды, каля магутных зам-

шлях героя, таксама як і Сымона, быў скіраваны на пошукі ісціны, хараства, праўды і справядлівасці.

Успамінаючы пра даўнюю — першую спробу увасобіць на тэлеэкране «Сымона-музыку» Якуба Коласа, пра спробу, якая заслужыла прызнанне глядачоў, прэсы і была ўдасцеена дыплама Дзяржкамтэта тэлебачання і радыё СССР, хацелася б звярнуць увагу вась на што. Той даўні вопыт пераканаўча паказаў, што, умоўна кажучы, тэлевізійнасць выдатных і вечных твораў Якуба Коласа бяспрэчная! Гэта невычэрпная крыніца для творчых пошукаў Беларускага тэлебачання! Асобныя (некаторыя часам далёка не бяспрэчныя) звароты да коласаўскай спадчыны яшчэ не робяць надвор'я — Якуб Колас павінен стаць пастаянным, ганаровым аўтарам тэлебачання рэспублікі. І няхай кожнае з'яўленне яго твораў на тэлеэкране стане вялікім і радасным творчым святам для шматлікіх прыхільнікаў вялікага народнага таленту!

Усевалад КУХТА.

Кастусь КІРЭНКА

Матчына песня

Калі яна ў сэрца мне запала,
Калі на ўсё жыццё зачаравала.
Цудоўная, як радасць напрудвесні, —
Матчына песня!

Таго не помню. Толькі добра знаю,
Што ўсёй душой любіць цябе, мой
краю,

Мяне з маленства навучала ўмесне
Матчына песня.

Нялёгкі выпаў лёс на нашу долю,
Хто звяў ад слёз, а хто памёр у полі.
Але жывых вяла да родных весніц
Матчына песня.

Яна глытала дым у пекле бою,
Праз жах, праз гора, сцежкаю любою
Ішла са мной да перамогі весняй
Матчына песня.

І знаю я, што на шляху жыццёвым
Я ўсё змагу, усё вярну нанова,
Бо ў сэрцы б'ецца радасным
прудвеснем

Матчына песня.

«Літаратура і мастацтва», 1945.

Анатоль ВЯЛЮГІН

Хлопчык
з Ленінграда

Заехаўшы з пазіцыяў да сям'і сваёй,
маўчыць палкоўнік
у цямніцы
над Нявой.

Сняжок ляжыць з разбітага акна.
Забрала жонку доўгая труна.
Адзін сыночкі...
Ён ад блакаты, ад вайны,
нібыта парастак у склепе бульбяны.

— Вось хлеб (слыза на партупею — кап ды кап)...
фашыста пакажу... жывым прывёз у штаб...

А сын ускінуў воч блакітныя нажы:
— Не трэба! Лепш забітага мне пакажы!

«Літаратура і мастацтва», 1945.

Валянцін ТАУЛАЙ

Аб маіх вершах

Маякоўскі па-сяброўску радзіў
не збываць адразу верша з рук:
напісаў — замкні яго ў шуфлядзе,
як адлежыцца, — судзі, здавай у друк.

Не забыцца добрае парады,
колькі мог, і пан мне «дапамог»,
замыкаючы замест шуфляды
з вершамі — і аўтара ў астрог.

Праўда, іх судзілі, — не затоіш, —
і шпікі, якога ні возьмі,
кожны прысягаў на крыж за тое,
што не вершы гэта — дынаміт.

Пракурор праз кодэкса артыкул
углядаўся ў кожны мой радок,
нават пальцам асцярожна тыкаў
і ацэньваў: за радок — гадок.

Адсылаў і зноў ляжаць на нары,
шліфаваць і вершы і бакі,
і аб друку час ад часу марыць:
жыў на свеце Скарына такі...

Наляжаўся — аж скабы забалелі
вершам, аўтару, народу-чытачу.
Вершы многія ад гэтага сівелі,
многіх — і зусім не далічу...

Толькі аднаго адкінуць нельга:
шліфаваў радок, як сталь звяна;
ланцугі тады на мне звінелі, —
можа й вершы ад таго звіняць.

«Літаратура і мастацтва», 1945.

СТАРОНКІ
УСПАМІНАЎ

У ЛЮТЫМ 1932 года адказны работнік Дзяржаўнага выдавецтва БССР, у той час ужо вядомы пісьменнік Міхась Лынькоў, які меў за плячамі немалы вопыт газетнай і выда-

ная праца. М. Модэль прызначаны намеснікам рэдактара, Б. Мікуліч — адказным сакратаром, а ўсе «іншыя пасады» зоймуць С. Ліхадзіеўскі і С. Шушкевіч. Рэдакцыйныя матэрыялы будуць у сталё і партфелі Б. Мікуліча, пакой для рэдакцыі знойдзецца ў Доме пісьменніка, адна з выдавецкіх машыністак часова прыойдзе на працу ў новую газету, друкары і плоская машына зама-

дваццаць васьмы. Па адукацыі — адзін меў вышэйшую медыцынскую, а астатнія — сярэдняю і незакончаную вышэйшую.

На развітанне М. Лынькоў сказаў нам зайсці ў ЦК КП(б)Б і забраць прывітанне нашай газеце, бо адтуль ужо звонілі.

Проста, коратка, лаканічна. Здавалася, сядай за стол і стварай першую ў гісторыі Беларусі літаратурна-мастацкую газету.

Наша адзіная машыністка не спраўлялася з работай, частку апрацаваных матэрыялаў здавалі ў друкарню і ў рукапісах. У той час гэта дазвалялася. Два друкары, якія рабілі набор уручную, былі заняты, апроч нашай газеты, і іншай работай. У той час былі вельмі ж беднымі на шрыфт друкарскія касы, для клішэ мала выдзялялася цынку. Але ж газета без затрымак выходзіла.

Нас пачалі рэгулярна наведваць Я. Купала і Я. Колас, М. Лынькоў і К. Чорны, А. Александровіч і М. Зарэцкі. Я. Купала, бывала, жартаваў, калі мы скардзіліся, што нам цяжкавата. Ён успамінаў сваю працу ў «Нашай ніве». Я. Колас аказваў нам дзейную дапамогу: ён прынёс нам адрасы вядомых літа-

ТАК МЫ ПАЧЫНАЛІ

вецкай работы, запрасіў да сябе ў кабінет С. Ліхадзіеўскага, Б. Мікуліча, М. Модэля і мяне. Размова была дзелавой і кароткай. Ён паведаміў, што будзе выдавацца газета «Літаратура і мастацтва» — орган федэрацыі аб'яднанняў савецкіх пісьменнікаў і Галоўнага мастацтва БССР. Міхась Лынькоў сказаў, што нас чаке нялёгка і склада-

цаваны за газетай у 1-й друкарні БДВ на плошчы Свабоды.

— А як робіцца газета, дык вы ўжо не маленькія, ведаеце, — сказаў Міхась Лынькоў.

І сапраўды, мы былі не маленькімі — Б. Мікулічу ішоў дваццаты год, С. Ліхадзіеўскаму — дваццаць першы, мне — дваццаць трэці, а М. Модэлю —

З МНОГІХ
ПАМЯТНЫХ
ІМЁНАЎ

Амаль што паўвека назад занатаваны ў лімаўскіх радках факты станаўлення і развіцця музычнай адукацыі ў Савецкай Беларусі, хроніка канцэртнага жыцця рэспублікі 30-х гадоў. Няма тах радкоў звязана з работай Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі — нашай першай музычнай ВНУ, якая зусім хутка адзначыць свой залаты юбілей.

У кастрычніку 1933 г., напрыклад, вядомы дзеяч беларускай культуры, скрыпач, дырыжор і педагог А. Бяссмертны інфармаваў чытачоў пра дзейнасць Мінскага музычнага тэхнікума і кансерваторыі, пра чарговую музычную алімпіяду, праведзеную ў Мінску. (Сярод даравітых дзяцей па яе выніках быў адзначаны прэміяй і юны скрыпач, цяпер канцэртмайстар Акадэмічнага сімфанічнага аркестра БССР, заслужаны артыст рэспублікі Сямён Асновіч). Перад Наркаматам асветы А. Бяссмертны ставіў тады пытанне аб адкрыцці пры кансерваторыі аддзялення для таленавітых дзяцей 7—12 гадоў, вучыць якіх трэба па асобнай праграме.

Звярнуўшыся да сённяшніх фактаў, можна гаварыць, што ў шырокай сетцы дзіцячых музычных школ і вучылішчаў рэспублікі адметнае месца займае Сярэдняя спецыяльная музычная школа. Яна існуе пры Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі, яе выхаванцы атрымліваюць паралельна з агульнай і прафесійнай адукацыяй на ўзроўні праграмы вучылішча. Многія вучацца затым у музычных ВНУ Мінска, Масквы, Ленінграда... Вядомыя нашаму чытачу піяністы Ігар Алоўнікаў і Ірына Шуміліна, кампазітары Дзмітрый Смольскі і Уладзімір Дарохін, да прыкладу, — таксама вучыліся ў гэтай школе.

Але ўвагу зноў прыцягваюць старонкі старых газет. Вось заметка пра канцэрт 14 красавіка 1934 г. у зале кансерваторыі: выступалі вучні Бабруйскай музычнай школы, якія прыехалі ў Мінск разам з загадчыкам вучэбнай часткі школы кампазітарам Яўгенам Цікоцкім. Вылучыўся ў канцэрте юны піяніст Уладзімір Алоўнікаў.

Пазней «ЛіМ» паведаміў яшчэ пра адзін канцэрт — іншы, сімфанічны, пад кіраўніцтвам А. Бяссмертнага. Гучала Шостака сімфонія П. Чайкоўскага і яго Першы фартэпіяны канцэрт у адметным выкананні выхаванца Мінскага музычнага тэхнікума, маладога піяніста Міхаіла Бергера.

Зусім хутка творчы лёс пазнаёміў У. Алоўнікава і М. Бергера і злучыў іх на многія гады...

З удзячнай памяццю пра настаўніка і таварыша, віднага дзеяча музычнай

культуры Беларусі напісаў у «ЛіМ» сённяшняга свая нататкі народны артыст рэспублікі, кампазітар, прафэсар Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі Уладзімір Уладзіміравіч Алоўнікаў.

Усе мы былі калісьці вучнямі. Цяпер мы, беларускія музыканты-педагогі, ужо разумеем, што асабісты прыклад, асабовы якасці настаўніка ўплываюць непасрэдна на фарміраванне асобы вучня, яго творчае развіццё і станаўленне. Але на шляху свайго «ўзыходжання» ці ў поўнай меры мы аддавалі і аддаём належнае нашым папярэднікам і нашым настаўнікам, якія ўзлілі на сябе цяжар адказнасці за стварэнне ў Беларусі прафесійнай музычнай школы — ад пачатковага да вышэйшага яе звяна?

Памятныя падзеі таго часу — трыццаць гады, гады бурнага культурнага будаўніцтва, жыццёвага ўвасаблення ідэй ленінскай культурнай рэвалюцыі — не адышлі ў нябыт. І праз паўстагоддзя яны адгукаюцца шматгалоса ўзмоцненым рэчам слаўных трыццаці гадоў.

Набліжаецца пяцідзесяцігоддзе Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі імя А. В. Луначарскага. Першыя вучэбныя семестры, першыя прафесары, першыя выпускнікі... Тады ў кансерваторыі згуртаваліся відныя музыканты, якія прыехалі ў Беларусь галоўным чынам з Расійскай Федэрацыі. Яны і сталі першымі настаўнікамі і выхаванцамі першых студэнтаў музычнай ВНУ рэспублікі. Але прайшло няшмат часу, і кансерваторыю папоўнілі свае, карзныя музычна-педагагічныя кадры. Сярод многіх імёнаў мне асабліва помніцца імя Міхаіла Аркадзевіча Бергера, аднаго з маіх настаўнікаў, якому я многім абавязаны ў сваёй музычнай біяграфіі.

Успамінаецца 1934 год. Я, пятнаццацігадовы выпускнік Бабруйскай музычнай школы, прыехаў у Мінск паступаць у музычнае вучылішча. Першы экзамен — па спецыяльнасці. Невялікая аўдыторыя, два раялі. Сярод экзаменатараў побач з больш старэйшымі — і зусім малады. З хваляваннем сядо за раяль. У праграме Бах, Бетховен, Шапэн... З хваляваннем аніак не магу справіцца, адчуваю, што іграю не лепшым чынам, а ўзяць сябе ў рукі не магу; а так жа хочацца паступіць і вучыцца музыцы.

Але вось за другі раяль сядзе самы малады экзаменатар і на памяць іграе тую ж санату Бетховена, што і я іграў. Параўнальна з маім выкананнем — больш магутнае гучанне, пругкасць рытму, падкрэслены дынамічны кантрасты. Неяк усё адразу стала больш ясным, зразумелым. Малады піяніст вый-

шаў на кульмінацыю, спыніўся. Ён добра разыхліва зірнуў на мяне, зрабіў некалькі заўваг наконт твора, прапанаваў мне сыграць яшчэ раз і паспрабаваць паказаць барацьбу дзвюх процідзейных сіл. Усяго некалькі спягадных слоў — і быццам закончыўся экзамен і пачаўся цікавы ўрок. Знікла хваляванне, і я больш упэўнена і спакойна, памятаючы заўвагі экзаменатара, паўтарыў алегра Першай санаты Бетховена. На гэтым экзамене па спецыяльнасці закончыўся...

Хутка стала вядома, што я прыняты ў клас Міхаіла Аркадзевіча Бергера. На першым жа ўроку я пазнаў у сваім новым настаўніку добразычлівага экзаменатара.

Да гэтага часу помню яго ўрокі, парады; з ім было лёгка і прыемна; з вучнямі трымаўся ён проста, нічым не падкрэсліваючы сваёй перавагі. Заняткі праходзілі цікава і захапляюча. Сам выдатны піяніст, Міхаіл Аркадзевіч і сваім вучням перадаваў любоў да выканальніцтва, арыентуючы іх на глыбокае разуменне, стыль і змест твораў. На кожны выпадак ён знаходзіў і ўдалае славеснае параўнанне і музычную «падказку». Помню, як мне памагла ў філіграннай апрацоўцы «пастаральнай» санаты Дамініка Скарлаці прыгожая і тонкая інкрустацыя металічнага партсігара. Яго ў якасці «нагляднага дапаможніка» дастаў з кішэнкі Міхаіл Аркадзевіч, вычарпаўшы, відаць, іншыя спосабы раскрыцця вобразнага зместу і прыгажосці музычнага стылю Д. Скарлаці. Пры гэтым было сказана: «Паглядзі, як прыгожа, — гэтаксама і іграй».

Авалоданне рознымі відамі тэхнікі, работа над гукам, фразай, дынамікай, дакладнасцю штрыха, правільнай педалью... На кожным уроку адбываліся прафесійныя адкрыцці, і ніякавата было прыходзіць на заняткі, дрэнна падрыхтаваўшыся. Міхаіл Аркадзевіч, як нам не без падстаў здавалася, ніколі не зважаўся, але незадавальненне яго мы адчувалі па характары ўрока. Калі штосьці не атрымлівалася або дапускалася ў нашай ігры вельмі многа вольнасцей, наш настаўнік часцей перапыняў студэнта, часцей сам сядоў за раяль і па некалькі разоў для прыкладу прайграваў адну і тую ж фразу... Паўная гукавая утрыраванасць, штосьці нахталт музычнай карыкатуры на няўдалае выкананне — вось і ўсё, у чым праяўлялася незадавальненне настаўніка. Затое ён з вялікай увагай і прыемнасцю слухаў, не перапыняючы і не ўмешваючыся ў выкананне, калі твор быў добра падрыхтаваны і іграўся хоць бы з некаторымі прыкметамі адухоўленасці. Падслухоўваючы за дзвярамі ўрокі некаторых іншых педагогаў, адкуль даносіліся шумныя крыкі, тупанне нагамі для падтрымання рытму і да т. п., мы, вучні Бергера, аддавалі належнае яго стрыманасці, стараліся заслужыць яго адабрэнне, але не заўсёды атрымлівалася, як хацелася.

На адным з першых сваіх акадэмічных канцэртаў я іграў варыяцыі Бетховена на тэму Паэзіяла. Усё ішло добра, а вось у апошняй варыяцыі наблытаў, страшэнна разгубіўся, але потым неяк выкруціўся і, закончыўшы, сышоў са сцэны расхваляваны і засмучаны да слёз. Больш за ўсё перажываў, што падвёў свайго настаўніка. Было сорамна пе-

ратараў, крытыкаў, прайзаікаў і паэтаў Масквы і Ленінграда, Кіева і Харкава, раіў з гэтымі дзеячамі літаратуры і культуры трымаць цесную сувязь. Пачалі нас радаваць сваімі артыкуламі многія супрацоўнікі АН БССР, універсітэта, настаўнікі.

Спачатку мы не мелі ўласнай тэлефоннай сувязі, карысталіся тэлефонам Дома пісьменніка. Не было ў нас і кур'ера. Самі па чарзе бегалі ў друкарню, на пошту. А каб газета набывала больш чытачоў і падпісчыкаў, хадзілі ў партыйныя арганізацыі, навучальныя ўстановы, тэатральныя таварыствы, школы, на фабрыкі і заводы. На ўсе жыццё запамінаўся чацвёрты цагельны завод. Быў халодны красавіцкі дзень. На гофмануўскай печы разаслалі дошкі. На іх уселася чалавек пяцьдзесят работнікаў. Чытаю я з газеты вершы і кароткія апавяданні розных аўтараў. Раздаліся воплескі. На душы зрабілася лягчэй. Значыць, ёсць ужо кантакт з чытачом.

Арганізацыйнага камітэта Саюза пісьменнікаў яшчэ не было, але ўжо адчувалася новая творчая атмосфера, відаць было, як зліваюцца ў адзін калектыў тэатральныя, якія нядаўна былі ма-

ладнякоўцамі, узвышаўцамі, палыманцамі, літкамунаўцамі. 23 красавіка 1932 года была прынята пастанова ЦК ВКП(б) аб перабудове літаратурна-мастацкіх арганізацый. Цяпер кожны пісьменнік бачыў перад сабою ясны і шырокі шлях, бо гаварылася аб аб'яднанні ўсіх пісьменнікаў у адзіны саюз.

1 чэрвеня быў створаны аргкамітэт ССП Беларусі. Адказна сакратар Аргкамітэта Міхась Лынькоў абавязваў нас няспынна весті падрыхтоўчую работу да з'езда пісьменнікаў. Рэдакцыя папоўнілася новымі творчымі работнікамі, але штодзённая нагрузка стала яшчэ больш ёмістай і адказнай.

Хочацца ўспомніць некалькі незабытых момантаў з нашай гісторыі. Канец лістапада 1932 года. Грамадскае Беларускае даведлася пра фашысцкі суд над Браніславам Тарашкевічам. Трэба было спешна сабраць пісьменніцкі сход. Аргкамітэт напісаў праект пратэсту. На рэдакцыю «ЛіМа» была ўскладзена задача размножыць гэты праект і разаслаць пісьменнікам. А часу заставалася зусім мала. Наша працавітая машыністка і перакладчыца Яўгенія Семяняка (маці вядомага кампазітара Юрыя Се-

мянякі) падрыхтавала з паўсотні запрашэнняў на сход, а да запрашэнняў быў дададзены і праект пратэсту. Мы, работнікі рэдакцыі, разнеслі па кватэрах запрашэнні, сход быў сабранны, і ўжо 4 снежня 1932 года пратэст быў змешчаны ў нашай газеце. Нас цешыла тое, што гэты дакумент неўзабаве быў перадрукаваны ў Львове, Вільні і Празе ў прагрэсіўных выданнях.

26 студзеня 1934 года ў Маскве адкрыўся XVII з'езд ВКП(б). Разам з маладым крытыкам, супрацоўнікам рэдакцыі Пятром Хатулёвым мы дзяжурьлі, выпускалі чарговы нумар газеты. Глянулі на першую старонку вёрсткі — і яна здалася нам сухаватай. Трэба знайсці больш жывы і цікавы матэрыял. А дзе ж яго ўзяць? Рэдактар у ад'ездзе, намеснік хворы. З кім параіцца? Я дастаю з партфеля ўкраінскую газету з вершам Паўла Тычыны «Партыя вядзе». Саджуся за карэктарскі столик у друкарні і перакладаю гэты твор на беларускую мову. Маё дзяжурства, мая праца ў друкарні цягнулася з 12 гадзін да 6 гадзін раніцы. Калі выйшаў пяты нумар газеты за 1934 год, мы з П. Хатулёвым атрымалі падзяку. І ў гэты ж дзень зайшоў да нас А.

Александровіч. Ён прынёс нам пераклад таго ж самага верша П. Тычыны. Далікатна дзякуем яму, падаём свежы нумар газеты і кратка кажам:

— Крыху спазніліся, паважаны Андрэй Іванавіч!

З 1958 года і па ліпень 1970 года я зноў працаваў у рэдакцыі «Літаратуры і мастацтва». Цяпер у ёй быў не малы штат творчых работнікаў. Усе яны мелі вышэйшую адукацыю, нават карэктары і бібліятэкар. Рэдакцыя змяшчалася не ў двух пакойчыках, а ў васьмі, была ўжо сваёй даведанай бібліятэка, фоталабараторыя, карэктарская, машынная бюро.

Час ідзе, патрабаванні растуць і ўзрастаюць, творчы працэс не спыняецца, і за плячамі ў кожнага супрацоўніка вялікі і нялёгкі цяжар працы, а наперадзе — новыя задумы і клопат.

Газета «Літаратура і мастацтва» з'яўляецца голасам Саюза пісьменнікаў БССР. І прыемна, што ў сям'і савецкіх народаў беларускія літаратары ідуць не ў апошніх радах і голас іх чуваць па ўсім свеце.

Станіслаў ШУШКЕВІЧ.

рад ім, але Міхал Аркадзевіч сам прыйшоў да мяне, і не для таго, каб строга спытаць за няўдачу, а для таго, каб супакоіць і адобрыць. Потым я выходзіў на сцэну, хоць і хвалюючыся, але больш упэўнена, і памыкаў пазбягаў. А выступаць даводзілася часта: Міхал Аркадзевіч не любіў працяглай работы над творам у класе, імкнуўся як мага часцей выпраўляць нас на сцэну, і гэта давала добрую эстрадную загартоўку. Для мяне яна і цяпер мае значэнне, калі я выходжу на сцэну як кампазітар з выкананнем сваіх сачыненняў.

Ён быў чалавекам вялікай дабрывы і спагаднасці. Ён быў добры і да сваіх вучняў, а ў бытнасць яго рэктарам кансерваторыі — наогул да ўсіх студэнтаў. Заўсёды можна было разлічваць на дапамогу з яго боку, і чаго грэх утойваць, мы часцяком злоўжывалі яго дабротой. Нярэдка, апынуўшыся ў цяжкім матэрыяльным становішчы, мы не саромеліся пазычаць у Міхаіла Аркадзевіча — і ён ніколі не адмаўляў. Ды і сам ён, нядаўні студэнт Ленінградскай кансерваторыі, прапаноўваў дапамогу і некалькі заўсёды дарэчы. Хто ведае, колькі «трайкаў» і «пяцёркаў» ён напісаў студэнтам, і баюся, што далёка не ўсе яны былі вернуты... Міхал Аркадзевіч давараў нам свае асабістыя рэдкія ноты, якіх не было ў бібліятэцы. Іншым разам мы займаліся ў яго доме, і ніколі пры гэтым не абыходзілася без якога-небудзь смачнага хатняга пачастунку, прыгатаванага яго добразачлівай і гасціннай маці.

Да майго станаўлення як кампазітара М. Бергер таксама меў асабістае дачыненне. Калі мае равеснікі ў музычным вучылішчы «падпілівалі» мяне ў сачыніцельстве музыкі (я чамусьці саромеўся гэтага і нікому не паказваў сваіх сачыненняў), Міхал Аркадзевіч не толькі пагадзіўся з тым, каб я паралельна з фартэпіяна займаўся і кампазіцыяй, але і ў далейшым усяляк садзейнічаў майму паступленню ў кансерваторыю ў клас прафесара В. Залатарова.

Займаючыся кампазіцыяй і надаючы гэтай новай справе вельмі шмат увагі, я працягваў займацца і ў класе М. Бергера. Прафесар В. Залатароў быў педагогам вельмі патрабавальным, нават суровым, і калі заўважаў, што яго вучэбныя заданні студэнт выконвае недобра сумленна, гультайнічае, дык, што называецца, спуска не даваў. А «ўступчывы» характар Міхаіла Аркадзевіча мы ўжо даволі добра ведалі. Так што, натуральна, некаторыя выдаткі навучання па дзюх спецыяльнасцях прыпадалі на фартэпіяна.

Са згоды і нават адабрэння Міхаіла Аркадзевіча я, займаючыся ў кансерваторыі, пачаў працаваць у якасці піяніста-канцэртмайстра. Гэта быў першы плён маёй піяністычнай падрыхтоўкі. Акампануючы ў вакальных і інструментальных класах кансерваторыі і музычнага вучылішча, шмат іграючы разам з партнёрамі ў чатыры рукі як ілюстратар на ўроках гісторыі музыкі, я пашыраў свой круггляд — знаёміўся з лепшымі ўзорамі сусветнай музыкі. Упэўненае валоданне фартэпіяна і навук чытання нот «з ліста» — гэта было вельмі дарэчы і на ўроках кампазіцыі ў класе В. Залата-

рова, з якім мы перайгралі безліч сімфанічнай і квартэтной музыкі ў пералажэнні для фартэпіяна ў чатыры рукі. Гэта была сапраўдная школа спазнання музыкі.

Захочу чацвёрты сур'ёзную канцэртмайстарскую работу, Міхал Аркадзевіч не прымаў так званай халтуры. Будучы сам бескарыслівым прыхільнікам мастацтва, Міхал Аркадзевіч і ў сваіх вучнях хацеў бачыць бескарыслівасць і гатоўнасць служыць высокаму, сапраўднаму мастацтву.

Цяпер паняцце пра мастацкую каштоўнасць і грамадскую значнасць музыкі некалькі пашырылася: распаўсюдзілася захваленне моднымі формамі музыцыравання, і многія таленавітыя музыканты не лічаць за грэх, нават будучы лаўрэатамі сур'ёзных творчых конкурсаў, удзельнічаць у вакальна-інструментальных ансамблях. А тады?

Тады ў двух мінскіх кінатэатрах перад вячэрнімі сеансамі выступалі надзвычайныя камерныя аркестры. Ігралі яны лёгкую папулярную музыку. Мяне тады запрашалі то ў адзін аркестр, то ў другі — замяніць піяніста. Дазнаўшыся пра гэта, Міхал Аркадзевіч выказаўся супраць майго ўдзелу ў такім музыцыраванні. Давялося паабяцаць настаўніку больш там не іграць. І трэба ж было здарыцца такому няшчаснаму выпадку, праз які піяністка аднаго з аркестраў вымушана была раптоўна пайсці з работы перад апошнім сеансам! Тэрмінова прыслалі за мной, папрасілі вырочыцца і я не ўстаю, пагадзіўся сыграць «у апошні раз». Якое ж прыкрае было адчуванне, калі сярэд слухачоў я раптам убачыў Міхаіла Аркадзевіча: ён стаў побач з эстрадай і спакойна назіраў за маёй іграй. Ад гэтай увагі мне зрабілася някавата, страціў кантроль над сабой, пачаў спатыкацца на клявішах, выклікаючы недаўменныя погляды дырыжора. Санкцыя за тое, што не паслухаўся, не стрымаў слова, з'явілася зараз жа, паколькі настаўнік мой быў ужо на той час дырэктарам кансерваторыі. Давялося шмат пасля гэтага сумнага выпадку прыкласці намаганні, каб вярнуць да сябе павагу і давер свайго настаўніка.

Вынікам маіх заняткаў па фартэпіяна і шырокай канцэртмайстарскай практыцы з'явілася тое, што як акампаніятара мяне сталі далучаць да ўдзелу і ў адказных канцэртах. Мне давялося ўдзельнічаць у адной з канцэртных брыгад па абслугоўванні працоўных Заходняй Беларусі пасля яе вызвалення і ў Дэкадзе беларускага мастацтва ў Маскве ў 1940 годзе.

А што датычыць мноства бегучых шэфскіх канцэртаў, то мы ўдзельнічалі ў іх з першага запрашэння, не шукаючы прычыны для адмаўлення. Ды і як магло быць інакш? Самым бліжнім і пераказным прыкладам актыўнай грамадскай музычнай дзейнасці заўсёды быў для нас М. Бергер. І калі яму прывыклі ганаровае званне заслужанага артыста Беларускай ССР, мы ўспрынялі гэтую вестку з вялікай радасцю і гонарам за нашага настаўніка.

Але вось настаў час развітання з кансерваторыяй — час выходзіць на самастойную дарогу жыцця, апраўдаць спадзяванні нашых настаўнікаў. І раптам

На здымку: Уладзімір Алоўнікаў, Міхал Бергер і Анатоль Багатыроў у прэзідыуме ўрачыстага сходу. Фота 70-х гадоў.

рэзкім дысанансам, які перакрэсліў усе нашы планы, паламаў наш лёс, уварвалася ў жыццё вайны.

Мой настаўнік М. Бергер — адзін з арганізатараў Першай франтавой канцэртнай брыгады, яе ўдзельнік, служыў справе перамогі мастацтвам музыкі — і гэта таксама была зброя. Я ж набываў ваенную прафесію, з музыкай давялося часова разлучыцца.

Зноў мы сустрэліся праз два гады пасля заканчэння вайны. Мой настаўнік ужо стаў прафесарам, узначальваў кафедру. Пасляваенны кантыгент студэнтаў кансерваторыі быў нешматлікі. Большасць склалі студэнты, якія не паспелі закончыць кансерваторыю з-за вайны. Некаторыя вярталіся ў студэнцкія аўдыторыі з радыё Савецкай Арміі і партызанскіх атрадаў, працягвалі адукацыю. У клас Міхаіла Аркадзевіча вярнуўся пасля цяжкага ранення на фронце і лячэння ў шпіталі адзін з яго самых таленавітых вучняў Ігар Палівода.

Па-ранейшаму Міхал Аркадзевіч цалкам аддаваў сябе вучням, клапаціўся і пра надзейную педагогічную змену. У перыяд, калі ён загадваў кафедрай фартэпіяна, яна ўпершыню папоўнілася маладымі выкладчыкамі з выхаванцаў Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі, у тым ліку і вучнямі Міхаіла Аркадзевіча. Змена пакаленняў — заканамерная...

Я зрэдку, па ранейшай звычцы, заходзіў да яго на ўрокі, проста так: пасядзець, успомніць студэнцкія гады. Міхал Аркадзевіч быў рады маім наведванням. Не помню, каб ён хоць калі-небудзь паскардзіўся на сваіх вучняў, заўсёды стараўся падкрэсліць толькі добрае. Іграць у канцэртах ён стаў радзей, але затое сачыніў шэраг п'ес для фартэпіяна, якія атрымалі распаўсюджанне ў педагогічным рэпертуары. І асабліва адметны быў удзел М. Бергера ў складанні і рэдагаванні рэпертуарна-педагогічных зборнікаў з твораў беларускіх кампазітараў для фартэпіяна. Дарэчы, у яго класе заўсёды і шмат ігралася беларус-

кай фартэпіянаў музыкі, ёй прысвячаліся і спецыяльныя канцэрты, на рэпетыцыі часта запрашаліся аўтары: а раптам што-небудзь і падкажуць. Быў і я ў ліку такіх гасцей — і на ўроках, і на канцэртах.

Магчыма, я і не ў поўнай меры апраўдаў спадзяванні майго настаўніка — не стаў саліруючым піяністам, але прафесійная вывучка, загартоўка, якую я некалі набыў, займаючыся ў фартэпіянным класе М. Бергера, мне неабходная пры ўсялякіх справах: і творчых, і педагогічных, і тады, калі я выступаю як аўтар на сустрэчах са слухачамі; не перашкаджала яна і адміністрацыйнай рабоце.

Помню, як хваляваўся Міхал Аркадзевіч у час канцэртаў вучняў свайго класа, і як ён быў задаволены і ўзрадаваны ўдалымі выступленнямі. Студэнты часам і не ўсведамляюць, што значаць яны ў жыцці сваіх настаўнікаў, колькі засмучэнняў прыносяць абываковымі адносіннямі да вучобы і колькі радасці могуць даць сваімі поспехамі. Шкада, што думка пра гэта прыходзіць запознена, ужо тады, калі вучні самі робяцца настаўнікамі...

І вось ідуць гады, аддаляючы ад нас усё больш тых часоў, калі пачыналася штосьці новае ў гісторыі пачынаючай адукацыі Беларусі.

У гэтым абнаўленні ўдзельнічалі і новыя людзі, новыя кадры. Сярод іх мой настаўнік, які ўсё сваё жыццё прысвяціў служэнню музыцы, падрыхтоўцы музычных кадраў. Пачаваю ім справу пасляхова прадаўжаюць яго многія вучні.

Для мяне асоба і дзейнасць Міхаіла Аркадзевіча Бергера з'яўляюцца прыкладам ажыццёўлення такіх прафесійных і маральных прынцыпаў, якія не толькі не страчваюць, але і з цягам часу набываюць усё большае гістарычнае і грамадскае значэнне.

Уладзімір АЛОЎНІКАЎ,
народны артыст БССР.

Васіль НАЙДЗІН

ЗЯЛЁНЫ ПЕРЧЫК

Аўтар Перчык, не дужа малады, але яшчэ і не стары гумарыст, а можа, і будучы сатырык, не здаваўся. Рэдактар таксама стаяў на сваім.

Размова працягвалася.

— Не ведаю, што і рабіць з вамі. Дайце сюды рукапіс... Калі б яшчэ не гумар, можа б, гадоў праз дзясць і выйшла б кніжка.

— Дык у мяне ж смешна напісана. Вось тут... і тут! Рагатаць хочацца. Таму і прыйшоў я ў выдавецтва.

— Гэта вам здаецца, што смешна. А пачнеш чытаць, на сон цягне. Учора над рукапісам аднаго гумарыста тры разы хроп...

— Наа маім спаць не будзеце. Суседу чытаў, дык той ледзь не памёр ад смеху.

— Тым больш нельга выдаваць вашу кніжку. Хто-небудзь зойдзеца і — будзь здароў! — лыжы ўбою... А выдавецтву адказвай. Я ж вам даўно казаў: брыцеся за сур'ёзныя рэчы. Апазданне напішыце. Дзіцячае, напрыклад. Можа, тады і прапыхне.

— На гумар цягне...

— Нешта вас туды ўсіх пацягнула. Бачыце, колькі рукапісаў у шафе? У гэтым тысячагадзі наўрад ці ўравіяс. Тармазіць ужо гу-

марыстам трэба! Дарэчы, ваш рукапіс пакаладзім сюды. Пад шыльду «1999 год»...

— Можа б, спачатку пачыталі?

— Дажыву — пачытаю. А цяпер, таварыш аўтар Перчык, няма часу... Ды адпусціце мае рукі...

— А далёка не трэба клаці... Смешна ж напісана! Сусед вунь ледзь не памёр. Жонка, цешча і дзеці ад смеху лопаліся...

— Адыдзіце, кажу, ад мяне! Не перашадайце працаваць.

— Гадкі б на чатыры бліжэй... Вельмі вас прашу.

— На два ўгаварылі, і — кропка! Памятайце маю дэрату — іладу сюды... Вунь колькі ў нас гумару. І сатыра ёсць. І усё астатняе. Акрамя смеху і паперы. Ведаеце, якая на паперу цяпер галадуха?

— Колькі тон яе вам трэба? Я дастану.

— Ды не ў гэтым, таварыш Перчык, справа. Што ж гэта, мяркуюць, атрымаецца калі ножны аўтар разам з рукапісам паперу нам прывозіць будзе? І наогул, мы працуем з перспектывай і на перспектыву. Чакайце свайго 1997 года.

— Далёкавата. А я не дужа малады...

— Вы ведаеце, у якім узросце Сервантэс Сааведра

напісаў і выдаў свой раман... — «Хітрамудры Ідальга Дон Кіхот Ламанці?» Я таго не напішу... І наўрад ці дажыву.

— Больш аптымізму, Перчык! Захоцеце убачыць сваю кніжку, дацягнеце. А прозвішча ў вас сапраўды, дай бог кожнаму. Перчык! Але зялёны яшчэ. Спейце да наступнага стагоддзя. А там, уявіце, першая кніжка, ганарар. Віншаванні, запрашэнне нас у рэстаран...

— Стары ўжо буду...

— Нічога, грошы і старым трэба... Ды што гэта я тут з вамі валэндаюся? Такім, як вы, Перчыкам, мы ў момант тлумачым, што да чаго і навошта.

— Растлумачце, калі ласка.

— Адкрываем вось ваш рукапіс. На любой старонцы... Вось тут, напрыклад. Чытаем: «Пятрон пагнаўся за Арынай. А калі дагнаў на мастку, прыцягнуў наханую моцна да сябе і горача пацалаваў...» Аўтарытэтная цяпер вас пытаю, таварыш Перчык, — ну хто так піша?

— Я!

— Ведаю, што вы. Але ў вашым творы няма ні тэмы, ні думкі, ні павароту...

— А ён жа яе, калі дагнаў на мастку, прыгарнуў да сябе? Значыць, быў паварот.

— Паварот, ды не той. А таму ваш рукапіс іладзім сюды. У самы ніз шафы... Адпусціце мае рукі, не перашадайце працаваць. Вось так. Яшчэ да мяне пытанні будуць?

— Вы самі калі-небудзь смяцесься?

— У адзіным выпадку: калі гляджу на гэтую шафу, напоўненую дзвюма тонамі гумару. Да пачатку трэцяга тысячагоддзя выдавецтву работы хоціць. А там мне лярза на пенсію.

Марцін КОУЗКІ

ДОЛЯ ПРАЎДЫ

Крывыя не толькі тыя людскі, што скажаноць нас, але і тыя, што робяць нас лепшымі.

— Што скажаце, песімісты? З трампліна таксама коцяцца ўніз, а — узлятаюць!

— Цуд опыты: я дзясціну, што за шпільною загарднаю, бачу, а яна мяне не.

— Мяркуюць, звера выдрэсіравалі? Гэта дрэсіроўшчык прыстасавалася да яго.

— Нюанс: і не дурны, а дурны.

— Улада дробязей: тыя, што нічога на забываюць, мала што памятаюць.

— Адкуль у цябе цені? — спыталі ў дня. — Ад святла, — адказаў дзень.

— Калі так ужо трэба наблізіць гараджан да прыроды, хай бы гарады будавалі за горадам.

— Шануйце жанчын — беражыце мужчын!

— Былі эры, эпохі, вякі, сталі сезоны, днады, тыдні — драбнее час...

— Радок у Чырвонай кнізе: «ракаў няма».

— Колькі выдумак ты загубіла, ісціна!

— Раней чым падумаць, скажы, бо падумаўшы, ужо не скажаш.

з 2 па 7 сакавіка 1982 года

2 сакавіка, 19.30

Прагучаць «Тры вакальныя пазмы» Я. Глебава на вершы паэта П. Харнова ў выкананні заслужанага артыста БССР А. Сухіна. Канцэртмайстар — заслужаная артыстка БССР Т. Міансарава.

4 сакавіка, 19.30

Спявае лаўраат Усесаюзнага конкурсу Людміла Колас. У праграме раманы Даргамыжскага, Рымскага-Корсакава, Варламава, Скорука. Партыю фартэпіяна выконвае заслужаная артыстка рэспублікі Л. Максімава.

4 сакавіка, 21.35

«ТВОРЧЫЯ ПАРТРЭТЫ».

Заслужаны артыст БССР Павел Дубашынскі стварыў на нупалаўскай сцэне галерэю глыбокіх, разнастайных характараў. Яго імя неразрыўна звязана і з Беларускім тэлебачаннем і радыё. У перадачы, прысвечанай ацэўру, прымаюць удзел народная артыстка БССР М. Захарэвіч, заслужаны артыст БССР М. Пятроў, артыст Ф. Варанецкі, паэт Р. Барадулін. Вы убачыце ўрыўкі са спектакляў «Закон вечнасці» Н. Думбадзе, «Дзядзечкаў сон» Ф. Дастаўскага, «Харантары» В. Шумшына.

5 сакавіка, 19.30

ПАКАЗВАЕ БРЭСТ. Літаратурна-мастацкі часопіс «Буг». Вы пазнаёміцеся з пачынаючай паэтэсай з Пінска Л. Дзіваніцай, сустрэнецеся з артыстамі Брэсцкага тэатра, з вязальшчыцай з Пінска Л. Лузько і майстрыхай Брэсцкай фабрыкі сувеніраў Г. Шацкай.

6 сакавіка, 11.40

Тэлевізійны клуб самадзейнай мастацкай творчасці «СУЗОР'Е» пазнаёміць вас з мастаком-разьбярком па дрэве М. Рышневічам з Гродна.

6 сакавіка, 12.10

«СЛОВА — ПАЗЗІ!».

Свае новыя вершы чытае паэт У. Верамейчык.

6 сакавіка, 20.15

«РЭВАЛЮЦЫЯ МАБІЛІЗАВАНЬ». Перадача прысвечана жыццю і творчасці паэта-рэвалюцыянера Алеся Гурло. У ёй прымаюць удзел дырэктар школы з Капыля Б. Багдановіч і журналіст У. Гурыновіч.

6 сакавіка, 22.50

«СУСТРЭНЕМЯ ПАСЛЯ АДЗІНАЦЦАЦІ».

Эстрадная музычная праграма з удзелам артыстаў з краін сацыялістычнай садружнасці: ленынградскі вакальна-інструментальны ансамбль «Калінка», спевакі Ірэна Яроцка (Польшча), Дан Спатару (Румынія), Клары Катона (Венгрыя).

7 сакавіка, 12.05

«У АДЗІНАКА СЯМ'І».

Перадача расказвае аб літаратурных сувязях Беларусі і Расіі. У перадачы прымаюць удзел сакратар Саюза пісьменнікаў СССР С. Сартакоў, галоўны рэдактар часопіса «Дружба народаў» С. Баруздын, пісьменнікі І. Шамякін, У. Караткевіч.

7 сакавіка, 20.15

«ПА ВАШЫХ ПРОСЬБАХ».

Канцэрт, прысвечаны Міжнароднаму жаночаму дню. Вы убачыце выступленне Н. Брэгвадзе, Я. Яолы, Ю. Антонова, Р. Ібрагімава, М. Плісецкай, вакальна-інструментальных ансамбляў «Песняры» і «Сябры».

7 сакавіка, 23.00

«СОЛЬ У МАЖОРЫ».

Эстрадная праграма з удзелам вакальна-інструментальнага ансамбля «Чараўніцы», маскоўскай групы «Зямляне», эстраднага дуэта М. Алімавай і Л. Макеева, В. Вульчыча, Н. Чурадавай.

ПА СТАРОНКАХ ЛІМАЎСКАГА ГУМАРУ

Уладзімір КОРБАН

ТАВАРЫШ КАЧАРГЕЙ

(Байка)

Таварыш мне аднойчы расказаў: Начальнік быў адзін. Кіруючы ўстановай, Распараджэнне ў склад пісаў.

Прышла заяўка на качаргі для сталовай, — Без качаргі на кухні, як без рук. Начальнік паглядзеў у зводку — ёсць пяць штук.

Сталовай пляць...? — стоп! — заела.

А як далей належыць напісаць? Ну, каб адна была, дык ён бы смела На той паперы на рагу І напісаў бы: «качаргу».

А пляць... Аж лысіна ў начальніка спацела: «Качэра? качаргоў? — ці качаргей?» Вось тут і зразумей!

Гадзіны тры начальнік той вагаўся,

Але, нарэшце, здагадаўся, І напісаў, знайшоўшы выхад неблагі: «Сягоння тры аддайце качаргі. А заўтра дзве». І распісаўся.

Бываюць жа на свеце лайдані! Таварыш Качаргей такі Нямае рэвалюцый піша часам І можа нават горшэе загнуць, А не дадумаецца зрэдку зазірнуць Хаця ў падручнік для малодшых класаў.

1957.

ПАЭТУ

Пісаў ты вершы кволя, Насіў ты іх у «Полымя», Ды там яны не грэлі — Ні тлелі, ні гарэлі.

А ў чым бяда? У вершах тых была вада! Ам, КЛЫШКА.

1957.

Сяргей ГРАХОЎСКИ

ТОНКІ ГУСТ Заўважае творы ён Толькі некалькіх імён. Мабыць, добры густ ягоны. Не на творы — на імёны.

НЕ ПАКРЫЎДУЖУ Зяюля кнігаўцы кукуе: «Цябе я сёння надрукую. А дзень ці, можа, два міне, Дык надрукуй і ты мяне».

СІЛА УЗДЗЕЯННЯ

Раман заважыць, мабыць, пуд. І не раман, а проста цуд. Бо кожны кажа: «Гэты том Мацней за самы моцны бром».

1958.

Г. Паплаўскі.

Б. Смольскі. Мастак М. Лісоўскі, 1962 г.

П. Масленікаў. Мастак С. Раманаў. 1958 г.

Янка Брыль. 1958 г.

З. Азгур. Мастак А. Волкаў. 1958 г.

ЭПІГРАМЫ

РЭЦЭНЗЕНТУ Дарэмна скардзіцца, таварыш, І кажаш: «Дрэны ён паэт, У ягоных вершах няма твару...» — У кнізе ёсць яго партрэт!

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
АТ 02113 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адзнака сакратара — 33-19-85, аддзела публіцыстыкі — 33-19-65, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выяўленчага мастацтва — 33-22-04, аддзела культуры — 33-19-65, аддзела інфармацыі — 33-24-62, аддзела мастацкага афармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04, фоталабараторыі — 33-24-62, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65, карэктарскай — 32-20-64.

Рэдакцыя прымае і разглядае праявіны творы аб'ёмам не больш як друкаваны аркуш, артыкулы, нарысы — да 15 старонак, вершаваныя творы не больш як 100 радкоў. Матэрыялы прымаюцца на друкаванні на машынах у двух экзэмплярах. Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Аляксей ЖУК.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Аляксей АСПЕНКА, Ефрасінья БОНДАРАВА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір ГНІЛАМЕДАЎ, Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА, Ігар ЛУЧАНЮК, Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Міхаіл САВІЦКІ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМАЖОН, Юры Семянкі.

Адказны сакратар Пятро СУШКО.